

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Magistritöö

Kevin Kirs

**Euroopastumise kuvand Eestis kooseluseadusest tulenenud väärtuskonflikti näitel kolmes suuremas meediaväljaandes avaldatud arvamused põhjal**

Juhendaja: Heiko Pääbo (PhD)

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 23 142

*Kevin Kirs, 16.05.2022*

## ANNOTATSIOON

2014. aastal riigikogule üle antud kooseluseadusest kujunes 2020. aastaks ühiskonda lõhestav väärtuskonflikt, mis jagas konflikti osapooled maailmavaate põhjal kahte erinevasse gruppi. Viimaste aastate jooksul kujunenud kuvandi põhjal võib konflikti osapooled kokku võtta järgnevalt. Üks osapool iseloomustab „meid“ ühiskonna arengut soosiva Lääne- ja Põhja-Euroopa väärtusruumi kaudu ning kirjeldab „neid“ konservatiivsete ja idaeuroopalikena. Teine osapool iseloomustab „meid“ rahvuslike ja väärtusi hoidvatena ning „neid“ lääneeuroopalike vasakliberaalidena, kes seavad ohtu senised tõekspidamised. Kas see kuvand ka tegelikult paika peab – seda olengi püüdnud oma magistritöös avada.

Selle magistritöö eesmärgiks on anda avaliku arvamuse analüüsimisel ülevaade sellest, kuidas tajutakse Eesti ühiskonnas Euroopa integratsiooni viimase kümnendi ühe tervavaima väärtuskonflikti kontekstis. Uurimisküsimus on, milline on euroopastumise kuvand kooseluseadust saatva meie-nemad väärtuskonflikti kontekstis. Töö hüpotees on, et eelpool kirjeldatud kuvand, mis taandub sellele, et KOOS omab euroopastumisega põhjus-tagajärg seost, on kujundatud väärtuskonflikti käigus.

Uurimise tulemusel selgus, et euroopastumise tajutõstus teemaks järk-järgult konflikti politiseerimise kaudu. Teema, mis algas 2014. aastal sallivuse ja õigusloome küsimusest, kujunes pärast seaduse vastu võtmist poliitiliseks väärtusküsimuseks, mida hakati kasutama järgnevatel riigikogu valimistel toetajate mobiliseerimiseks. See omakorda muutis euroopastumist tajutavamaks ja suurendas selle kogetavat mõju ühiskonnas. Euroopastumise tajutõstus teemaks esialgu pigem seetõttu, et üks konflikti osapool kasutas euroopastumist negatiivses tähenduses, kirjeldamaks „neid“ kui EL-meelseid liberaalseid jõudusid. Hiljem võtsid euroopastumise kui selgelt tajutava protsessi kuvandi kasutusse ka seadustamise pooldajad, kes avasid teemat peamiselt kuulumusliku seose (sooviga kuuluda Lääne riikide sekka, mitte Itta), aga kaudselt ka julgeoleku küsimuse kaudu.

## SISUKORD

LÜHENDID	6
0. KOOSLUSEADUS	7
SISSEJUHATUS	18
1. EUROOPASTUMINE JA IDENTITEET	22
1.1 Euroopastumise teooria	22
1.2 Identiteet	24
<i>1.2.1 Kollektiivne identiteet</i>	25
<i>1.2.2 Euroopa identiteet</i>	27
<i>1.2.3 Eesti rahvusidentiteet</i>	29
2. VALIM ja MEETOD	32
2.1 Andmete kogumine ja valim	33
2.2 Meetod ja esmane andmetöötlus	35
<i>2.2.1 Andmete kogumiseks ja esmaseks töötlemiseks loodud kodeerimisjuhend</i>	36
3. ANALÜÜSI I OSA: SEADUSEST VÄÄRTUSKONFLIKTINI	39
3.1 Euroopastumine kui väärtuskonflikti põhjus?	42
3.2 Väärtuskonflikti osapooled ehk kes on „meie ja nemad“	43
<i>3.2.1 KOOS menetluse periood ja järelkaja 2014 – 2015</i>	44
<i>3.2.2 Vahepealne aeg 2016 – 2018</i>	47
<i>3.2.3 Väärtuskonflikti teine laine 2019 – 2021</i>	49

3.3 Järeldused I	52
4. ANALÜÜSI II OSA: EUROOPASTUMINE VÄÄRTUSKONFLIKTIS	55
4.1 Tulemused	56
4.2 Järeldused II	66
KOKKUVÕTE	71
SUMMARY	75
KASUTATUD ALLIKAD	77
LISA 1: VALIM: ANALÜÜSIMISEL KASUTATUD ARVAMUSLOOD	82-94
LISA 2: KOONDÜLEVAADE EUROOPASTUMISE KÄSITLUSTEST	95-104
LISA 3: LIHTLITSENTS	105

## LÜHENDID

AR – abielureferendum

EELK – Eesti Evangeelne Luterlik Kirik

EKN – Eesti Kirikute Nõukogu

EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond

EKREIKE – (kõnekeeles) Eesti Konservatiivne Rahvaerakonna, Isamaa ja Keskerakonna vahel moodustatud valitsuskoosseis

EL – Euroopa Liit

EPL – Eesti Päevaleht

IRL – Isamaa ja Res Publica Liit

KOOS – kooseluseadus

LGBTQ – lesbi, gei, bi, trans ja muu seksuaal- ja sooidentiteet

PM – Postimees

SDE – Sotsiaaldemokraatlik Erakond Eestis

Õ – Õhtuleht

## 0. KOOSLUSEADUS

2014. aasta 9. septembril<sup>1</sup> võttis Riigikogu vastu kooseluseaduse, mis võimaldab registreerida kahe koos elava täisealise inimese kooselu, sh kahest samast soost inimese vahel.<sup>2</sup> Seadus jõustus 1. jaanuaril 2016, aga tänaseni pole vastu võetud kooseluseaduse rakendusakte.<sup>3</sup> Vaatamata, et viimase avaliku uuringu kohaselt on kooseluseaduse toetus üha suurenenud.<sup>4</sup> Vastupidiselt, seaduse rakendusakte on püütud kolmel korral tagasi lükata, aga senimaani tulemuseta, mistõttu otsustati eelnõuga edasi tegelemine nõ „sahtlisse panna“.<sup>5</sup> Tekkinud on segane olukord, kus ühelt poolt on seadus jõustunud ja seega samasooliste paaride kooselu riiklikult tunnistatud, aga teiselt poolt on seadus poolik ning reguleeritud ainult Riigikohtu kaudu üksikjuhtumitena.<sup>6</sup> Kooseluseadust ümbritseva arutelu paremaks mõistmiseks tuleb minna tagasi 2013. aastasse, mil seadus esimest korda Riigikogu täiskogus teemaks tõstatus.

2013. aasta 30. jaanuaril toimunud riigikogu infotunniks esitas parlamendi liige Jaak Allik justiitminister Hanno Pevkurile palve informeerida riigikogu teemal, kuidas minnakse edasi 2012. aasta 27. augustil erakondadele ja vabaihendustele esitatud kooseluseaduse konseptsiooniga. Justiitminister vastas, et eelnõu tähtjaks on seatud 1. juuni 2013, pärast mida on kavas tulla kooskõlastusringis tõstatunud probleemidega parlamendi ette.<sup>7</sup>

---

<sup>1</sup> **Riigikogu.** „Kooseluseadus“, *Riigi Teataja, seadus, 09.10.2014*: <https://www.riigiteataja.ee/akt/116102014001> 01.11.2019

<sup>2</sup> **Inimõiguste Keskus.** „Kooseluseadus: küsimused ja vastused“, *Eesti Inimõiguste Keskus, 2014*: <https://humanrights.ee/teemad/vordne-kohtlemine/kooseluseaduse-rakendamine/kooseluseadus-kusimused-ja-vastused-2/> 01.11.2019

<sup>3</sup> **Talvik, Merje.** „Riigikohus: kooseluseaduse näol on tegemist kehtiva õigusega“, *Riigikohus, 10.04.2018*: <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-kooseluseaduse-naol-tegemist-kehtiva-õigusega> 01.11.2019

<sup>4</sup> **Sepp, Risko.** „Uuring: kooseluseaduse vastused on vähemuses“, *ERR, uudised, 10.06.2019*: <https://www.err.ee/950895/uuring-kooseluseaduse-vastused-on-vahemuses> 14.01.2020

<sup>5</sup> **Riigikogu.** „Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seadus 149 SE“, *Õiguskomisjon, 23.11.2015*: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9fa13e17-9909-43e5-b1ca-f827c47a3f83/Kooseluseaduse%20kehtetuks%20tunnistamise%20seadus> 01.11.2019; **Riigikogu.** „Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seadus 185 SE“, *Õiguskomisjon, 22.02.2016*: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bf8b8eb2-7e16-4b26-8b4a-1cbba5197a86> 01.11.2019; **ERR.** „EKRE katse kooseluseadust tühistada kukkus riigikogus läbi“, *pressiteade, 17.10.2017*: <https://www.err.ee/636955/ekre-katse-kooseluseadust-tuhistada-kukkus-riigikogus-labi> 01.11.2019

<sup>6</sup> **Talvik, Merje.** „Riigikohus: kooseluseaduse näol on tegemist kehtiva õigusega“, *Riigikohus, 10.04.2018*: <https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-kooseluseaduse-naol-tegemist-kehtiva-õigusega> 01.11.2019

<sup>7</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm V istungjärk“, *30.01.2013*: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201301301300#PKP-12025> 14.01.2020

Tulles täpsemalt kõnealuse konseptsiooni juurde, saame teada, et vajadus seaduse loomise järele tekkis tulenevalt suurest hulgast paaridest, kes elavad mitteabielulises kooselus ja saavad abieluväliseid lapsi. 2000 ja 2007 aastatel läbiviidud sotsiaaluuringute põhjal selgus, et Eestis elab faktilises kooselus 21% paaridest ja eelmisel kümnendil sündis tervelt 58% lastest väljaspool abielu. Seega on ühiskonnas tekkinud vajadus tagada kooselushetes nõrgemale osapoolele senisest enam kaitset. Aga ka üldiselt suurendada partnerite turvatunnet, mis peaks looma sellises kooselus sündinud lapse jaoks stabiilsema kasvukeskkonna.<sup>8</sup> „Selle kõrval muutub üha teravamaks ka küsimus samasoolistele paaridele nende kooselu reguleerimiseks lihtsama ja paindlikuma võimaluse andmisest.“<sup>9</sup> Sellest tulenevalt asus Justiitsministeerium otsima võimalusi ning koguma ettepanekuid, kuidas parendada mitteabielulise kooselu õiguslikku kaitset. Seal juures kahjustamata abielu institutsiooni ega vähendamata paaride motivatsiooni abielusid sõlmida.<sup>10</sup>

2011. aasta 23. mail pöördus õiguskantsler Indrek Teder märgukirjas justiitsminister Kristen Michali poole, et avaldada talle enda ametlik seisukoht samasooliste isikute peresuhete õigusliku reguleerimise küsimuses. „Olen seisukohal, et samasooliste isikute vaheline püsiv kooselu kuulub perekonnapõhiõiguse kaitsealasse, mistõttu on põhiseadusega vastuolus olukord, kus selline kooselu on õiguslikult reguleerimata. Seetõttu on kooskõlas põhiõiguste tagamise põhimõttega vajalik luua selliste õigussuhete reguleerimiseks kohane õiguslik raamistik.“<sup>11</sup> Õiguskantsler täiendab, et tema poole pöördus MTÜ Seksuaalvähemuste Kaitse Ühing, kes palus kontrollida perekonnaseaduse vastavust põhiseadusega.<sup>12</sup> Kantsler leidis, et praegune perekonnaseadus ei ole põhiseadusega kooskõlas, kuna samasooliste paaride kooselu on perekonnaseadusega reguleerimata.<sup>13</sup>

Sama aasta augustis pakkus Justiitsministeerium parlamendi erakondadele välja neli erinevat valikuvarjanti, kuidas mitteabielulist kooselu edaspidi reguleerima hakata. Saabunud

---

<sup>8</sup> **Justiitministeerium.** „Kooseluseaduse eelnõu konseptsioon“, 27.08.2012, lk 1:  
[https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article\\_files/kooseluseaduse\\_eelnou\\_konseptsioon\\_1.pdf](https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kooseluseaduse_eelnou_konseptsioon_1.pdf)  
14.01.2020

<sup>9</sup> *Ibid.*

<sup>10</sup> *Ibid.*

<sup>11</sup> **Õiguskantsleri kantselei.** *Märgukiri justiitsministrile, 23.05.2011:*

[https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field\\_document2/õiguskantsleri\\_margukiri\\_samasooliste\\_isikute\\_per\\_esuhe.pdf](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_margukiri_samasooliste_isikute_per_esuhe.pdf) 14.01.2020

<sup>12</sup> *Ibid.*

<sup>13</sup> *Ibid.*, lk 6.



tagasiside põhjal sai Justiitministeerium teada, et poliitiline valmisolek selle teemaga edasi minemiseks on olemas, kuna kolm neljandikku parlamendis esindatud erakondadest leiab, et teemaga tuleks tegeleda.<sup>14</sup> Justiitministeeriumile laekunud ettepanekute, parlamendi erakondade tagasiside ning õiguskantsleri seisukoha põhjal jõudis ministeerium järeldusele, et „mitteabielulise kooselu partnerite õiguste kaitse tagamiseks tuleb alгатada kooseluseaduse [...] teemaline sisuline diskussioon.“<sup>15</sup> Selle näol oleks tegu uue seadusega, mis hakkaks reguleerima mitteabielulist kooselu.<sup>16</sup>

Mitteabieluline kooselu tähendab selles kontekstis faktilist või püsivat kooselu, mis tähistab abielulaadseid, nii registreeritud kui ka registreerimata, kooselu vorme, mis ei ole abielu. Tavakeeles on kõige parem mõista mitteabielulist kooselu kui vabaabielu, aga õiguslikust seisukohast on vabaabielu liiga ebatäpne mõiste, et seda kooseluseaduse kontekstis kasutada. Nimelt võib vabaabielu tähendada lisaks mitteabielulisele kooselule ka isiklike sidemeteta koos elamist. Küll aga nendib ministeerium, et mitteabieluline kooselu on äärmiselt mitmekesine mõiste, millel puudub must-valge definitsioon. Seega on sobivam nimetada registreeritud mitteabielulist kooselu registreeritud kooseluks ja luua kooseluseadusega olukord, mis võimaldaks elukaaslastel tulevikus sõlmida kooseluleping.<sup>17</sup> Abielu tähendab Justiitministeeriumi hinnangul midagi, millega „kaasnevad automaatselt ulatuslikud õiguslikud tagajärjed, millest olulisemaid (näiteks ülalpidamiskohustus abielu kestel) ei ole võimalik ka kokkuleppel välistada, samuti laiemad õigused pärimisel (õigus pärida ka pärandaja laste kõrval ning õigus sundosale), õigus lapsendada ühiselt lapsi ja ülalpidamiskohustus abielu lõppemise järgselt.“<sup>18</sup> Abielu sõlmimisele eelneb ooteaeg ja abielu saavad sõlmida lisaks notarile ka vaimulikud ja perekonnaseisuametnikud.<sup>19</sup>

Kooseluseaduse loomise juhtmõtteks sai seega õiguslikult reguleerida mitteabielulist kooselu (sh samasooliste paaride kooselu), pakkudes mitteabielulises kooselus elavatele isikutele kaitset. Täpsemalt võimaldaks kooseluseadus: esiteks registreeringupõhist lähenemist, mille

---

<sup>14</sup> **Justiitministeerium.** „Kooseluseaduse eelnõu konseptsioon“, 27.08.2012, lk 1:  
[https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article\\_files/kooseluseaduse\\_eelnou\\_konseptsioon\\_1.pdf](https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kooseluseaduse_eelnou_konseptsioon_1.pdf)  
14.01.2020

<sup>15</sup> *Ibid.*, lk 2.

<sup>16</sup> *Ibid.*

<sup>17</sup> *Ibid.*, lk 4.

<sup>18</sup> *Ibid.*, lk 3.

<sup>19</sup> *Ibid.*

puhul on elukaaslastele loodud võimalus oma kooselu ametlikult registreerida; teiseks eeldusel põhinevat lähenemist, mis ei eeldaks suhte ametlikku registreerimist ja mille puhul omistatakse suhtele õiguslikud tagajärjed teatud tingimuste täitmisel; kolmandaks lepingulist lähenemist, mis annaks elukaaslastele võimaluse reguleerida oma suhet eraõiguslike lepingute kaudu.<sup>20</sup> Kooseluseaduse loomise jooksul oli Justiitsministeerium arvamusel, et „samasoolistele paaridele oleks võimalik kaitse tagada ka abielu institutsiooni laiendamise kaudu,“<sup>21</sup> aga 28. augustil 2012 tehtud avalik pöördumine, millega koguti arvamusi kooseluseaduse konseptsiooni kohta näitas,<sup>22</sup> et „samasooliste abielu lubamiseks ei ole Eesti ühiskond veel valmis.“<sup>23</sup>

2014. aasta 17. aprillil andis riigikogu liige Rait Maruste parlamendile üle kooseluseaduse eelnõu (650 SE) ja lisas kommentaariks, et „Me ei pea põhjendatuks, et praegusaegses isiku vabadusi austavas ühiskonnas on osa inimeste igapäevaelu jäänud vähem kaitstuks kui teistel nende sügavalt isiklike valikute ja eelistuste tõttu. Meie põhiseadus ütleb selgelt, et igaühel on õigus riigi ja seaduse kaitsele ja kõik on seaduse ees võrdsed. Kõikidele klassikalise abielu ja pereväärtuste kaitsjatele olgu siinkohal kinnitatud, et abielu on ja jääb mehe ja naise vaheliseks suhteks. [...] Eelnõu ei ole ideaalne, lõpuni valmis ega vaidlusteta, kuid kindlasti on see vajalik lähtekoht edasiliikumiseks, avalikuks aruteluks ja olukorra muutmiseks.“<sup>24</sup>

Eelnõu edastati riigikogu õiguskomisjonile edasiseks menetlemiseks, mis otsustas 5 poolt ja 3 vastuhäälega võtta eelnõu täiskogu päevakorda.<sup>25</sup> Enne esimest lugemist jätkas komisjon kahel istungil eelnõu üle arutlemist, millest viimasel tehti ettepanek eelnõu esimesel lugemisel

---

<sup>20</sup> **Õiguskomisjon.** „Seletuskiri kooseluseaduse eelnõu juurde“, 650 SE Eelnõu menetluskäik, Riigikogu, 17.04.2014: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus> 14.01.2020

<sup>21</sup> *Ibid.*

<sup>22</sup> **Justiitsministeerium.** „Justiitsministeerium ootab arvamusi kooseluseaduse kontseptsiooni kohta“, uudised, avalike suhete talitus Valdek Laur, 28.08.2012: „<https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-ootab-arvamusi-kooseluseaduse-kontseptsiooni-kohta> 14.01.2020

<sup>23</sup> **Õiguskomisjon.** „Seletuskiri kooseluseaduse eelnõu juurde“, 650 SE Eelnõu menetluskäik, Riigikogu, 17.04.2014: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus> 14.01.2020

<sup>24</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VII istungjärg“, 17.04.2014: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201404171000#PKP-14810> 14.01.2020

<sup>25</sup> **Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 156“, Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 10.06.2014: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus> 27.01.2020

tagasi lükata, aga see ei leidnud toetust.<sup>26</sup> 10. juunil toimus 650 SE esimene lugemine, mis kestis koos kümneminutilise vaheajaga kokku kolm tundi ja kaks minutit. Isamaa ja Respublica Liidu (IRL) fraktsioon tegi ettepaneku kooseluseaduse eelnõu esimesel lugemisel uuesti tagasi lükata, mida toetas 32 riigikogu liiget ja vastu oli 45. Erapooletuid ei olnud. Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 12. september kell 16.00.<sup>27</sup>

11. septembril aset leidnud riigikogu õiguskomisjoni olid kutsutud esindajad: Eesti Kirikute Nõukogust, Eesti Inimõiguste Keskusest, Eesti Lastekaitseliidust, Eesti Seksuaalvähemuste Liidust, Notarite Kojast, Eesti LGBT Ühingust, Eesti Inimõiguste Instituudist, mittetulundusühingust Oma Tuba, Eesti Seksuaaltervise Liidust, Eesti Kristlikust Nelipühi Kirikust, siseministeeriumist, Eesti Metodisti Kirikust ja sihtasutusest Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks. Eesmärgiga kuulata ära erinevate osapoolte seisukohad.<sup>28</sup> Istungil avaldatud seisukohad on kokku võetud alljärgnevides lõikudes.

**Eesti Kirikute Nõukogu** Tuleks läbi viia laiem analüüs ja võimalike tagajärgede mõju hinnang, sh selgitada välja, millist mõju avaldab eelnõu vastu võtmine inimeste väärtushinnangutele. Kuidas mõjutab eelnõu lapsi. Lisaks mureküsimumused, mis on seotud abielu, perekonna käsitlusega ja seadusandlusega; küsimus sellest, millisel moel hakkab eelnõu kujundama inimväärikust ja sõnavabadust. Ammendavate vastuste puudumise korral tuleks panna eelnõu rahvahääletusele.<sup>29</sup>

**Eesti Inimõiguste Keskus** Avaldati heameelt, et eelnõud puudutavad diskussioonid on tõstatanud üles perekonna kaitset ja lapse huve puudutavad küsimused. Seaduse mõju lastele on positiivne. Inimõiguste seisukohast moodustavad samasoolised paarid koos lastega

---

<sup>26</sup> **Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 158“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 16.06.2014*: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus 27.01.2020](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus%2027.01.2020)

<sup>27</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VII istungjärk“, *18.06.2014*: [http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201406181400#PKP-15304 27.01.2020](http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201406181400#PKP-15304%2027.01.2020)

<sup>28</sup> **Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 162“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 11.09.2014*: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus 27.01.2020](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus%2027.01.2020)

<sup>29</sup> *Ibid.*

perekonna, millest tulenevalt peab riik neile kaitset pakkuma. Viidati õiguskantsleri öeldule, et samasooliste perekonnad vajavad erisooliste perekondadega võrdset kaitset. Eelnõu toetab lapse huve. Soovitakse eelnõusse lisada säte, et oluliste otsuste langetamisel lähtutaks lapse huvidest.<sup>30</sup>

### **Eesti Lastekaitseliit**

Lapsi puudutavate otsuste keskmes peab olema alati laps ise. Lapsel peaks olema sõnaõigus olukordades, kui kas üks samasooline vanem sureb ja tõstatub küsimus lapse elukohast. Eelnõu fookuses peaks olema laps ja tema huvid. Seadus võiks käsitleda igat üksikjuhtu eraldiseisvana, arvestades konkreetse lapse huvidega. Avaldati toetust ristivanemate osatähtsuse suurenemise küsimuse tõstatumisele. Laps ei tohi jääda samasooliste peredes isolatsiooni.<sup>31</sup>

### **Eesti Seksuaalvähemuste Liit**

Debatt samasooliste kooselu üle on ajale jalgu jäänud, kuna samasooliste perekonnad juba eksisteerivad. Viidati õiguskantsleri avaldusele, et praegune olukord on põhiseadusega vastuolus. Lapsi puudutavates küsimustes puudub vajadus debatiks, kuna juba praegu eksisteerib samasooliste perekondi, kus elavad ka lapsed. Eelnõu on vajalik, et riik saaks tunnustada samasoolisi paare teiste kodanikega samaväärsetena.<sup>32</sup>

### **Notarite Koda**

Arvamuse kujundamisel tuleks lähtuda eelnõu juriidilisest aspektist ja selle rakendamise võimalikkusest. Seadus peaks olema realselt rakendatav ja praktikas toimiv. Kohe peale vastuvõtmist ei tohiks tekkida vajadus seda kohe muutma hakata. Peamiseks probeelmiks on elukoha mõiste käsitus, kuna seda ei ole võimalik üheselt kindlaks teha. Lisaks on lahendamata pärimise küsimus; milliseid välisriigis sõlmitud abielusid tunnustatakse Eestis ning kuidas toimub varade omandamine. Registre valmisolek pole

---

<sup>30</sup> *Ibid.*

<sup>31</sup> *Ibid.*

<sup>32</sup> *Ibid.*

## **Eesti LGBT Ühing**

tagatud. 01.01.2015 on seaduse jõudumiseks liiga varajane aeg.<sup>33</sup>

Lapsi kasvatavad samasooliste perekonnad ja paarid juba eksisteerivad. Debati juures on oluline, et keskendutaks juba olemasolevate perekondade kaitsele. Kooseluseadus aitaks lahendada erinevaid küsimusi, nagu nt testamendi tegemine, mille lahendamine on hetkel keeruline või mille puhul puudub ühiskonnas piisav teadlikkus. Täna ei ole kaitstud samasooliste peredes elavate laste huvid. Riigis puudub selge regulatsioon ja tunnustus samasooliste paaride suhtes. Kui kooseluseadusega ei minda edasi, võib juhtuda, et paljud samasoolised paarid on sunnitud Eestist lahkuma, kuna siin ei saa luua õiguslikult kaitstud perekonda.<sup>34</sup>

## **Eesti Inimõiguste Instituut**

Eelnõu eeldab paljude kehtivate seaduste muutmist, aga hetkel puudub muutmist vajavatest seadustest ülevaade. Eelnõu mõju õiguslikule struktuurile on selgusetu. Lapse õigustele on pööratud väga vähe tähelepanu, vaatamata, et perekonnaseaduse keskne teema on lastega seotud küsimuste lahendamine. Samasooliste peredes kasvavate laste kohta on läbi viidud palju uurimusi, aga kõikide uurimuste kvaliteet pole olnud hea. Eelnõu peaks olema kooskõlas Notarite Koja seisukohtadega. Puudub mõjude analüüs. Eelnõu teine lugemine tuleks katkestada, et saaks sisse viia täiendavad redaktsioonid ja vajalikud kehtivad regulatsioonid ümber teha.<sup>35</sup>

## **Eesti Sekusaaltervise Liit**

Nende seisukoht ühtib Seksuaalvähemuste Liidu, LGBT Ühingu ja MTÜ Oma Tuba seisukohtadega. Eelnõule avaldati toetust, kuna see pakub kaitset samasoolises kooselus elavatele paaridele ja lastele. Eelnõu aitab muuta ühiskonda demokraatlikumaks ja luua turvatunnet. Riik tunnustab eelnõuga erinevaid perekondi võrdväärsetena. Samasoolised paarid eksisteerivad juba praegu,

---

<sup>33</sup> *Ibid.*

<sup>34</sup> *Ibid.*

<sup>35</sup> *Ibid.*

mistõttu ei loo eelnõu ühiskonnas uut olukorda, vaid tegemist on regulatsioonide küsimusega. Peeti häirivaks üldsuses olevat arusaama, et enamus arvab teadvat, mis vähemustele hea on. Sotsiaalses mõttes on laste ning perekondade seisukohast lähtuvad suurimad käärid hariduse ning sotsiaalse kuuluvuse teemadel.<sup>36</sup>

**MTÜ Oma Tuba**

Riik võiks tulla vähemustele vastu ja kaitsta nende õigusi. Kooseluseadus ei peaks käsitlema sedavõrd inimese seksuaalsust, vaid eelkõige nende soovi kooselu sõlmida. Olulisim küsimus on see, kuidas selliseid perekondi kaitsta.<sup>37</sup>

**Eesti Kristlik Nelipühi Kirik**

Protokollis sisekanne puudub. Käesoleva töö autori hinnangul ühineb Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku arvamus EKN'i arvamuseluga, kuna tegu on EKN'i liikmeskirikuga.

**Siseministeerium**

Eelnõu vastuvõtmisega tekib vajadus asuda muutma erinevaid teisi õigusakte, mis toob kaasa probleemi eelnõu rakendamisel. Nt küsimused seoses registrikannetega. Esmalt tuleks välja töötada regulatsioon registrikannete võimaldamiseks, kuna kooselu peaks olema sissekannete kaudu nähtav kolmandatele isikutele. Seaduse jõustumise aeg, 01.01.2015, on probleemne, kuna see eeldab rahaliste vahendite leidmist ja tarkvaraliste lahenduste väljatöötamist.<sup>38</sup>

**Eesti Metodisti Kirik**

Protokollis sisekanne puudub. Käesoleva töö autori hinnangul ühineb Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku arvamus EKN'i arvamuseluga, kuna tegu on EKN'i liikmeskirikuga.

**Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks SA**

Ei kiida heaks eelnõu vastuvõtmist juhul, kui selle keskmeks on riikliku tunnustuse andmine samasoolistele suhetele, mis muudaks need abieluga võrdväärseks. Eelnõu on vastuolus PS § 27. Kooseluseaduse näol on tegu moraalse loomuga, mitte juriidilise eelnõuga. Suurem osa eestlasi peab homoseksuaalseid suhteid ebamoraalseks, millest tulenevalt riivatakse ühiskonna

---

<sup>36</sup> *Ibid.*

<sup>37</sup> *Ibid.*

<sup>38</sup> *Ibid.*

moraalitunnetust. Peamine küsimus pole mitte homoseksuaalsete suhete lubamine-mittelubamine, vaid millisel viisil ühiskond sellesse suhtub. Ühiskonnas on palju ka teisi mitmesugust tüüpi seksuaalsuhteid, aga nende puhul ei arvata, et neid tuleks tunnustada kui abieluga võrdväärsetena. Ühiskonnas hakkavad hägustuma kõlbluse piirid. Eelnõu pooltargumendid on ühekülgsed ja propagandistlikud. Eelnõu pole õiguslikult pädev. Eelnõu teenib ainult samasooliste huve. Eelnõu vastu võtmisel viidaks perekonna määratlemisel sisse normaalsusest erinev arusaam. Perekond hõlmab suhteid mehe ja naise vahel. Riik peaks teadvustama põhiseadusest tulenevat kohustust kaitsta perekondlikke ideaale. Varasema õiguskantsleri seisukoht on vastupidine praeguse õiguskantsleri seisukohale. Praegusel kujul annab eelnõu samasoolistele paaridele õiguse lapsendada. Lisaks tekitab eelnõu olukorra, kus lapsel võib olla nii 2 ema kui 2 isa. Eelnõu käigus pole läbi viidud uuringuid, mis selgitaksid välja laste huvid samasooliste perekondades. Mõjuanalüüs puudub. Enne eelnõu menetlemisega jätkamist tuleks leida vastused eelnõuga kaasnevatele fundamentaalsetele probleemidele.<sup>39</sup>

16. septembril toimus järgmine õiguskomisjoni koosolek, mille raames tutvuti esitatud muudatusettepanekutega. Esmalt riigikogu liikme Igor Gräzini poolt õigusselguse huvides esitatud muudatusettepanek kooselulepingu sõlmimist välistavate asjaolude punkti osas. Seejärel riigikogu liikme Valdo Randpere esitatud ettepanekud eelnõu pealkirja muutmisest loobumise, elukaaslaste ülalpidamiskohustuse ja varasuhete küsimuses. Kolmandaks riigikogu liikme Väino Linde ettepanek seoses õiguslike probleemidega, mis võivad tekkida isikute registreerimata kooselust.<sup>40</sup> Sisuliselt hõlmas Randpere ettepanek mõningate sõnastuste parandamist<sup>41</sup> ning

---

<sup>39</sup> *Ibid.*

<sup>40</sup> **Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 164“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 16.09.2014*, lk 1: [https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus 27.01.2020](https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus%2027.01.2020)

<sup>41</sup> *Ibid.*

Gräzini ja Linde ettepanekud puudutasid seda, et eelnõu käsitleks ainult erinevast soost partneritega paare.<sup>42</sup>

Komisjon leidis, et ühiskonna suhtumine kooseluseaduse eelnõusse on erinev ja sõltub vanusegrupist ning senine debatt on nihkunud rohkem samasoolisi paare puudutavatele küsimustele. Millest viimase tõttu on mitmed teised olulised küsimused jäänud lahendamata. „Lisaks avaldati arvamust, et põhiseaduse § 27 all mõeldakse eelkõige traditsioonilist mehe ja naise vahelist perekonda.“<sup>43</sup> Samas ei välistatud, et kooseluseadusega kaasnevad muudatused oleks põhiseadusega vastuolus.<sup>44</sup> Istungi viimases järgus avaldati komisjonis arvamust, et muudatusettepanekud peaksid sisaldama ka muudatusi seaduse 87 rakendusaktis, mis vajavad eelnõu vastu võtmiseks muutmist. Justiitministeeriumi eraõiguse talituse nõunik Susann Mikli selgitas, et kui eelnõu rakendamiseks ei soovita luua eraldi rakendusseadust, peaks eelnõu sisaldama viidet sellele, et „koos eelnõu jõustumisega peavad jõustuma ka rakendussätted.“<sup>45</sup> Sellest lähtuvalt pakuti komisjonis välja, et seadus jõustub 1.01.2016 koos rakendusaktidega.<sup>46</sup>

8. oktoobril toimus kooseluseaduse eelnõu teine lugemine, mis kestis kokku neli tundi ja üks minut. Teise lugemise üheks keskseks vaidlusküsimuseks said rakendussätted, kuna 87 rakendamiseks vajaliku muudatusettepanekuga otsustati mitte välja tulla, vaid kehtestada need hiljem eraldi rakendusaktidega. Vaatamata, et komisjonis otsustati, et eelnõu võiks jõustuda koos rakendusaktidega. Vastuseks saadud kritikale, et eelnõu juriidiline kvaliteet on sellisel kujul väga madal või tegu on suisa praagiga, tõi riigikogu õiguskomisjoni juhataja Neeme Suur välja, et rakendusaktide vormimine on pikem protsess, mis eeldab endas ühtlasi seda, et eelnõu tuumikosa on eelnevalt heaks kiidetud. Igor Gräzin tõi välja, et kuigi võib seadust pidada sümbolises mõttes võiduks, ei taga seadus rakendusosa puudumise tõttu samasoolistele paaridele mitte midagi. Neeme Suur selgitas, et kooseluseadus annab õiguse minna notari juurde ja sõlmida kooseluleping, lisades, et 2016. aasta 1. jaanuariks on rakendusaktid olemas. Riigikogu liige Siim Valmar Kiisler tõdes, et eelnõu menetlemise käigus saadi aru, et rakendussätete vastu võtmiseks

---

<sup>42</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 08.10.2014:  
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410081400#PKP-15585> 04.02.2020

<sup>43</sup> **Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 164“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 16.09.2014*, lk 1: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus> 04.02.2020

<sup>44</sup> *Ibid.*

<sup>45</sup> *Ibid.*, lk 2.

<sup>46</sup> *Ibid.*



puudub vajalik toetus (51 häält), mistõttu otsustati need sätted välja võtta ning jätta see probleem tulevikus kellegi teise lahendada.<sup>47</sup>

Teise lugemise lõppedes pälvisid riigikogu toetuse kõik juhtivkomisjoni poolt heaks kiidetud ja riigikogus hääletusele pandud muudatusettepanekud. Ülejäänud, sh Gräzini ja Linde muudatusettepanekud ning IRL'i ettepanek teine lugemine katkestada ei leidnud toetust. Lisaks leidis 8. oktoobril aset hääletus IRL'i poolt algatatud eelnõu üle korraldada kooseluseaduse vastuvõtmise küsimuses rahvahääletus. Eelnõud toetas 35 riigikogu liiget ja vastu oli 42.<sup>48</sup> Järgmisel päeval leidis aset kooseluseaduse eelnõu kolmas lugemine, kus toimus eelnõu üle lõpphääletus. Seaduseelnõud toetas 40 riigikogu liiget, vastu oli 38 ning erapooletuid ei olnud. Hääletuselt puudus 23 riigikogu liiget.<sup>49</sup>

---

<sup>47</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 08.10.2014:  
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410081400#PKP-15585> 04.02.2020

<sup>48</sup> *Ibid.*

<sup>49</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 09.10.2014:  
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410091000#PKP-15594> 04.02.2020

## SISSEJUHATUS

„Me ei taha olla enam nagu Lääs või Põhjamaad, kus on liialt palju sisserännanuid, kus põliseurooplased on kaotamas oma rahvuslikku identiteeti ja liberaalne demokraatia ei suuda oma liigse järeleandlikkusega toime tulla ei ühiskondade kasvava kirjususega ega liigse Euroopa Liidu diktaadiga. [---] Meie oleme siin Eestis säilitanud selle õige ja traditsioonilise euroopluse, mis mujal on kadumas ning peaksime sel alusel üles ehitama tõelise Eesti rahvusriigi ja meile sobiva demokraatiamudeli,“<sup>50</sup> kirjeldab politoloog Tõnis Saarts stereotüüpset kaasaegse Euroopa integratsiooni vastast seisukohta.<sup>51</sup>

Vaadeldes laiemalt kooseluseadust ümbritsevat väärtuskonflikti, siis võib meedias tähelepanu saavate loosunglike väidete põhjal jääda mulje, et kooseluseaduse taga peitub midagi enamat ja Eesti senist ühiskonnakorraldust ohustavamalt kui ainult justiitsministeeriumi pakutud lahendus viimaks perekonnaseadus kooskõlla põhiseadusega. Samuti hakkab silma, et Eesti avalikus ruumis on juurdunud kuvand, mille järgi on euroopalikud mõttekäigud liberaalsed ning pärit Lääne- ja Põhja-Euroopast. Euroopa vastased mõttekäigud aga konservatiivsed ja tulenevad Ida-Euroopast. Kooseluseaduse toetajad on seega Euroopa integratsiooni meelsed ning vastased rahvusriikide suveräänsuse pooldajad.

Lisaks politoloog Tõnis Saartsi kirjeldusele, illustreerib seda käsitlust ka Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna riigikogu fraktsiooni liikme Jaak Valge vastulause Saartsi tsitaadile. „Saarts järgib taas Ida-Euroopa vasakliberaalide peamist narratiivi, mille kohaselt „läänelikuks saab vaid siis, kui ollakse salliv, ilmalik, multikultuurne, soolist võrdõiguslikkust edendav, samasooliste abielusid seadustav jne. Antiliberaalsus ja püüd taastada eneseksolemise uhkus on aga selle lähenemise kohaselt idaeuroopalik.“<sup>52</sup> Valge jätkab, et tegu on hoopis üleeuroopalise rahvusluse tõusuga, mitte lääne ja ida vastandumisega.<sup>53</sup> Saarts väidab vastupidiselt, et tegu on narratiivi loomisega, mis aitab Ida-Euroopal taastada oma eneseuhkuse ja

---

<sup>50</sup> **Saarts**, Tõnis. „Eesti mäss Lääne vastu“, *Sirp*, 20.09.2019: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/eesti-mass-laane-vastu/> 18.02.2020

<sup>51</sup> *Ibid.*

<sup>52</sup> **Valge**, Jaak. „Riigikogu saadik Jaak Valge: Eest vasakliberaalide mäss Euroopa rahvaste vastu“, *Uued Uudised, arvamus*, 09.10.2019: <https://uueduudised.ee/arvamus/riigikogu-saadik-jaak-valge-eesti-vasakliberaalide-mass-euroopa-rahvaste-vastu/> 18.02.2020

<sup>53</sup> *Ibid.*

eristuva identiteedi tunnet ning pidurdada väljarännet (luua paremat ja turvalisemat kodutunnet).<sup>54</sup>

Mõlemal juhul on tegu enesemääratlemise küsimusega, mille ühes otsas on Euroopa identiteet ja teises rahvuslik identiteet. Nende omavaheline põrkumine väljendub ühiskondlikus väärtuskriisis. Selle töö raames uurin toda enesemääratlust kooseluseadusest ajendatud debati kaudu.

Selle magistritöös eesmärk on välja selgitada euroopastumise kuvand Eesti ühiskonnas avaliku arvamuse pinnalt päevalehtede veebiportaalides avaldatud aramuslugude kaudu, et paremini mõista kollektiivsel identiteedil rajanevat (täpsemalt meie-nemad tüüpi) kooseluseadusest alguse saanud väärtuskonflikti. Uurimistöö keskne küsimus on, milline on euroopastumise kuvand kooseluseadust saatva meie-nemad väärtuskonflikti kontekstis? See küsimus jaguneb omakorda kolmeks täpsustavaks alaküsimuseks:

- Kuidas defineeritakse päevalehtedes samast soost paaride kooselu seaduslikku kaitset käsitlevates aramuslugudes Euroopa väärtusi ja kust tõmbavad autorid piiri Euroopa ning mitte-Euroopa väärtuste vahele?
- Mil määral ja kuidas iseloomustavad autorid kooseluseaduse debati kontekstis euroopastumise mõju Eesti väärtusruumile?
- Millise kuvandi annavad avalikus debatis osalevad aramuslugude autorid euroopastumisele? Milliseid positiivseid või negatiivseid aspekte kuvandi loomisel kasutatakse?

Uurimistöö keskseks argumendiks ehk eelduseks on, et kuvand väärtusruumi euroopastumisest kui kooseluseaduse põhjus-tagajärjest ei vasta tõele, vaid säärane kuvand on kujundatud väärtuskonflikti käigus. Teiste sõnadega: kooseluseadus ei ole algatatud Euroopa identiteedi mõjust tulenevalt.

---

<sup>54</sup> Saarts, Tõnis. „Eesti mäss Lääne vastu“, *Sirp*, 20.09.2019: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/eesti-mass-laane-vastu/> 18.02.2020

Uurimistöös olen kasutanud kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, mida olen kohandanud vastavalt selle töö uurimisküsimustele. Uuritava väärtuskonflikti kaardistamiseks kasutan meedias avaldatud arvamusi mille abil loon ülevaate konflikti erinevate osapoolte hinnangutest, väärtuspõhisest meelsusest ning peamistest argumentidest, mis meie-nemad vastasseisu kannavad. Selleks analüüsin aastatel 2014 – 2021 Eesti kolme suurima erameedia väljaande – Eesti Päevaleht, Postimees ja Õhtuleht – portaalil avaldatud aramusartikleid, repliike ja juhtkirju, kus käsitletakse KOOS ja/või AR-i meie-nemad väärtuskonflikti lõikes. Analüüsivad tekstid on kogutud kolme meediaväljaande veebiportaali otsingumootorite kaudu ning kokku on neid 115. Arvamuslugude analüüsimisel lähtun kvalitatiivsest sisuanalüüsist, et mõista meediatekstides peituvaid tähendusrikkaid sõnumeid ja teha nende põhjal võimalikult selgeid järeldusi,<sup>55</sup> millele baasilt oleks võimalik vastata uurimisküsimusele. Analüüsi ette valmistades olen eelnevalt läbi viinud tekstide kodeerimise, mille käigus otsisin arvamuslugudest koodide abil üles olulised tekstilõigud ja panin need andmegruppidele vastavalt sobivasse vormi, mida on võimalik analüüsida. Analüüsi läbiviimisel lähtun esmalt autorite kirjeldustest, mida nad nii enda, oma oponendi kui ka konflikti iseloomustamiseks oma tekstides kasutasid. Teiseks vaatlen esmase analüüsi ja kodeerimise käigus kogutud andmetele tuginedes, kuidas käsitlevad konflikti osapooled euroopastumist ja mida saab nende käsitluste põhjal järeldada.

Uurimus on jaotatud neljaks osaks: väärtuskonflikti taust alates 2013 kooseluseaduse loomisest, teoreetilise raamistiku peatükk ning kaks analüüsi osa. Teooria osas selgitan euroopastumist ning avan vaadeldavale väärtuskonfliktile teoreetiliseks aluseks olevat kollektiivse identiteedi kontseptsiooni. Analüüsi esimeses osas uurin konflikti pindmist tasandit avades selle tekkepõhjused ja osapooli. Teises osas jätkan põhjalikumalt euroopastumise tahu uurimist, et selgitada välja, kuidas autorid euroopastumist mõistavad ja käsitlevad ning milline on euroopastumise dünaamika selles väärtuskonfliktis.

Selle magistr töö teemavalik on tingitud minu kui töö autori isiklikust huvist väärtusruumi puudutavate küsimuste vastu. Mõnes mõttes võib seda uurimistööd käsitleda ka vastulausena minu kirjutatud arvamusloole, mille Postimees 2017. aastal avaldas ja milles arutlesin Eesti Vabaerakonna ja Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku liikme positsioonilt kooseluseadusest

---

<sup>55</sup> **Õunapuu**, Lembit. „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“, *toimetanud Ede Kärner, Tartu Ülikool, 2014*, lk 160.

ajendatu väärtuskonfliktist ning abielu küsimusest üldiselt. Toonane arvamus oli kirjutatud esmalt erakonna huve – pakkuda KOOS asemel välja tsiviilpartnerluse seadus – arvesse võttes. Teiseks peegeldamaks toonast EELK-s valitsenud õhustikku. Olgu märgitud, et andmete kogumise faasis jätsin selle arvamusloo isiklikel kaalutlustel valimist kõrvale. Aja möödudes on Vabaerakond laiali läinud, EELK sisekliima teine ja minu isiklikud veendumused muutunud, ega ole samastatavad toona artiklis avaldatuga. Võib ka öelda, et mitte ainult veendumused pole muutunud, vaid mõnes mõttes on muutunud ka maailmavaade, kuna isiklikud seisukohad on aja jooksul kaugenenud nendest positsioonidest, mis on omased toonasele Eesti Vabaerakonnale ja mõningatele EELK seisukohtadele. Akadeemiline huvi nii väärtuste kui ka kooseluseaduse teema suhtes on seevastu pidevalt kasvanud, mistõttu otsustasin võtta enda Euroopa õpingute magistritöös selle väärtuskonflikti põhjalikuma vaatluse alla. Täpsemalt uurida kooseluseadust kui väärtuskonflikti Euroopa mõjude perspektiivist ja analüüsida põhjalikumalt teisi päevalehtede arvamusportaalides toona avaldatud kooseluseaduse teemalisi artikleid. Loodan, et see uurimus annab lugejale ammendava ülevaate sellest ühiskondlikust väärtuskonfliktist ning võimaldab mõista, kuidas see konflikt hargnes, mis olid eri osapoolte peamised seisukohad ja mida on võimalik sellest tuleviku tarbeks õppida.

# 1. EUROOPASTUMINE JA IDENTITEET

## 1.1 Euroopastumise teooria

Euroopastumine, üldsuses tuntud kui Euroopa integratsioon, omab otsest mõju nii rahvuslikule identiteedile kui ka üksikisiku enesemääratlemisele.<sup>56</sup> Esiteks annab see aluse kõikvõimalikest Euroopas olevatest identiteedivormidest läbipõimunud ja sotsiaalses mõistes konstrueeritud mõttemallile, mille erinevad ühiskonna kooslused seejärel suuremal või vähemal määral omaks võtavad.<sup>57</sup> Teiseks mõjutab see otseselt indiviidi, kelle põhimõtteid Euroopa kultuuriruum vormib, sest euroopastumine toob endaga kaasa uusi väärtuseid, tõekspidamisi ning kombeid.<sup>58</sup> Seega indiviidi tasandil võib euroopastumist pidada nii Euroopa identiteedi kui ka rahvusidentiteedi lõimumiseks.

Laiemalt, poliitika kujundamise seisukohast lähtuvalt, saab euroopastumist selgitada näiteks Tanja A. Brözel<sup>59</sup> varal, kes on toonud välja, et euroopastumine on kahtepidine protsess: Euroopa Liidu institutsioonide mõju liikmesriikidele ja liikmesriikide mõju Euroopa Liidule. Euroopastumisel on kaks dimensiooni, millest üks hõlmab riigi tasandil toimuvaid muutusi, mis tulenevad Euroopa Liidu otsustest ning teine käsitleb nii-öelda alt üles kanduvat mõju, ehk seda, kuidas liikmesriigid püüavad Euroopa Liidu otsuseid kujundada.<sup>60</sup> Seega avaramas perspektiivis vastab euroopastumine küsimusele, kuidas Euroopa Liit ja liikmesriigid teineteist mõjutavad.

Euroopastumist saab vaadelda ka kui globalismi üht väljendusvormi, mistõttu ei saa euroopastumist ja globaliseerumist omavahel vastandada. Globaliseerumine ei lõppe seal, kus algab Euroopa. Sellest tulenevalt pole euroopastumine kitsalt miski, mis tekiks vaid Euroopa Liidust kui institutsioonist tulenevalt ja hõlmaks Euroopa integratsiooni all ainult EL-i riikide vahelisi suhteid. Globaliseerumine on euroopastumisega läbivalt põimunud, mistõttu pole nende

---

<sup>56</sup> **Cinnirella**, Marco. „Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy“, *British Journal of Social Psychology*, no 36, 1997, *The British Psychological Society*, lk 19.

<sup>57</sup> *Ibid*, lk 20.

<sup>58</sup> **Kirch**, Marika. „Eesti ja Euroopa identiteet“, *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis*, TÜ Euroopa Kolledž, 2002, lk 87-101, lk 91.

<sup>59</sup> **Bözel**, Tanja A. „Member State Responses to Europeanization“, *Journal of Common Market Studies*, Vol 40, Nr 2, lk 193-214, lk 193.

<sup>60</sup> *Ibid*.

vahele võimalik selget joont tõmmata, kui säärane joon üldse olemas on. Nõnda ei saa euroopastumise kontekstis kõneleda kui ühest kindlast protsessist. Nt millestki sellisest, mis viiks Euroopa Liidu liitriigi tekkeni. Euroopastumine on üldine integratsiooni protsess, mis sarnaneb globaliseerumisele, kuid toimub Euroopa kontekstis. Vaatamata sellele ei saa euroopastumist ja globaliseerumist omavahel samastada, sest Euroopa Liidul on siiski oma agenda, mis annab Euroopa integratsioonile ilme, eristades seda teistest regioonis aset leidvatest lõimumisprotsessidest. Sellest tulenevalt viib euroopastumine teatava kosmopolitismi tekkeni.<sup>61</sup>

Euroopa kontekstis on kosmopolitismil kaks eeldust: integratsioon toimub nii seespidiiselt kui ka väliselt. Nagu Euroopa integratsioon, mis toimub üheaegselt nii Euroopas sees kui ka sellest väljas. Viimane väljendub Euroopa ja ülejäänud maailma vahelises lõimumises ning Euroopa Liidu laienemise näol.<sup>62</sup> Sarnaselt, nagu euroopa integratsiooni ei saa käsitleda kindla protsessina, millel on selge algus ja lõpp, pole see lõimumine ka nii-öelda institutsionaalselt edendatud ametlik protsess. Teisisõnu, see ei ole kellegi poolt juhitud ja kontrollitud protsess, vaid see toimub sotsiaalsete jõudude tulemina, mis kujundavad Euroopasse kuuluvaid ühiskonna koosluseid ja avaldavad mõju Euroopa partneritele.<sup>63</sup> Selle taga on küll väärtussüsteem ja põhimõtted, mida on lisaks loomulikule kujunemisele ka teadlikult kujundatud, kuid laiem protsess ise pole miski, mida oleks võimalik igapäevaselt dikteerida. Võttes arvesse, et euroopastumise näol on tegu muu hulgas loomuliku lõimumisega – laias laastus globalismiga – on euroopastumine protsess, mille tagajärjel muunduvad erinevad rahvuskultuurid ja poliitilised tõekspidamised üksteisele sarnasemaks.<sup>64</sup> Nii Euroopas sees kui ka väljaspool, selle mõjuväljas.

Naastes sissejuhatuse alguses kirjeldatud vastasseisu juurde on ilmne, et nii politoloogi kui ka rahvasaadiku jaoks on küsimus selles, mis peaks olema euroopa integratsiooni tulem. Saarts pooldab lõimumisega kaasnevat kosmopolitismi ning toob välja, et sellele vastandumine on püüd säilitada eneseuhkust ja erisust. Valge hinnangul aga on euroopastumine välja toonud senise lõimumisprotsessi nõrga koha – see ei toeta ega arvesta piisavalt rahvuslike eripäradega. Teiste sõnadega, euroopastumise käigus ei tohiks kannatada rahvuslik identiteet, mis peaks jääma

---

<sup>61</sup> **Delanty**, Gerard. „The idea of a Cosmopolitan Europe: On the Cultural Significance of Europeanization“, *International Review of Sociology*, Vol 15, 2005, lk 405-421, lk 407-408, lk 411.

<sup>62</sup> *Ibid*, lk 416.

<sup>63</sup> **Eylandt**, Otti. „Euroopastumine ja Euroopa Liidu Identiteet Eesti Ajakirjanduses 2003-2017“, *magistritöö*, Johan Skytte politikauuringute instituut, Tartu Ülikool, Tartu, 2018, lk 8.

<sup>64</sup> **Delanty**, Gerard. „The idea of a Cosmopolitan Europe: On the Cultural Significance of Europeanization“, *International Review of Sociology*, Vol 15, 2005, lk 405-421, lk 417.

selliseks, nagu see oli seda enne Euroopa projekti. Selleks aga tuleks ümber hinnata Euroopa Liidu baasväärtused ehk agenda, milleks on täna Schumanlik rahumotiiv, „ühinenud mitmekesisuses“ ja aluslepingutes sätestatud väärtused, nagu demokraatia ja inimõigused. Saartsi seisukohta edasi arendades, narratiivist – mis aitab Ida-Euroopal taastada oma eneseuhkuse ja eristuva identiteedi tunnet – peaks saama uus agenda.<sup>65</sup>

Eesti kooseluseadust ümbritsevat debatti saab uurida kui üht näidet ühiskonna euroopastumise tajust, mitõttu käistlen selles töös euroopastumise teooriat selle protsessina, millel on tajutav mõju nii rahvuslikule identiteedile kui ka üksikisiku enesemääratlusele. Seega ei saa selle töö kontekstis üle ega ümber identiteedi mõistest.

## 1.2 Identiteet

Identiteet hõlmab kõiki indiviidi poolt omaks võetud kultuurilisi ja sotsiaalseid positsioone ning nendega kaasnevaid tavasid,<sup>66</sup> sest need positsioonid – lihtsustatult mis on „õige“ ja mis „vale“ – aitavad inimesel oma identiteeti lahti mõtestada.<sup>67</sup> Kui võtta arvesse, et identiteet on miski, mis on vastastikulises seoses inimese moraalsete tõekspidamiste ja eetiliste kaalutlustega, haakuvad ühtlasi identiteedi mõistega nii väärtused kui ka ühiskonna korraldus,<sup>68</sup> defineerides inimest ka tema sotsiaalsete kogemuste kaudu.<sup>69</sup> Seega ei iseloomusta identiteet ainult inimese *mina* käsitlust, vaid on muu hulgas kollektiivne nähtus. Täpsemalt, kuidas inimene end ühiskonnas teadvustab ja teiste inimestega suheldes kogeb; millise kultuuriga ta haakub ning kellega sama rahvust jagab.<sup>70</sup>

Selles töös on vaja üheselt mõista meie – nemad tüüpi vastasseisu ja euroopastumist väärtuste lõikes. Selleks mõtestan lahti kolm identiteedi alaliiki. Esiteks, mida tähendab kollektiivne identiteet – mis on aluseks meie – nemad teoreetilisele raamistikule. Teiseks, kuidas

---

<sup>65</sup> Võime oletada, et see oleks meelt mööda Valgele ja tema mõttekaaslastele nii Eestis kui ka Euroopa Liidus, aga vaevalt, et see laiemale üldsusele korda läheks. Seda näitlikustab muu hulgas tõik, et niinimetatud uut aegndat toetavate poliitiliste jõudude valijad ei vali neid jõude ilmtingimata eesmärgiga senist Euroopa integratsiooni kulgu muuta. Nende valijate põhjused on erinevad ja korrelatsioon nende (põhjuse) ning euroopastumise vahel pole ilmne, ega selle töö teema.

<sup>66</sup> Raud, Rein. „Mis on kultuur?“, Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2013, lk 63.

<sup>67</sup> Schöpflin, George. „The Dilemmas of Identity“, Tallinn University, TLU Press, Tallinn, 2010, lk 53.

<sup>68</sup> Ibid.

<sup>69</sup> Raud, Rein. „Mis on kultuur?“, Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2013, lk 64.

<sup>70</sup> Ibid, lk 65.



defineeritakse Euroopa identiteeti, et selgemalt eristada arvamused autorite taju sellest, mis on ametlikes dokumentides Euroopa väärtustena määratletud. Kolmandaks, mis on rahvusidentiteet – eraldiseisvalt pole see küll selle töö fookuses, aga rahvusülese identiteedi taju ei saa uurida ilma rahvusidentiteeti tundmata. Selles töös pole otsitud identiteedile kõikehõlmavat defitsiooni, vaid aluseks on võetud kollektiivse identiteedi kontseptsioon, mille pinnalt on analüüsitud meie – nemad väärtuskonflikti.

### 1.2.1 Kollektiivne identiteet

Kollektiivse identiteedi kontseptsioon tõusis päevakorda 1980. aastatel eesmärgiga paremini mõista sotsiaalseid liikumisi, kuna grupi identiteedi avamine aitas paremini mõista ideid, eesmarke ja põhimõtteid erinevate sotsiaalsete liikumiste taga.<sup>71</sup> Kollektiivne identiteet tähendab ühe grupi enesemääratlust: millised me oleme, mille eest me seisame ja mille poole me püüdleme.<sup>72</sup> Seega vastupidiselt identiteedile kui *mina* käsitlusele, ei rõhu kollektiivne identiteet inimese unikaalsusele, vaid kirjeldab ühe grupi ühisosa.<sup>73</sup> Ühisosa võib seal juures olla ka ainult eesmärk, mille poole grupp püüdleb – pole tähtis, mis on iga liikme enda ideoloogia, usk, rahvus, rass jne, peaaasi, et liikumisega saavutatakse kindel tulemus.<sup>74</sup>

Kooseluseaduse debatti ümbritsevaid sotsiaalseid grupe hoiavadki koos eesmärgid, mis erinevad grupiti ja vastanduvad teineteisele. Kui aga tuua kõrvale euroopastumise protsess, muutub pilt mitmekesisemaks. Lisaks seaduse pooldajate ja vastaste eesmärkidele, saame sel juhul vaadelda ka seda, kuidas üks ja teine osapool debatti Euroopa kultuuriruumiga seob. Näiteks, kas kooseluseadus on suund Euroopa väärtuste poole, on see Lääne Euroopa pealetung, on sel üldse mingi seos Euroopa kultuuriruumiga ja kui on, siis millisena Euroopa kultuuriruumi (sh väärtuseid) tajutakse? Antud töös avan põgusalt Euroopa kultuuriruumi ja väärtusi Euroopa identiteedi mõiste kaudu, mis moodustab eraldiseisva osa kollektiivsest identiteedist. See on sarnane rahvusidentiteedile, olles ühest küljest kollektiivse identiteedi laiem vorm, kuid teisalt

---

<sup>71</sup> **Stekelenburg**, Jacquelin. „Collective Identity“, *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*, Blackwell Publishing Ltd, 14.01.2013, lk 1.

<sup>72</sup> **Whooley**, Owen. „Collective Identity“, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, John Wiley & Sons, Ltd, 15.02.2007, lk 1.

<sup>73</sup> **Polletta**, Francesca. **Jasper**, James M. „Collective Identity and Social Movements“, *Annual Review of Sociology*, Vol 27, 2001, lk 298.

<sup>74</sup> **Smithey**, Lee A. „Social Movement Strategy, Tactics, and Collective Identity“, *Sociology Compass*, vol 3, Blackwell Publishing Ltd, 2009, lk 659.

pole päris samasisuline kui rahvusülene identiteet. Ühtlasi võtan vaatluse alla Eesti rahvusidentiteedi mõiste, et anda selgemat sisendit küsimusele – kes oleme meie (eeldusel, et Euroopa Liit on nemad). Esmalt aga tuleb peatuda ka rahvusülel ja rahvusidentiteedil üldiselt.

Kuigi nii rahvusülene kui ka rahvusidentiteet on mõlemad kollektiivse identiteedi alajaotused, pole need siiski samasisulised. Rahvusülene eeldab identiteedi käsitlemist laiemalt kui ainult ühe kindla rahvusidentiteedi kontekstis. Rahvusülese identiteedi moodustab erinevate rahvuste geograafiliste, ajalooliste ja kultuuriliste eripärade sidusus. Sageli tekib see sarnaste rahvusidentiteetide lõimumisel või ühiste poliitiliste eesmärkide kattumisel, mille tulemusel luuakse piiride ülene sotsiaalne kogukond.<sup>75</sup> Näiteks Euroopa Liit. Rahvusidentiteet seevastu on üldistatult ühe rahvuse sotsiaalne konstruktsioon, ehk kindla piirkonna, ajaloo ja kultuuriga seotud sotsiaalne kogukond. Seal juures ei pea nn sotsiaalne kogukond ehk rahvus olema seotud riigiga, vaid võib olla kujunenud ka ilma oma riigi õnnestumiseta. Teiste sõnadega, rahvuse tekkimiseks on vaja inimgruppi, kes tunnustab üksteise kuuluvust sellesse ja eeldab, et grupi liikmed aktsepteerivad vastastikuseid õigusi ja kohustusi üksteise suhtes neid ühendava kuuluvuse põhjal.<sup>76</sup>

Kollektiivset identiteeti (sh rahvusidentiteedi ja rahvusülese identiteedi vahekorda) on vast kõige lihtsam iseloomustada püramiidina, mille tipus on kahe liikmeline meeskond ja põhjas terve inimkond. Mida suuremaks kollektiiv kasvab, seda keerulisemaks muutub selle identiteedi iseloomustamine ning seda laiemaks paisuvad lõhed kollektiivi sees. Hea näide on Covid-19 pandeemia. Selle algfaasis võis hetkeks väita, et tervest inimkonnast sai ühtne kollektiiv, kelle prioriteediks oli võidelda viiruse leviku ja sellest tingitud suremuse vastu. See ei kestnud kuigi pikalt, sest üsna peagi ohutaju langes ja senine ühtsus killustus väiksemateks kollektiivideks, mis jagunesid vastandlike seisukohtade vahel. Lihtsustades, ühed toetasid ranget sotsiaalset distantseerimist ja teised mitte. Kui väiksemaid kollektiive liidavad tavaliselt sarnased põhiveendumused või seisukohad, siis rahvusülel identiteeti näib kõige paremini tugevdavat ühine vaenlane või eesmärk. Vast kõige paremad näited laiapindsest kollektiivsest identiteedist ongi seotud erinevate kriiside ning sõdadega.

---

<sup>75</sup> **Chopin**, Thierry. „Europe and the identity challenge: who are "we"?", *European Issues, European Issue no 466*, Foundation Robert Schuman, 19.03.2018.

<sup>76</sup> **Gellner**, Ernest. „Rahvused ja rahvuslus“, *orig. Nations and Nationalism, 1983, Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2019*, lk 92, 314-316.

## 1.2.2 Euroopa identiteet

II maailmasõjast vahetult räsitud Euroopat iseloomustas soov eemalduda 19. sajandi rahvusriigi mudelist, kuna natsionalismi taga nähti tulemusetuid laastavaid konflikte, mis ei ole viimaks ühegi Euroopa riigi huvides.<sup>77</sup> Kõige ilmekamalt kinnitas seda Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse loomine, mida toonane Prantsusmaa välisminister Robert Schuman kirjeldas kui liitu, mis loob rahu ja ühtekuuluvustunde, kuna majandusühendus muudab sõja ebapraktiliseks. „Tootmise sellise ühendamise puhul oleks ilmselge, et igasugune sõda Prantsusmaa ja Saksamaa vahel ei ole mitte ainult mõeldamatu, vaid ka praktilisel tasandil võimatu. [---] Nii saab lihtsalt ja kiiresti teoks huvide sulandumine, mis on majandusühenduse loomise tingimuseks – see võib viia laiemale ja sügavamale ühenduse tekkimiseni riikide vahel, mida on pikka aega lahutanud verine vastasseis.“<sup>78</sup> 1950. aasta järgselt hakkas Euroopa nn rahu- ja majandusliit järk-järgult kujunema Euroopa institutsiooniks, eriti arvestades, et fookuses polnud enam sõja ära hoidmine Prantsusmaa ja Saksamaa vahel, vaid Euroopa ühendamise kollektiivseks globaalseks jõuks. Seega oli ainult aja küsimus, millal Euroopa ühine enesetaju teemaks tõstatub.

Euroopa enesetaju küsimus on küll periooditi tõstatunud, aga toonased Euroopa integratsiooni pooldajad ei suutnud luua tugevat nn pan-Euroopa identiteeti, mis oleks rahvusidentiteedi välja tõrjunud. Seega sisaldab kaasaegne Euroopa kultuuriruum läbisegi mitmetahulisi arusaamu ühtsest Euroopa identiteedist kui ka erinevaid rahvusidentiteete.<sup>79</sup> Vajadus nn pan-Euroopa identiteedi järele tekkis Euroopa Liidu esiisade<sup>80</sup> soovil, kes mõistsid, et rahvusidentiteet oli mõlema maailmasõja üks juurpõhjustest. Sellest tulenevalt võtsid esiisad teadlikult toona suuna luua alternatiiv rahvusidentiteedile, mis nõrgestaks rahvuslust kui sellist selle kõige halvemas tähenduses ning aitaks tugevdada erinevate Euroopa rahvaste vahelist ühisosa.<sup>81</sup> See suund on leidnud mainimist ka kaasajal ja on täna tuntud kui Euroopa Liidu föderaliseerumine, aga tegu pole protsessiga, mis realselt aset leiaks või mille poole EL-i liikmed

---

<sup>77</sup> **Middelaar**, Luuk. „Teekond Euroopasse“, *Eesti Maailmavaate Sihtasutus*, 2009, lk 223.

<sup>78</sup> „Schumani deklaratsioon – 9. mai 1950“, *Euroopa Liidu koduleht europa.eu*: [https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration\\_et](https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_et) 15.03.2021

<sup>79</sup> **Fukuyama**, Francis. „Identity“, *Profile Books Ltd, London*, 2019, lk 153.

<sup>80</sup> Tavaliselt mõeldakse nende all Robert Schumani, Jean Monnet, Konrad Adenauerit ja Alcide De Gasperi, aga nende hulka kuulub ka teisi toonaseid ühtse Euroopa pooldajaid nagu Winston Churchill, Paul-Henri Spaak jt.

<sup>81</sup> **Fukuyama**, Francis. „Identity“, *Profile Books Ltd, London*, 2019, lk 143.

pürgiks. Pigem kasutatakse EL-i kontekstis föderatsiooni mõistet negatiivse tagamõttega, kritiseerimaks euroopastumist.

Ühed esimesed kirja pandud näited Euroopa enesetaju kujunemisest pärinevad 1973. aasta Kopenhaageni deklaratsioonist, mil üheksa liikmesriigi<sup>82</sup> juhid võtsid 14. detsembril vastu liidu välispartneritele suunatud ühisavalduse, kus muuhulgas tuuakse välja Euroopa ühised väärtused. Kopenhaageni deklaratsiooni kohaselt on üheksa liikmesriiki otsustanud kaitsta esindusdemokraatia põhimõtteid, õigusnorme ja sotsiaalset õiglust – mis kõik kokku moodustavad Euroopa identiteedi vundamendi ja on ühtlasi riikide majandusliku koostöö ning inimõiguste kaitsmise lõpp eesmärgiks. Kultuuride mitmekesisus ja ühiste väärtuste ning huvide samaaegne teadvustamine annab Euroopa identiteedile sellele eripärase dünaamika ning omanäolisuse. Liikmesriikidel on poliitiline tahe konstrueerida ühendatud Euroopa, mis tugineb Pariisi ja Rooma lepingutele ja on avatud teistele Euroopa rahvustele, kes jagavad samu põhimõtteid ja eesmärgi. Seal juures soovides, et neile kalleid õiguslikke, poliitilisi ja moraalseid väärtusi austatakse ning nende rahvuskultuuride mitmekesisus ja rikkus säiliks. Lisaks on kirjutatud, et Euroopa identiteet areneb ühtse Euroopa dünaamilise konstrueerimise käigus. Ehk välissuhete kontekstis defineerivad üheksa Euroopa liikmesriiki oma identiteeti lähtuvalt teistest riikidest või riikide ühendustest, kuna nad usuvad, et nõnda talitades tugevdavad nad oma sidusust ning panustavad Euroopa välispoliitika määratlemisesse. Liikmesriigid on veendunud, et Euroopa välispoliitika konstrueerimine viib neid lähemale ühtse Euroopa rajamisele, mis omakorda lihtsustab Euroopa Liidu loomist.<sup>83</sup>

Seega on Euroopa identiteeti püütud aastakümnete jooksul erineval viisil lahti mõtestada, üldiselt koos välispoliitika ja majanduslike huvidega, ilmestamaks, millistest väärtustest EL oma tegevuses lähtub. Kaasaegsematest näidetest on vast kõige selgemalt EL-i ideniteet ja väärtused

---

<sup>82</sup> 1973 aasta seisuga kuulus Euroopa projekti Belgia, Prantsusmaa, Lääne-Saksamaa, Itaalia, Luksemburg, Madalmaad, Taani, Iirimaa ja Ühendkuningriik.

<sup>83</sup> Bulletin of the European Communities. „Declaration on European Identity“, *Copenhagen, 14 December 1973*, Office for official publications of the European Communities, 18.12.2013, lk 2-3: [https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable\\_en.pdf](https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable_en.pdf) 21.03.2021.

määratletud Euroopa Liidu toimimise lepingu esimeses ja teises osas, kus on defineeritud EL-i pädevused, põhimõtted ja kodakondsus.<sup>84</sup> Mõned selle töö konteksti hästi sobivad näited:

- artikkel 9 „Oma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel võtab liit arvesse [--] piisava sotsiaalse kaitse tagamise, sotsiaalse tõrjutuse vastase võitluse [---] nõuded (2012/C 326/01);
- artikkel 10 „oma poliitika ja meetmete määratlemisel ja rakendamisel püüab liit võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel“ (2012/C 326/01);
- artikkel 19 punkt 1 „ilma et see piiraks aluslepingute teiste sätete kohaldamist [---] võib nõukogu seadusandliku erimenetluse kohaselt ja pärast Euroopa Parlamendilt nõusoleku saamist astuda vajalikke samme, et võidelda diskrimineerimisega soo, rassilise või etnilise päritolu, usutunnistuse või veendumuste, puuete, vanuse või seksuaalse sättumuse alusel“ (2012/C 326/01)
- artikkel 20 punkt 1 „Iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, on liidu kodanik. Liidu kodakondsus täiendab, kuid ei asenda liikmesriigi kodakondsust“ (2012/C 326/01). Ehk rõhk on pigem diskrimineerimise vastu võitlemisel ja inimõigustel, mitte liikmesriikide konkreetsete kaasuste (nagu abieluvõrdsus või vastupidi abielu PÕS defineerimine) lahendamisel.

### 1.2.3 Eesti rahvusidentiteet

Varasemates alapeatükkides olen käsitlenud rahvusülest identiteeti. Kui aga tulla rahvusidentiteedi juurde ning võtta aluseks Eesti kontekst, siis otsime vastust küsimusele, mis teeb eestlasest eestlase? Antud töö lõikes aitab see vastus eristada meid nendest kontekstides, kus käsitleme Euroopa Liitu kui *neid*. Laias laastus taandub küsimuse vastus sellele, millistele sotsiaalsetele tunnustele enim rõhku pannakse ja milliseid vastastikuseid õigusi ja kohustusi eestlased üksteise suhtes neid ühendava kuuluvuse põhjal aktsepteerivad.

---

<sup>84</sup> ET 26.10.2012. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid 2012/C 326/01.

Eesti rahvusidentiteeti saab iseloomustada nii laiemalt – eesti keele, kultuuri ja kodakondsuse kaudu – kui ka kitsamalt erinevaid mõttevoole ning liikumisi arvesse võttes, mis on ajaloo jooksul püüdnud Eesti rahvusidentiteeti defineerida. Laskumata eraldi rahvusmüütidesse, mis moodustavad minu hinnangul Eesti rahvusidentiteedist ülekaalukaima osa,<sup>85</sup> olen lähtunud puht teoreetilistest kaalutlustest, otsides vastust küsimusele, mis teeb eestlasest Eestlase.

Üks võimalus sellele vastamiseks on eristada poliitiline ja kultuuriline identiteet. Säärane eristus aitab esiteks välja tuua selle, mis teeb eestlasest Eesti kodaniku. Sinna alla kuuluvad riigiteadlikud nüansid, nagu sümbolika, seadusandluse ja põhiseaduse tundmine; tavade austamine ning järgimine; riigikorralduse põhiväärtuste tunnustamine. Teiseks tõstab see eristus esile need aspektid, mida saab otseselt siduda Eesti kui rahvusega. Need hõlmavad endas ühist keeleruumi, kultuurimälu (sh rahvusmüüte) ja traditsioone.<sup>86</sup> Seda eristust silmas pidades on võimalik analüüsida, mida mõeldakse identiteedi all, kui räägitakse rahvusidentiteedi ja rahvusülese identiteedi põrkumisest. Teise sõnadega aitab see paremini uurida seda, mis on väidetavalt ohus, kui kõneletakse, et Euroopa identiteet survestab rahvuslust. Seepärast, et rahvusluse all ei peeta silmas ei seadusandlust ega riigikorraldust, vaid neid aspekte, mida saab otseselt siduda Eesti kui rahvusega. Eesti seadusandlus on juba Euroopa Liidu omaga kooskõlas, aga sama ei saa öelda kõikide empiiriliste tõekspidamiste ning väärtuste kohta, mille ajas muutumist euroopastumisega seostatakse.

Eesti rahvusidentiteedist kõneledes tuleb kindlasti ära märkida ka eesti keel, arvestades selle tugevat rolli eestlase ning eestluse identifitseerimisel. Kõige paremad näited sellest on väliseesti kogukonnad, kelle jaoks on eesti keele hoidmine ja säilitamine tugevasti seotud rahvusidentiteedi kestvusega. Saab väita, et traditsiooniliselt ongi Eesti rahvusidentiteeti määratletud keelepõhiselt ning rahvusmüütide loomine on pigem uuema aja nähtus, millega on tegeletud alates 19. sajandist. Teistpidiselt üksnes keelest ei piisa, mistõttu ei saa pisendada kultuurimälu rolli Eesti rahvusidentiteedis. Üleüldiselt, mida avaram on Eesti rahvusidentiteedi

---

<sup>85</sup> **Paramonov**, Riho. „Võõrahirm, rahvusmüüdid ja kultuur“, *Müürileht*, 29.01.2016: <https://www.muurileht.ee/voorahirm-rahvusmuudid-ja-kultuur/> 22.03.2021;

**Altnurme**, Lea. Loengusari Loodus Eesti usundites, loetud Tartu Ülikooli Usuteaduskonnas 2015 aasta sügissemestril. Viitamisel on lähtunud autori koostatud loengukonspektist.

<sup>86</sup> **Tamm**, Marek. „Marek Tamm: riigiidentiteedist ja rahvusidentiteedist“, *Postimees*, 28.01.2021: <https://leht.postimees.ee/7165846/marek-tamm-riigiidentiteedist-ja-rahvusidentiteedist> 22.03.2021

määratlus, seda laiem on inimeste ring, kes tunnevad seotust Eesti riigi ja rahvusega.<sup>87</sup> Kuigi keelel on keskne roll, pole üksnes keele põhise identiteedimääratlusega Eesti rahvusidentiteeti võimalik jätkusuutlikult ülal hoida, kuna ühel hetkel võib kaduda huvi ja tarvidus seda keelt säilitada, kui sellega ei kaasne ühtegi muud identiteedimääratlust.

Kokkuvõtteks võib sega väita, et identiteet on sotsiaalne konstruktsioon, mis hõlmab indiviidi poolt omaks võetud kultuurilisi ja sotsiaalseid positsioone ning nendega kaasnevaid tavasid. Inimgrupp, kes tunnustab üksteise kuuluvust sellesse ja eeldab, et grupi liikmed aktsepteerivad vastastikuseid õigusi ja kohustusi üksteise suhtes neid ühendava kuuluvuse põhjal, moodustab rahvuse. Erinevate rahvuste geograafiliste, ajalooliste ja kultuuriliste eripärade sidusus aga omakorda rahvusülese kogukonna. Rahvusidentiteet jaguneb poliitiliseks identiteediks (mis teeb kodanikust kodaniku) ja kultuuriliseks identiteediks (keel, kultuurimälu jne). Euroopa identiteet aga rahvusidentiteediks ja rahvusüleseks identiteediks. Kui rahvusidentiteedi puhul saab isik suhestuda eksklusiivselt ainult ühe või teise rahvusidentiteedi alajaotusega (nt Eesti kodanik, aga ei räägi eesti keelt), siis EL-i kontekstis kuulub isik eranditult samaaegselt mõlemasse kollektiivi – nt Kevin Kirs on korraga nii eestlane kui ka europlane, mitte üks või teine.

Saartsi ja Valge vastuolust ilmneb, et väärtuskonflikti juurpõhjus peitub euroopastumises ja selle mõjus rahvusidentiteedile, mitte niivõrd küsimuses samast soost paaride õiguste üle. Vaatamata sellele, et identiteet on muutustele avatud ja seda on võimalik väärtuste ümberhindamise käigus muundada, näib siiski identiteedi muundumisega kaasas käivat teatav ohutunne või kartus. On see hirm muutuste ees või seisukoht, et vanad tavad on paremad või midagi kolmandat. Sääraste allhoovuste mõistmiseks tuleb esmalt mõista üldist euroopastumise taju, millele käesolev töö keskendubki.

---

<sup>87</sup> **Ehala, Martin.** „Keele rollidest eesti rahvusidentiteedis“, *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017*: <https://2017.inimareng.ee/ranne-identiteedi-ja-keelemuutused/keele-rollidest-eesti-rahvusidentiteedis/> 22.03.2021

## 2. VALIM JA MEETOD

Antud magistritöös analüüsin euroopastumise kuvandit Eesti ühiskonnas avaliku arvamuse pinnalt päevalehtede veebiportaalides avaldatud aramuslugude kaudu KOOS menetluse käigus alanud meie-nemad tüüpi väärtuskonflikti näitel. Peamine fookus on küsimusel, kuidas kirjeldatakse aramuslugudes euroopastumist ja milline kuvand sellest lugejatele luuakse.

Mõistmaks, kuidas selle väärtuskonflikti erinevad osapooled (meie-nemad) KOOS pinnalt arenenud debatti Euroopa kultuuriruumiga seovad ja Euroopa väärtusi tajuvad ning lähtudes kollektiivse identiteedi teooriast,<sup>88</sup> keskendun andmete kogumisel aramuslugudele. Esiteks võimaldavad aramuslood mõista inimeste (sh kollektiivide) väärtusi ja euroopastumise taju nende endi kirja pandud sõnade kaudu.<sup>89</sup> Teiseks on autori kesksete tekstide puhul tegemist kommunikatsioonivahenditega, mille taga peituvad nii tema isiklikud kui ka institutsionaalsed kavatsused.<sup>90</sup>

Tuginedes KOOS loomisele ja menetlusele ning 11.09.2014 toimunud riigikogu õiguskomisjoni istungil osalenud lobirühmade seisukohtadele, on mul alust arvata, et KOOS ei tekkinud otseselt euroopastumise mõjul.<sup>91</sup> Küll aga võis saada euroopastumine selle väärtuskonflikti kaudu uue kuvandi, mis on tänaseks Eesti ühiskonnas levima läinud. Ehk samast soost paaride kooselu tunnustamise küsimus kui konflikti allikas pole tingitud mitte Euroopa integratsioonist, vaid säärane kuvand on konstrueeritud debati käigus. Sellest lähtuvalt uurin seega oma töös kolme Eesti meediaväljande aramuslugude põhjal, milline on euroopastumise kuvand kooseluseadusest ajendatud meie-nemad väärtuskonflikti kontekstis. Minnes täpsemaks, toetun oma uurimuses järgnevatele küsimustele:

---

<sup>88</sup> Võttes arvesse, et kollektiivse identiteedi konseptsioonist lähtuvalt pole tähtis, mis on iga liikme enda ideoloogia, vaid oluline on eesmärk, mille poole grupp püüdleb: peaasi, et liikumisega saavutatakse kindel tulemus.

<sup>89</sup> **Leherand**, Meri-Liis. „Kvalitatiivne uurimisviis“, *retsensent PhD Inger Kraav, OÜ Sulesepp, 2010*, lk 258.

<sup>90</sup> *Ibid*, lk 260.

<sup>91</sup> Vt lk 6 – 7.



- Kuidas defineeritakse päevalehtedes samast soost paaride kooselu seaduslikku kaitset käsitlevates arvamusalugudes Euroopa väärtusi ja kust tõmbavad autorid piiri Euroopa ning mitte-Euroopa väärtuste vahele?
- Mil määral ja kuidas iseloomustavad autorid kooseluseaduse debati kontekstis euroopastumise mõju Eesti väärtusruumile?
- Millise kuvandi annavad avalikus debatis osalevad arvamusalugude autorid euroopastumisele? Milliseid positiivseid või negatiivseid aspekte kuvandi loomisel kasutatakse?

## 2.1 Andmete kogumine ja valim

Debati kaardistamiseks võtan aluseks arvamused, et saada ülevaatlilik pilt konflikti erinevate osapoolte hinnangutest, väärtuspõhisest meelsusest ning peamistest argumentidest, mis meie-nemad vastasseisu kannavad. Selleks analüüsin aastatel 2014 – 2021 kolme suurema Eesti erameedia väljaande – Eesti Päevaleht, Postimees ja Õhtuleht – portaalis avaldatud arvamuskirju, repliike ja juhtkirju, kus käsitletakse KOOS ja/või AR-i meie-nemad väärtuskonflikti lõikes. Debati paremaks hoomamiseks jätan kõrvale nn mikrotasandi, nagu kollektiivide enda portaalid ja sotsiaalmeedia grupid ja võtan vaatluse alla kõrgema tasandi, mille vahendusel jõuavad osapoolte seisukohad nn mikrotasandilt laiema avalikkuseni. Sellest omakorda teen valiku erameedia kasuks, mis pakub avalikule arvamusele suuremat platvormi ja kus ajakirjanikud osalevad juhtkirjade vahendusel ka ise selle arvamuse kujundamises.

Ajavahemik algab aasta 2014 algusest, kui KOOS oma esialgse kuju sai ja seega päevakorda kerkis ning kulgeb tänapäevani välja (2021 aasta lõpuni).

Arvamusalugude kogumisel kasutan kolme meediaväljaande veebiportaali otsingumootoreid, lähtudes märksõnadest: kooselu, kooseluseadus, abielu, abielureferendum, rahvaküsitlus, tsiviilpartnerlus – abil.<sup>92</sup>

---

<sup>92</sup> KOOS on kaks tahku. Esimene keskendub statistikast tulenevale laste õiguskindluse küsimusele ja teine samasooliste paaride perekondade kaitsele. Võttes arvesse, et meie-nemad konflikt esineb KOOS selle poole ümber, mis puudutab peresuhteid, abielu küsimust ja samasooliste paaride kooselu, olen valinud märksõnad vastavalt KOOS teisele tahule.

Kogumise käigus lugesin valimisse sobivaks 115 teksti.<sup>93</sup> Märksõnadele vastavaid tekste oli oluliselt rohkem, aga nagu ma ennist välja tõin, piirdusin arvamusalustega (sh repliikide ja juhtkirjadega). Arvamuslood võimaldavad uurida kollektiivide taju ja seisukohti vahetult nende enda kirja pandud tekstide kaudu. Seega välistasin valimist uudised, kus isikul on piiratud kontroll, mida temast avaldatakse. Intervjuud esialgu kaasasin valimisse, aga hiljem arvasin siiski välja. Peamiseks argumendiks sai sõnumi kattuvus – intervjuueeritav oli esitanud samu seisukohti oma arvamusartiklis(tes).

Keskendudes meie-nemad väärtuskonfliktile, välistasin kogumise jooksul ühtlasi arvamuslood, milles meie-nemad konfliktile viitavaid elemente ega väärtuste küsimust kordagi ei tõstatunud. Näiteks kitsad juriidilised-tehnilised analüüsid, kus autor annab oma hinnangu, kas KOOS on õiguslikus mõttes hästi koostatud seadus või vigane tekst. Ainus nn teksti sisu puudutav kriteerium lisaks elementaarsele (teema peab olema seotud KOOS või AR-iga) oli meie – nemad tahk, ehk tekstist peab kajastuma viide mingit sorti konfliktile ühiskonnas.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Kokku
EPL	8	3	0	4	4	1	26	5	51
PM	15	12	4	2	1	3	12	4	53
Õ	3	2	1	1	0	0	3	1	11
<b>Kokku</b>	<b>26</b>	<b>17</b>	<b>5</b>	<b>7</b>	<b>5</b>	<b>4</b>	<b>41</b>	<b>10</b>	<b>115</b>

Tabel 1. Valim.<sup>94</sup>

Seega kokku analüüsin oma töös 115 teksti, milleks on arvamuslood, repliidid ja juhtkirjad, millel on kaks tahku. Esiteks on loo teema kas kooseluseadus või abielureferendum. Teiseks, autor avab seda teemat meie – nemad väärtuskonflikti võtmes. Ehk valimisse jäi iga artikkel, kus autor kirjutas KOOS või AR-i poolt / vastu, viidates või tuues otseselt välja vastandumise, mida saab uurida meie – nemad dünaamikas arvesse võttes. Euroopa tasandit, sh kas Euroopa väärtused leidsid autori poolt mainimist ja kas autor viitab euroopastumisele, uurin allikate põhjal tehtava analüüsi jooksul. Seega Euroopa / euroopastumise tahk ei mõjutanud seda, kas artikkel osutus valimisse või mitte.

<sup>93</sup> 115 teksti kokku, pärast intervjuude ja teiste märksõnadele vastavate mitesobivate tekstide välja arvamist.

<sup>94</sup> Valimisse osutunud artiklite arv aastate ja väljaannete lõikes. Artiklite nimistut vt. Lisa 1.

## 2.2 Meetod ja esmane andmetöötlus

Arvamuslugude analüüsimisel tuginen kvalitatiivsele sisuanalüüsile, et mõista tekstis peituvaid tähendusrikkaid sõnumeid ja teha nende põhjal võimalikult täpseid järeldusi, mille baasil oleks võimalik leida vastused kolmele eelmainitud uurimisküsimusele.<sup>95</sup> Lisaks täpsusele ja võimalikkusele keskenduda kõige olulisemale, võimaldab kvalitatiivne sisuanalüüs avada ka teksti varjatud sõnumit.<sup>96</sup> Seda läheb selle töö kontekstis enim vaja mõistmaks, kes on meie, kes on nemad ja kuidas tajuvad autorid euroopastumist. Eriti viimase puhul, kuna euroopastamise mõistet kohtas tekstides valdavalt ainult peidetud kujul erinevate sõnumite ja terminite kontekstis: nt Euroopa Liit, globaliseerumine, läänelikud väärtused, lääne mõju jne.

Kuigi uurimistulemusteni jõudmiseks kasutan kvalitatiivset sisuanalüüsi, teen parema ülevaate saamiseks siiski noppeid ka kvantitatiivsest meetodist, mis toetab andmete grupeerimist ja aitab neid paremini hinnata. Kvantitatiivne meetod kui abivahend aitab liigitada autoreid euroopastamise määratluste kaupa ning hinnata Euroopa dimensiooni esinemissagedust konfliktis. Näiteks, kui mitme teksti puhul saab üldse rääkida euroopastumisest / mitmes tekstis on tegu puhtalt riigi sisese konfliktiga ja kas euroopastumist käistletakse pigem alt üles või ülevalt alla protsessina (ehk kas Euroopast tuleb mõju või me tahame olla nagu Euroopa). Esinemissageduse arvesse võtmine annab selgema pildi, mis ajahetkel millisel määral euroopastumist tajutakse. Kvalitatiivse ja kvantitatiivse sisuanalüüsi omavahel segamist on meedia analüüsides harrastatud varemgi. Näiteks on sarnast andmeanalüüsi meetodit kasutatud 2006 aasta Macau turismi- ja reisiportaalide sisuanalüüsis, kus kvalitatiivset meetodit kasutati tekstide kodeerimise ja süvaanalüüsi tarbeks ning kvantitatiivset lähenemist märksõnade esinemissageduse ja seoste leidmiseks.<sup>97</sup>

Analüüsi ettevalmistamiseks viin eelnevalt läbi tekstide kodeerimise, ehk otsisin arvamuslugudest koodide abil üles olulised tekstilõigud ja panen need andmegruppidele vastavalt

---

<sup>95</sup> **Õunapuu**, Lembit. „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“, *toimetanud Ede Kärner, Tartu Ülikool, 2014*, lk 160.

<sup>96</sup> **Kalmus**, Veronika. **Masso**, Anu. **Linno**, Merle. „Kvalitatiivne sisuanalüüs“, *Kvalitatiivse sisuanalüüsi eripära, Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas, Tartu Ülikool, 2015*: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> 26.03.2022

<sup>97</sup> **Choi**, Soojin. **Lehto**, Xinran Y. **Morrison**, Alastar M. „Destination image representation on the web: Content analysis of Macau travel related websites“, *Tourism Management nr 28, 2007*, lk 118 : <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517706000446?via%3Dihub> 26.03.2022

sobivasse vormi, mis lubab neid nii kvalitatiivselt lahti mõtestada kui ka kvantitatiivselt hinnata. Kodeerimine tähendab tavaliselt sõnaliste andmegruppide asendamist numbritega, mida läheb tarvis andmestiku loomiseks. Kodeerimist saab läbi viia ka märksõnade põhisel. Mõlemal juhul on kodeerimise alusel võimalik andmeid kirjeldada ja kasutada edasiseks analüüsimiseks.<sup>98</sup> Ühtlasi aitavad koodid tekstides orienteeruda, teksti osi mõista ning liigitada.<sup>99</sup> Analüüsi tarbeks koostatud kodeerimisjuhise olen välja toonud selle peatüki lõpus.

Analüüsi jaotan kahe osa vahel, milles esimeses analüüsisin väärtuskonflikti pindmist tasandit, ehk kirjutan lahti konflikti tekkepõhjused ja teostasin kodeerimise käigus kogutud andmete pinnalt esmase analüüsi: kes on konflikti osapooled ja kuidas nad nii ennast kui ka oma oponenti iseloomustavad. Teiseks, kuhu euroopastumine selles väärtuskonfliktis paigutub. Teises osas jätkan põhjalikumalt euroopastumise tahu uurimist, kasutades kodeerimise käigus kogutud andmeid ja analüüsi esimesest osast saadud sisendit. Täpsemalt, kuidas kirjeldavad samast soost paaride perekondade seadustamise pooldajad ja vastased euroopastumise mõju väärtustele (ehk kuidas nad euroopastumist tajuvad) ja millise kuvandi euroopastumisest nad lugejatele loovad.

### *2.2.1 Andmete kogumiseks ja esmaseks töötlemiseks loodud kodeerimisjuhend*

Allpool on tekstianalüüsi kondikava, mille põhjal toon arvamused välja analüüsimiseks vajalikud andmed, ehk eraldan terviktekstidest (publitseeritud meediatekstidest) uuritavad andmed (tekstilõigud ja koodid). Kvalitatiivsed andmed koondan kokku tekstilõikude ja konsentraatidena, mida on võimalik uurimisküsimuste pinnal edasi analüüsida. Kvantitatiivsed andmed vormistan koodidena, mida saab kasutada analüüsi läbiviimist toetava teabena.

---

<sup>98</sup> **Õunapuu**, Lembit. „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“, *toimetanud Ede Kärner, Tartu Ülikool, 2014*, lk 178.

<sup>99</sup> **Kalmus**, Veronika. **Masso**, Anu. **Linno**, Merle. „Kvalitatiivne sisuanalüüs“, *Kodeerimine, Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas, Tartu Ülikool, 2015*: [https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys\\_26.03.2022](https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys_26.03.2022)

## A. Kvalitatiivsed andmed

### a) Meie

- Kellega autor suhestub või keda ta liigitab „meie“ alla?
- Millise rolli võtab teksti autor: kas ta on kõneisik, ehk esindab seda osapoolt, või omab toetavat rolli, ehk samastub selle kollektiiviga, aga otseselt ei esinda seda?
- Kas „meie“ on KOOS poolt või vastu ja miks?
- Milline on autori sõnul „meie“ huvi või probleem?

### b) Nemad

- Keda või milliseid gruppe liigitab autor „nemad“ alla?
- Kuidas autor „neid“ kirjeldab ja millise kuvandi ta „nendest“ loob?
- Kas „nemad“ on KOOS poolt või vastu või kasutab autor „nemad“ määratlust mõlema puhul?
- Mis on autori sõnul „nende“ huvi või probleem?

### c) Identiteet ja väärtused

- Mida peab autor oluliseks? Miks?
- Mida autor ei pea oluliseks või milles näeb ta probleemi?
- Kuidas mõtestab autor kooselu/abielu?
- Kuidas mõtestab autor euroopastumist / Euroopa väärtuseid?
- Millisena tajub autor Euroopa rolli / mõju?
- Millise kuvandi loob autor lugejale euroopastumisest?

## B. Anlüüsi toetavad kvantitatiivsed andmed

### a) Kas autor esindab samast soost paaride perekondade seadustamist toetavat seisukohta või on selle vastu?

- Autor toetab: 1
- Autor ei toeta: 0

### b) Kas autor käsitleb oma tekstis euroopastumist ja/või Euroopa väärtusi?

- Käsitleb: 1
- Viitab kaudselt: 01
- Ei käsitle üldse: 0

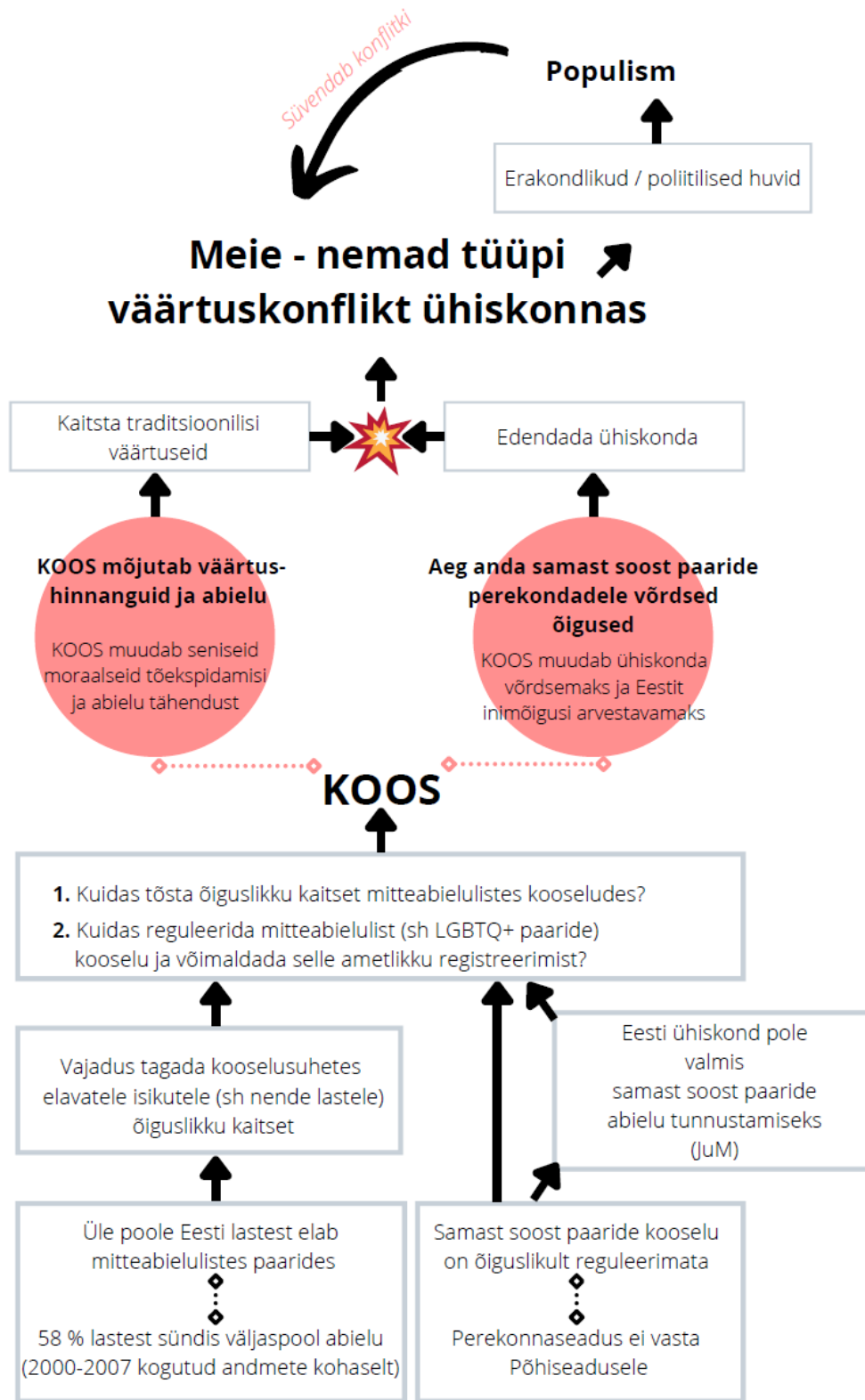
- c) Kas autor käsitleb euroopastumist positiivses või negatiivses võtmes?
- Positiivne: 1
  - Neutraalne: 01
  - Negatiivne: 0
- d) Kas autor käsitleb euroopastumist alt üles või ülevalt alla protsessina?
- Alt üles: 1
  - Ülevalt alla: 0

### 3. ANALÜÜSI I OSA: SEADUSEST VÄÄRTUSKONFLIKTINI

Selles peatükis analüüsin väärtuskonflikti pindmist tasandit, ehk avan konflikti tekkepõhjused ja teostan kodeerimise käigus kogutud andmete pinnalt esmase analüüsi: kes on konflikti osapooled ja kuidas nad nii ennast kui ka oma oponenti iseloomustavad. Teiseks, kuhu euroopastumine selles väärtuskonfliktis paigutub ning milliseid omadussõnu meie – nemad iseloomustamiseks euroopa väärtustega koos kasutatakse.

Järgneval joonisel olen kaardistanud konflikti arengu kuni väärtuskonflikti puhkemiseni, näitlikustamaks, millest konflikt alguse sai ja milliste erimeelsuste pinnalt vastuseis tekkis. Lisaks markeerisin joonisele, millisel tasandil algab konflikti politiseerimine, kuna esialgse tekstianalüüsi järgselt ning KOOS tausta uurimisel ilmnas, et konflikt on saanud oma poliitilise laetuse aja jooksul. Üksikute autorite põhjal võib jääda mulje, et konflikt on olnud poliitiline kogu aeg, aga hiljem tervikpildi juurde tulles selgub, et poliitilist mõõdet hakati sellele väärtuskonfliktile omistama alles pärast seaduse vastu võtmist, enne 2019. aasta Riigikogu valimisi. Seaduse juurpõhjused ning 2014 aasta artiklid viitavad väärtuslõhe põhjustana selgelt seadusandlikule probleemile. Sellest kõigest täpsemalt aga järgnevatel alapeatükkides.

Selle magistritöö kui terviku kontekstis tuleb probleemipuu lugemisel arvestada, et olen koostanud joonise esmase analüüsi pinnalt, mitte pärast lõpliku süvaanalüüsi. Seega ei arvesta probleemipuu konflikti laiemat dünaamikat, vaid põhineb ainult 2013 – 2014 juurpõhjustel ning politiseeritust puudutavatel esialgsetel järeldustel.



Joonis 1. Probleemipuu.



Tulles joonise juurde täpsemalt, tuleb selle lugemist alustada alt. Nagu KOOS taustpeatükis välja tõin, tugineb seadus kahele kivile. Esiteks, 2000 – 2007 vahemikus läbi viidud erinevate sotsiaaluuringute andmete kohaselt selgus, et kehtiv perekonnaseadus ei kata ära tegelikku olukorda. Ligi 58 % lastest sündis väljaspool abielu ja oma kooselu pole registreerinud või saanud registreerida (sh LGBTQ+ paarid) 21 % paaridest. Seega nähti vajadust suurendada kooselus elava nõrgema osapoole, ehk lapse kaitset, et tema kasvukeskkond saaks olla õiguslikus mõttes nii stabiilne kui võimalik. Teiseks, toonane õiguskantsler juhtis 2011 aastal ametis olnud justiitsministrile tähelepanu, et kehtiv perekonnaseadus pole PÕS kooskõlas. Täpsemalt, samast soost isikute vaheline kooselu peaks kuuluma perekonnapõhiõiguse kaitsealasse, mida see täna ei kuulu. Seega tuleks justiitsministeeriumil leida lahendus, kuidas reguleerida samasooliste paaride kooselu selliselt, et sellele laieneks perekonnapõhiõiguslik kaitse.

Nagu varasemas peatükis viitasin, oli justiitsministeeriumi esialgne plaan laiendada abielu institutsiooni, aga 28.08.2012 algatatud avalikule pöördumisele laekunud tagasiside näitas, et Eesti ühiskond ei ole samast soost paaride abielu seadustamiseks veel valmis. Seega ei jätkatud samast soost paaride perekonnaõiguste menetlust eraldi, vaid osana ülejäänud probleemist, mille lahendamiseks otsustati töötada välja uus seadus. Uue seaduse eesmärgiks sai reguleerida mitteabielulist kooselu<sup>100</sup> selliselt, et seda oleks võimalik ametlikult registreerida (rõhuasetusega sellel, et inimesed ka tahaks seda registreerida), see parandaks mitteabielulistes kooseludes elavate inimeste (sh laste) õiguslikku kaitset (võimaldaks sõlmida elukaaslastel eraõiguslikke lepinguid) ja selle kaudu saaks oma kooselu registreerida ka samast soost paarid (arvestaks perekonnapõhiõiguslikku kaitse alla LGBTQ+ perekonnad).

Väärtuskonflikti täpset alguskuupäeva on keeruline, kui mitte võimatu, määratleda, aga selge raami sai see 11.09.2014, mil riigikogu õiguskomisjon kutsus arvamuste kogumiseks kokku erinevate ühiskonnagruppide esindajad. KOOS menetluse lõikes ei ilmne, et see arutelu oleks menetluskäiku muutnud. Küll aga näeb selle arutelu pinnalt, kes olid konflikti algfaasis omavahel tülli läinud ühiskondlike gruppide kõneisikud ja mis olid nende sõnul gruppide soovid ja mured – laiemalt seisukohad, mille pinnalt konflikt tekkis. Arutelust jäi kõlama kolme tüüpi seisukohti, millest väärtuskonflikt esineb otseselt kahe vahel. Konservatiivse loomuga sotsiaalse kollektiivi ja liberaalse maailmavaataga kollektiivi vahel. Konflikti kolmanda osapoole ehk pealtvaataja rolli

---

<sup>100</sup> Ehk faktiline kooselu. Kõnekeeles vabaabielu või see, mis ei ole abielu.

on selles debatis võtnu valdavalt juristid, kelle huviorbiiti on KOOS sattunud ennekõike tehnilise sisu poolest.

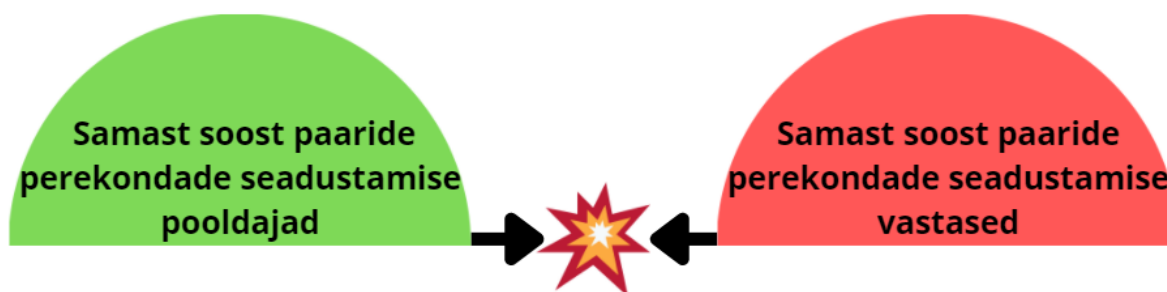
- Eelnõul võib olla mõju inimeste väärtushinnangutele. Seadus on moraalne, mitte õigusliku loomuga. Täpsemalt ohustab ühiskonna moraaltunnetust, kuna küsimus ei seisne homoseksuaalsete suhete lubamises-mittelubamises, vaid millisel viisil sellesse teemasse suhtutakse. KOOS esindab vaid ühte osapoolt ja vajab seega täiendavat analüüsi ning mõjude hindamist. Kui analüüs ammendavaid vastuseid ei anna, peaks kaaluma eelnõu panemist rahvahääletusele.
- Seadus peaks olema koheselt rakendatav ja selles tuleks pöörata rohkem tähelepanu laste õigustele. KOOS adresseerib küll laste õigusi puudutavaid vajakajäämisi, aga ei pööra piisavalt tähelepanu nende õiguste parandamisele. Lisaks on eelnõuga seoses palju tehnilist laadi küsimusi, mis vajavad eelnevalt lahendamist, nt registrikannetega seotud mured ja pärandvara küsimus.
- Seadus on vajalik, sest samast soost paaridega perekondadele (praktikas juba eksisteerivad; sh perekonnad, kus on lapsed) tuleb anda riigi poolne tunnustus ning kaitse. Seadus ei loo uut olukorda, vaid reguleerib olemasolevat. Seaduse mõju lastele on positiivne ja toetav, nende õigusi puudutavaid küsimusi on analüüsitud ning arvesse võetud. Üldiselt, riik peaks pöörama rohkem tähelepanu mitte ainult samast soost paaridele, vaid laiemalt LGBTQ+ perekondade kaitsele.

### **3.1 Euroopastumine kui väärtuskonflikti põhjus?**

Konflikti algust hinnates ei tule euroopastumise mõju selliselt välja, nagu hiljem väärtuskonflikti süvitsi sisse minnes. Seaduse menetlust kõrvalt vaadates võime tõmmata euroopastumisega ainult üksikuid paralleele. Näiteks LGBTQ+ perekondadele õiguslikku kaitset pakkuvate Euroopa riikide ja Eesti vahele – üks pool leiab, et oleks viimane aeg teiste riikide eeskujul KOOS vastu võtta; teine seevastu, et Eesti pole valmis või ei pea seda vajalikuks. Need aga ei viita mitte kuidagi sellele, nagu KOOS ja seega ka väärtuskonflikt oleks olnud otseselt põhjustatud euroopastumise mõjust. Hiljem konflikti süübides võime järeldada, et euroopastumisel on olnud KOOS-ile kaudne mõju, aga see järeldus ei pruugi olla lõpuni korrektne, kuna KOOS loomist analüüsidest tõstatub kahtlus, et kuvand euroopastumisest kui

KOOS põhjustajast ning seega konflikti käivitajast on tegelikult loodud konflikti jooksul. Ehk KOOS ega sellele järgnenud väärtuskonflikt pole otseselt põhjustatud euroopastumisest. Sellest kahtlusest tulenevalt sõnastasin ka oma uurimisküsimuse<sup>101</sup> selliselt, et see ei keskenduks mitte euroopastumise kui protsessi mõjule, vaid kuvandile. Ehk, mis kuvandi on väärtuskonflikt (arvamuslugudele tuginedes) euroopastumisest loonud. Kuidas Eesti ühiskondlikud grupid kirjeldavad ja tajuvad euroopastumist selle väärtuskonflikti näitel? Analüüsi esimeses osas (selles peatükis) keskendungi nendele ühiskondlikele gruppidele ja analüüsi teises osas (järgmises peatükis) uurin euroopastumise käsitusi ja taju täpsemalt.

### 3.2 Väärtuskonflikti osapooled ehk kes on „meie ja nemad“



Joonis 2. Väärtuskonflikti kese.

KOOS ajendatud väärtuskonflikti keskmes on küsimus, kas samast soost paaride poolt loodud perekondasid tuleks riiklikult tunnustada (võimaldada nende seaduslikku registreerimist) või mitte. Miks selliseid perekondi peaks või miks ei peaks tunnustama, mil viisil neid tunnustada (kas abielu institutsiooni või KOOS-ga), kas ühiskond on selleks valmis jne – on juba konflikti keskme edasiarendused. Tuum peitub jah/ei küsimuses, mille pinnalt on valimisse sobivate arvamuslugude autorid oma artiklid üles ehitanud. Loomulikult on erandeid, kus autor on võtnud kõrvaltseisja rolli ja püüdnud võimalikult neutraalselt konflikti olemust ja selle osapooli kirjeldada. Erandeid arvesse võttes, liigitan autorid kolme gruppi, millest keskendun kahele ja uurin „meie – nemad“ määratlust peamiselt seeläbi, kas nad on väärtuskonflikti tuuma arvesse võttes samast soost partnerite loodud perekondade seadustamise poolt või vastu.

<sup>101</sup> Milline on euroopastumise kuvand kooseluseadust saatva meie-nemad väärtuskonflikti kontekstis?

Määratlust analüüsin kolme ajaperioodi kaupa ja tulemused vormistan maatriksi kujul. Esiteks 2014 – 2015 aastatel avaldatud arvamused, mil KOOS menetleti ja väärtuskonflikt ühiskonnas puhkes. Teiseks vahepealsel perioodil (2016 – 2018) avaldatud tekstid, mil debatt ajutiselt rauges. Kolmandaks konflikti teine laine (2019 – 2021) mis algas 2019 riigikogu valimistele eelnenud ajal ja saavutas oma tipp hetke valimiste järgselt EKRE, Isamaa ja Keskerakonna vahel moodustatud valitsuskoalitsiooniga, mis lubas korraldada referendumi abielu institutsiooni teemal. Teine laine hakkas tasapisi vaibuma 2021 aasta jooksul pärast EKRE/KE valitsuskoalitsiooni lagunemist.

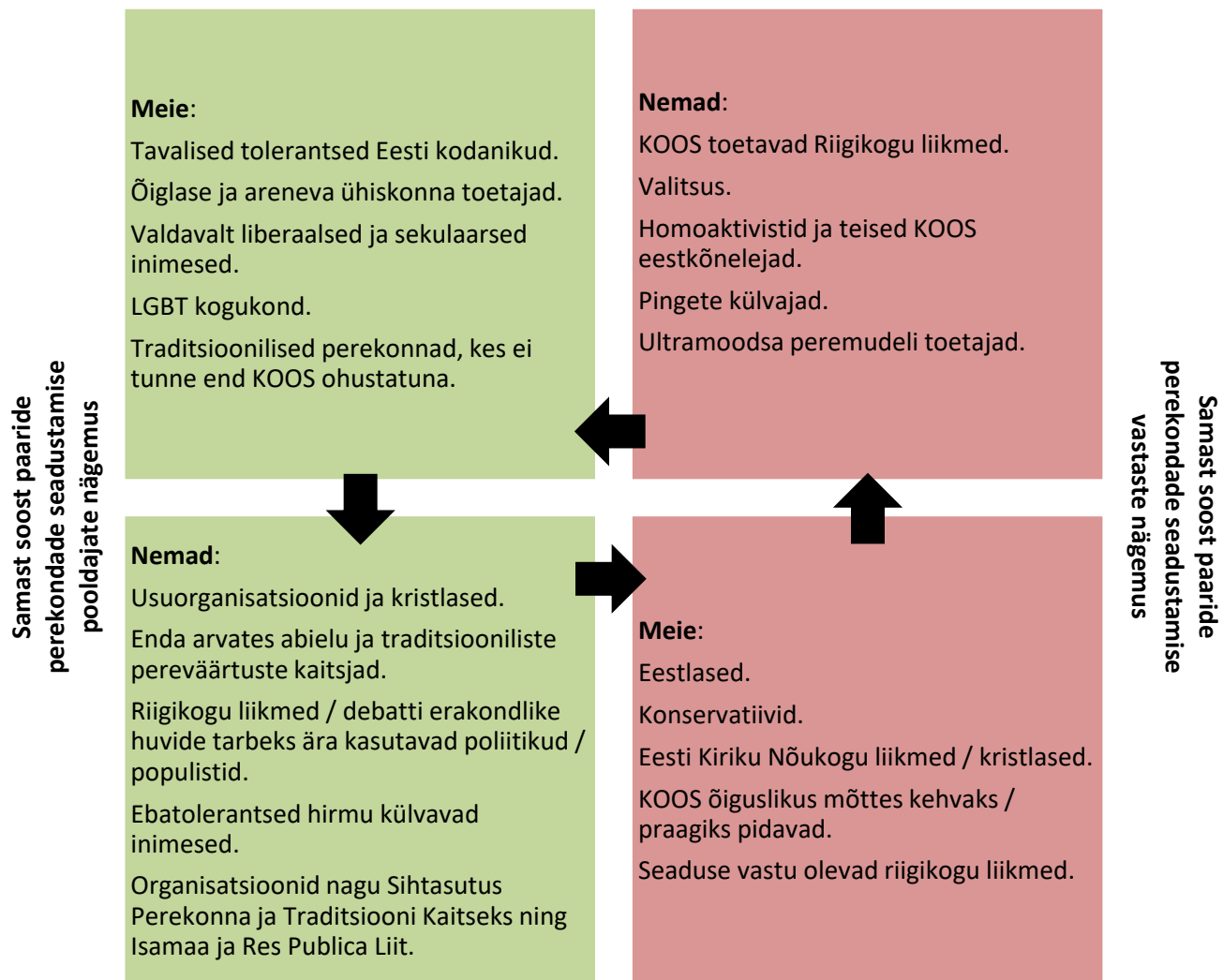
Analüüsi tulemused võtan kokku maatriksite kujul. Lisaks koostan iga ajaperioodi lõppu ka tabeli, kus toon välja arvamused hulgast seisukohtade löikes. Alapeatükki viimases osas vormistan analüüsi tulemuste pinnalt koondülevaate, kus võtan konflikti osapoolte kirjeldused kokku.

### *3.2.1 KOOS menetluse periood ja järelkaja 2014 – 2015<sup>102</sup>*

Päevalehtede online arvamuskülgedel on selgelt ülekaalus KOOS pooldajad, kelle hulgas leidub nii Reformierakonna ja SDE liikmeid, ajakirjanikke, kultuuritegelasi kui ka avalikus ruumis vähem tuntud kodanikke. Lisaks neile tõusevad esile päevalehtede toimetused, kus kõigi kolme – EPL, Postimehe ja Õhtulehe – avaldatud juhtkirjades on seadusele toetust avaldatud. Ainsana eristub oma juhtkirjade sõnumiga Postimees, kes ei suutu vastaspoolde kui progressi takistajatesse ja kutsub üles pidama üksteisest lugupidavat debatti. Lisaks toob välja, et KOOS ümbritseb väärtuskonflikt, mida pole võimalik lahendada pelgalt seaduse vastu võtmisega. Kui üks nende juhtkirjadest tõmbab selge joone meie – nemad vahele, siis leidub ka selline, milles meie – nemad kontekstis kasutati mõlemal juhul eestlased ja ülejäänud tekstis piirduti konkreetselt üleskutsega vältida konflikti eskaleerumist.

---

<sup>102</sup> Autorite nimistu (juhuslikus järjekorras), kelle arvamused selles alapeatükis oma analüüsis tuginesin: Sven Veltmann, Raivo Salumäe, Rait Maruste, Urmas Sutrop, Karin Salumäe, Imre Sooäär, Mariel Gregor, Anu Realo, Gaspar Šabad, Urmas Viilma, Ülla Vähk, Liina Kersna, Andreas Kaju, Toomas Kiho, Jüri Kõre, Raul-Allan Kiivet, Aro Velmet, Andres Herkel, Enn Vatter, Ülo Vooglaid, Jaak Allik, Ilmar-Erik Aavakivi, Mihkel Raud, Maris Sander, Juhan Kivirähk, Olev Remsu, Priit Tohver, Marti Aavik, Sirje Kiin, Yoko Alender, Varro Vooglaid, Hindrek Riikoja, Allar Jõks, Mart Luik, Lauri Vahtre, Karolin Vasli, kogukond „Aitäh, aga minu traditsiooniline perekond ei vaja kaitset“, EKN, PM toimetused, EPL-i toimetused, Õhtulehe toimetused. Viited tekstidele leiad lisast 1, lk 82-85.



Joonis 3. Meie – nemad maatriks 2014 – 2015

Nagu joonisel nr 3 välja tõin, iseloomustavad pooldajad end kui tavalised Eesti kodanikud, kes on tolerantsed, kaasaegsed, muutustega kaasas käivad õiglase ja vaba ühiskonna toetajad. Nende hulgas on nii LGBTQ+ kogukonna liikmed, riigikogu liikmed kui ka traditsioonilised perekonnad (teiste seas „Aitäh, aga minu traditsiooniline perekond ei vaja kaitset” FB grupi liikmed). Lisaks kasutatakse enda kohta läbivalt liberaalne ja sekulaarne.

„Neid“ seevastu nähakse kui liberaalsuse ja sekulaarsuse vastandeid: kristlased, usuorganisatsioonid ja teised konservatiivid, kes tajuvad KOOS ohtu oma väärtustele ja abielu

tähendusele. Mõned autorid kasutasid ka negatiivse alatooniga iseloomustusi, kokku võttes sallimatud ja viha külavad kodanikud, kes seisavad erinevate iganenud ideede eest. Organisatsioonidest loetletakse ära nii Sihtasutus Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks kui ka Isamaa ja Res Publica Liit. Viimasele viidatakse rohkem kui populistid ja seadust takistavad riigikogu liikmed. „Nemad“ kasutatakse ka positiivses võtmes, positiivse tonaalsusega viidati „nendele“ kui kaitset vajavatele vähemustele.

Seaduse vastu võtsid teiste seas sõna Varro Vooglaid, Urmas Viilma ja toonane Eesti Vabaerakonna esimees Andres Herkel. Kõneisikud kirjutasid „meist“ kui konservatiivid, kristlased ja KOOS õiguslikus mõttes kehvaks seaduseks pidajad. Varro Vooglaid kasutas „meie“ vormi ka seaduse vastu olevate riigikogu liikmete kohta. Ülejäänud seaduse mittepooldajad kasutasid „meie“ kontekstis lihtsalt eestlased / Eesti rahvas (üks autoritest viitas Kantar Emori uuringule, mille kohaselt ei toeta KOOS 58 % Eesti inimestest).

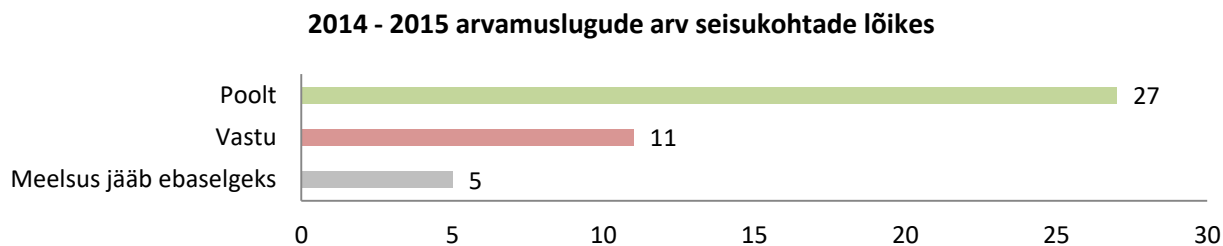
„Nemad“ all mõistetakse läbivalt KOOS toetavaid riigikogu ja valitsuse liikmeid. Natuke teises sõnastuses: KOOS riigikogus „läbi surunud“ poliitikuid. Veel kirjeldati „neid“ korduvalt (4 autori poolt) erinevas vormis-käändes kui homoaktivistid. Korra viidati „neile“ ka kui võõrideoloogia levitajatele. Olulisemad kõneisikud iseloomustasid „neid“ kui pingete külvajad (mida kasutati ka EKRE kohta)<sup>103</sup> ja ultramoodsa peremudeli toetajad (kes vastanduvad senisele peremudelile).<sup>104</sup>

Viiel juhul jääb ebaselgeks, kumma konflikti osapoolega autor paremini suhestub. Näiteks üks eelmainitud Postimehe juhtkirjadest, milles viidati mõlemale osapoolele kui erinevat seisukohta omavatele eestlastele ja rõhutati, et oluline on otsida kompromissi. Teine ebaselgeks jäänud on selline, mis oleks sobinud mõlemasse kategooriasse: väärtuste osas oldi pealtnäha poolt, aga seadus ise tehti (juriidilisest vaatepunktist) pihuks ja põrmuks. Ülejäänud kolm on sellised, kus autorid rõhutasid selgelt väärtuskonflikti olemasolu ja kirjeldasid konflikti osapooli, aga hoidsid neutraalset joont. Ehk ei suhestunud vähemalgi määral emma-kumma osapoolega.

---

<sup>103</sup> Andres Herkel.

<sup>104</sup> Urmas Viilma.



Joonis 4. Arvamugude arv seisukohtade lõikes 2014 – 2015

### 3.2.2 Vahepealne aeg 2016 – 2018<sup>105</sup>

Vahepealsetel aastatel jäi debatt valdavalt poliitikute keskseks. Enim võtsid sõna SDE liige Toomas Jürgestein (2x) ja Isamaa liikmed. Omaette vastukaja pälvis Alo Rauni ettepanek sõlmida ühiskonnas kooselurahu, ehk ettepanek poliitikutele mitte kasutada KOOS koorunud debatti oma erakonna toetuse kasvatamiseks. Sellele kirjutasid oma vastulause Priit Sibul ja Jaak Madison.

Uutest määratlustest kerkib esile „meie“ kui kristlased, kes toetavad samast soost paaride poolt loodud perekondi. Ühel juhul kõrvutas autor sallivaid kristlasi ja sallimatuid kristlasi. Teises kontekstis räägiti „meist“ kui Evangeeliumi keskse sõnumi kuulutajad vs „nemad“, kes pole usu sõnumi väest varasemalt osa saanud. Eesti LGBT Ühingu tegevjuht tõi välja, et neil on nii kristlastest kogukonna liikmeid kui ka toetajaid, kellest eraldi tõstis ta esile EELK vaimuliku Annika Laatsi.<sup>106</sup>

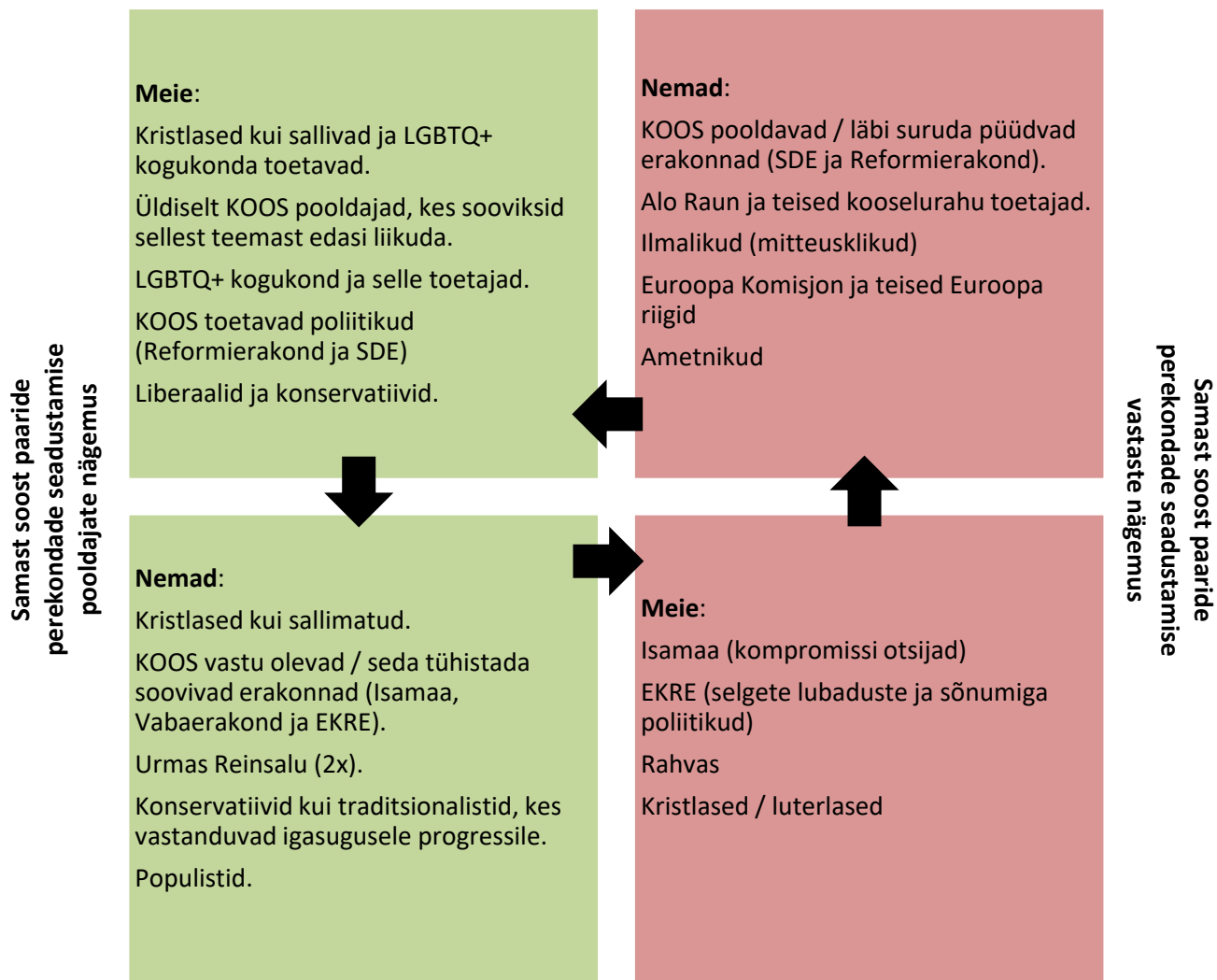
Tähelepanuväärsematest toetajate avaldatud „meie“ määratlustest tooksin eraldi välja Tõnis Saartsi arvamugulo „Uuest väärtuskonfliktist Eesti parteipoliitikas,“ milles Saarts kirjeldas erinevaid osapooli kui ühiskonna liberaalne telg vs sellele risti-vastupidine konservatiivne telg. Üht poolt iseloomustab sallivus ja kultuurilise mitmekesisuse toetamine. Teine tajub globaalseid trende (sh euroopastumist) ohuna oma senisele moraalsele identiteedile.

<sup>105</sup> Autorite nimistu (juhulikus järjekorras), kelle arvamugudele selles alapeatükis oma analüüsis tuginesin: Alo Raun, Rein Raud, Andrei Kuzitškin, Tõnis Saarts, Imre Sooäär, Urmas Reinsalu, Urmas Viilma, Kristel Rannaääre, Kelly Grossthal, Toomas Jürgestein, Reimo Mets, Priit Sibul, Jaak Madison, Erik Aru, EPL-i toimetus. Viited tekstidele leiad lisast 1, lk 86-88.

<sup>106</sup> EELK kontekstis võib eraldi tähelepanu pöörata 2017 toimunud Annika Laats vs nõ peavoolu kirik debattele, mis toimus küll väljaspool päevalehtede arvamuskülgi, aga vallandas kiriku sees omaette mikrodebati. Annika Laatsi sõnavõttudele tuginedes saab väita, et selle väärtuskonflikti puhul pole tegu ainult sekulaarne-liberaalne vs kristlik-konservatiivse vastasseisuga.

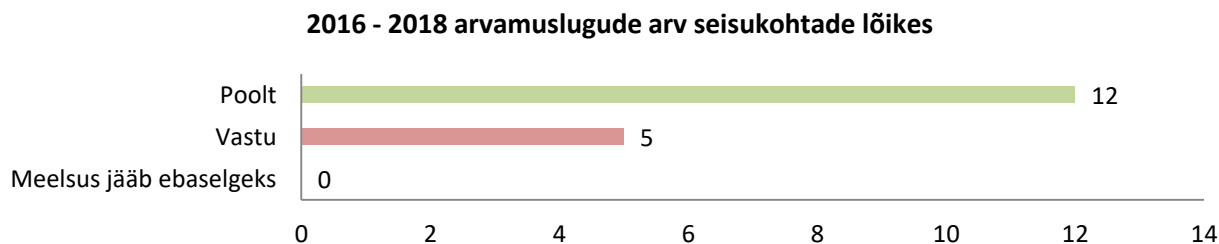
Seadustamise vastastest figureerisid arvamuskülgedel enim Isamaa liikmed, kes iseloomustavad „meid“ kompromissi otsijatena. Seal juures rõhutades, et poliitikutest otsivad kompromissi ennekõike ikkagi Isamaa liikmed, mitte keegi kolmas. „Nemad“ kuvand anti läbivalt Reformierakonnale ja SDE-le.

Vastaste poolelt liitus debatiga ka Jaak Madison (EKRE), kes määratles oma tekstis „meid“ kui selge sõnumiga poliitikuid ja viitas „nendele“ kui rahva mandaati kuritarvitavatele poliitikutele.



Joonis 5. Meie – nemad maatriks 2016 – 2019.

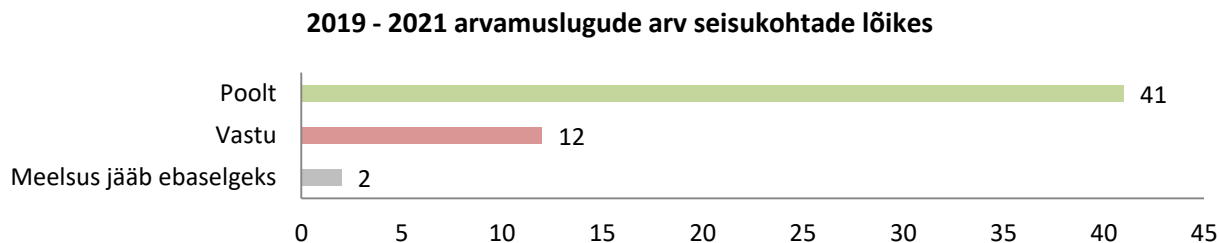




Joonis 6. Arvamslugude arv seisukohtade lõikes 2016 – 2018

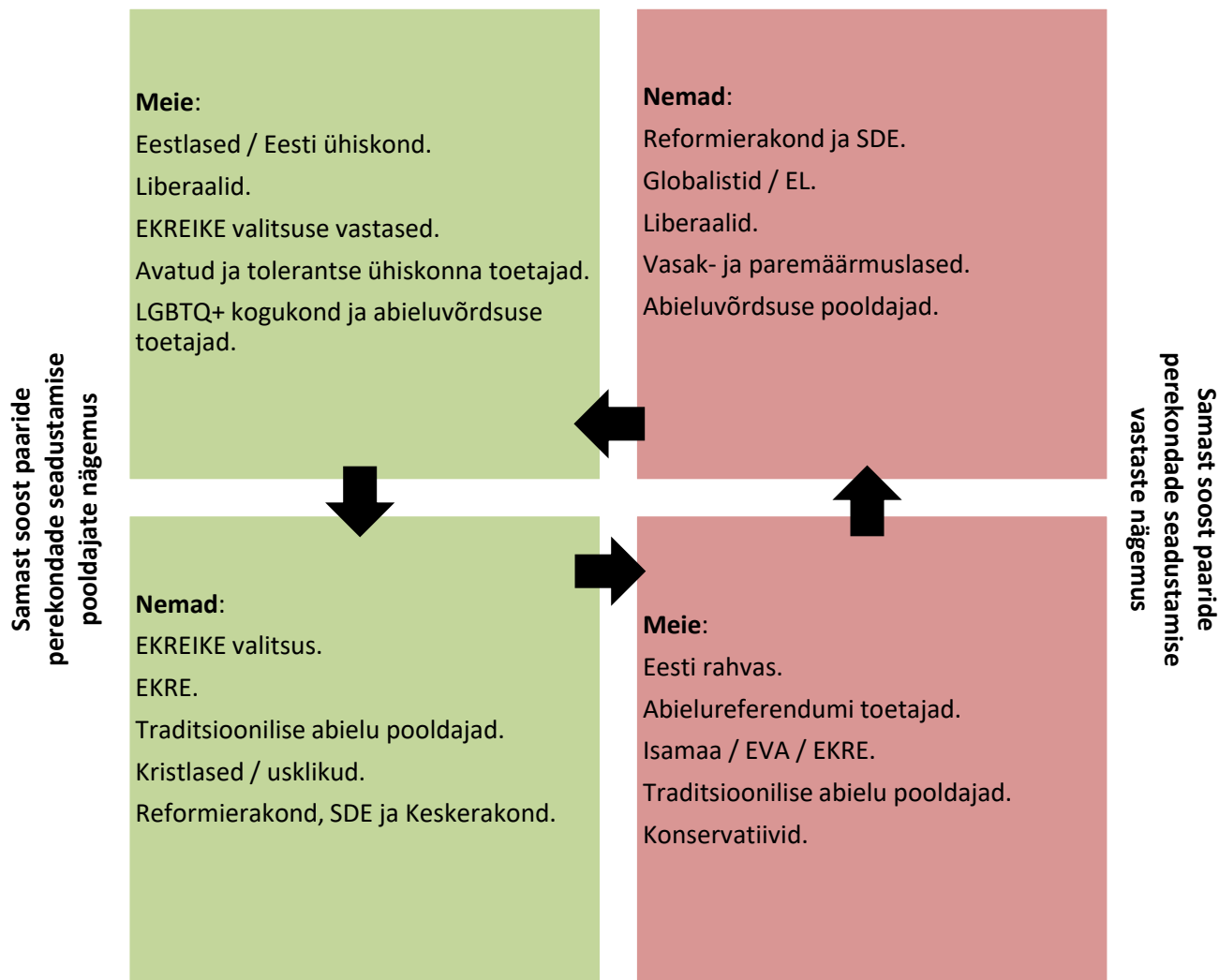
### 3.2.3 Väärtuskonflikti teine laine 2019 – 2021<sup>107</sup>

Väärtuskonflikti teise laine ajal kasutasid oma sõnumi edastamise paltvormina päevalehtede online arvamuskülgi enim seaduse toetajad, kelle hulka kuulub – sarnaselt 2014 – 2015 aastatele – inimesi igalt elualalt. Vastaspoolel olnud 12 autorist seevastu ainult 3 ei ole seotud ühegi erakonnaga. Konflikti ühe osapoole vähene esindatus EPL-i, Postimehe ja Õhtulehe portaalides võib viidata meediaruumi killustatusele, mille tagajärjel on nõ peavoolumeediasse koondunud valdavalt ainult seadustamise toetajad ja üksikud vastaspoole esindajad, kel on varasemalt arvamslugude koostamise kogemus või huvi laiemat kõlapinda kasutada.



Joonis 7. Arvamslugude arv seisukohtade lõikes 2019 – 2021

<sup>107</sup> Autorite nimistu (juhuslikus järjekorras), kelle arvamslugudele selles alapeatükis oma analüüsis tuginesin: Joosep Tiks, Rein Raud, Andres Herkel, Andrus Karnau, Eiki Nestor, Helir-Valdor Seeder, Andrus Kivirähk, Mari-Vivian Ellam, Kaja Kallas, Helve Särgava, Susanna Veevo, Alar Kilp, Vahur Koorits, Anette Parkasepp, Kaja Kallas, Zuzu Izmailova, Karl-Sander Kase, Artur Talvik, Mart Pukk, Jane Saks, Kristen Michal, Gaspar Šabad, Kaido Kukk, Siim Pohlak, Juhan Kivirähk, Marti Aavik, Juhan Kivirähk, Jüri Adams, Iverson Ng, Mihkel Mutt, Martin Helme, Meinhard Pulk, Viktoria Ladõnskaja-Kubits, Toomas Jürgenstein, Endel Talvik, Robert Bunder, Urmas Nõmmik, Sven Mikser, Imre Sooäär, Egert Rünne, Aili Kala, Johanna Maria Tõugu, Jaak Valge, Vootele Päi, Keio Soomelt, Tõnis Saarts, Ülla Vähh, Eesti LGBT Ühing, EPL-i toimetis, PM toimetis, Õhtulehe toimetis. Viited tekstidele leiad lisast 1, lk 88-94.



Joonis 8. Meie – nemad maatriks 2019 – 2021.

Seadustamise pooldajate iseloomustustes jääb „meie“ kontekstis taaskord kõlama tavalised eestlased, mille juurde käib täpsustus: ametis oleva valitsuse vastased, avatus ja sidusa ühiskonna toetajad, vähemusi sallivad. Varasemast rohkem kasutati „meie“ kontekstis ka liberaalid, nii maailmavaatelises kui ka poliitilises tähenduses. Teatav kaugenemine toimub mõistest traditsiooniline (traditsiooniline abielu, traditsiooniline perekond, kristlik abielu), mida tajusid autorid pigem „nende“ iseloomustusena. Uutest käsitlustest seevastu esines paaril korral „meie“ kontekstis abieluvõrdsuse toetajad.

20 juhul viidati „neile“ kui tollal ametis olnud EKREIKE valitsusele. Sellest omakorda vastanduti eraldi EKRE-le. Esinemissageduselt järgmine vastandus oligi traditsiooniline abielu, millele omakorda järgnes kristlased / usklikud – nii eraldi kasutatuna kui ka traditsioonilise abielu kontekstis. 2021 EKREIKE valitsuse lagunemise järgselt avaldatud artiklitest tõusis „nemad“ liigitusena esile ka Reformierakonna valitsus, eraldi Kaja Kallas ja Jüri Ratas ning SDE. Sellist määratlust kasutasid kokku kolm autorit, kes kirjutasid „neist“ kui pettumuse valmistajatest. Teiste sõnadega, opositsioonis olles vastanduti jõuliselt EKREIKE valitsusele ja lubati, et valitsuse langedes muudetakse viimaks praegune ebaõiglane olukord ära. Lubatud käik aga jäeti pärast EKREIKE koosseisu lagunemist tegemata.

Seadustamise vastaste „meie“ määratlustes tekkis huvitav olukord, kus Isamaa (3x) ja Eesti Vabaerakonna (2x) liikmed kasutasid „meie“ all vastavalt Isamaa või Vabaerakond. EKRE (3x) liikmed seevastu kirjutasid rõhuasetusega „meist“ kui rahvast. Kuigi „meie“ kui Eesti rahvale viitasid erinevates vormides ka teised. Varasema ühisnimetaja KOOS vastu olevad poliitikud asemel kasutati abielureferendumi pooldajad või referendumid toetajad. Ühe autori poolt ka otsedemokraatia toetajad. Kõige vähem kasutasid seadustamise opponendid enda iseloomustamiseks mõistet konservatiivid.

Opponentide vaatest olid „nemad“ läbivalt Reformierakond ja SDE. Varasemast märkimisväärselt rohkem kirjutati „nendest“ kui globalistidest, Euroopa Liidu meelsest või EL eraldi, rahvusvahelistest survestajatest (6x), millega paralleelselt käis kaasas määratlus liberaalid. Neli autorit viitas „nendele“ kui äärmuslastele, nähes seal juures konfliktis süüd mõlemal, nii vasak- kui ka paremäärmuslastel, kelle pärast konflikt aina süveneb ja lahendust ei paista. Viimasena tõuseb esile hulk erinevaid määratlusi: aktivistid, hirmu külvajad, revolutsioonimeelsed, survestajad, reguleerijad – mille võtsin ühise nimetajana kokku kui abieluvõrdsuse pooldajad, sest nende määratluste kaudu viidatakse kaudselt neile.

Ülejäänud kaks arvamulugu käsitlevad väärtuskonflikti uurija positsioonilt kolmandas isikus, mille pinnalt ei selgu, kuidas autorid ise end täpselt selles konfliktis määratlevad. Seega olen lugenud need kolmandasse kategooriasse.

### 3.3 Järeldused I

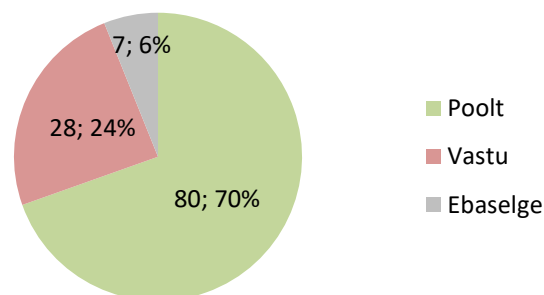
Kolme ajaperioodi põhjal joonistus selgelt välja, kuidas iseloomustavad osapooled konflikti vältel end ja oma oponente. Seda koondit kasutan järgnevas analüüsis selleks, et vaadata analüüsi teises osas täpsemalt, kuidas kirjeldavad ning tajuvad „meie“ ja „nemad“ euroopastumist selle väärtuskonflikti näitel.

Analüüsi põhjal saab järeldada, et seadustamise pooldajad on Euroopa meelsemad ja muutustele avatumad kui vastased. Viimase osas eriti arvestades, et nad vastanduvad traditsioonilisusele, mis on vastaste üks peamiseid identiteete. Vastased peavad end ennekõike konservatiivseks ja rahvuslikuks. Pooldajad seevastu rahvuslust („Eesti rahvas“) kui eraldi mõistet pigem ei kasuta, vaid kirjutavad lihtsalt „eestlane“ / „eesti ühiskond“.

Märksa eripalgelisem on religioosne määratlus, mida kasutavad meie kontekstis mõlemad osapooled mõlemat pidi. Rohkem seostatakse kristlust küll seadustamise vastastega, aga 2016 – 2018 tõuseb selgelt esile, et usuline veendumus ei ole miski, mis määraks, kas inimene on pigem KOOS pooldaja / AR vastane või vastupidi KOOS vastane / AR pooldaja. Kui seadustamise vastaste seas ollakse laias laastus ühte meelt, et „meie“ hulka kuulub kristlasi, siis seadustamise pooldajate käsitlustes tõuseb pigem esile, juhtkui kristlus iseloomustaks eksklusiivselt vastaseid. Mõned autorid, nagu nt Toomas Jürgenstein ja Kristel Rannaääre, on proovinud seda määratlust murda läbi „kõik kristlased pole sallimatud“ prisma. Sellele vaatamata jääb tervikpilti vaadates pealtnäha mulje, et kristlus on miski, mis ei iseloomusta seadustamise pooldajaid, kuna enamik seadustamise pooldajaid rõhutab vastupidist ning kasutab „meie“ iseloomustamiseks mõistet ilmalik. Seega tuleb meie – nemad käsitlust analüüsidest võtta arvesse ka arvajate endi vahelisi lahknevusi, kuna vastasel juhul võib osapoolte grupeerimine viia valede järeldusteni.

Liberaalne – konservatiivne on määratlused, mida ma olen püüdnud oma magistritöös teadlikult vältida, eelistades nimetada üht osapoolt seadustamise pooldajaks / toetajaks ja teist seadustamise vastaseks. Vaatamata sellele, et seadustamise vastased identifitseerivad end valdavalt konservatiivsena ja nimetavad oponente liberaalideks. Põhjus tuleneb sellest, et kõik pooldajad pole ilmtingimata liberaalid, kuna umbes kolmandik määratleb end konservatiivina. Kõik seda ei rõhuta, aga enamik konservatiivselt määratlevatest toetajatest peab vastaspoolt traditsionalistideks vms, kes pole mitte konservatiivsed, vaid tagurlikud. Vastased end loomulikult sedasi ei identifitseeri.

Esmaste järelduste juures väärrib kindlasti tähelepanu, et seadustamise vastu olevad autorid on võrreldes pooldajatega märkimisväärselt vähemuses (28/80), mis indikeerib, et päevalehtede pakutud avaliku arvamuse platvorm on valdavalt ühe osapoolne keskne. Selles töös nendest 28 autorist küll piisab võimalikult ühese pildi kokku panemiseks (kuidas seadustamise vastased end identifitseerivad ja euroopastumist määratlevad), aga järelduste tegemisel tuleb olla tähelepanelik, et lõppjäreldused arvestaks nii pooldajate kui ka vastaste seisukohti, mitte ei kujuneks ainult ühe osapoole euroopastumise kuvandi pinnalt.



Joonis 9. Arvamuslugude arv seisukohtade lõikes kokku.

Viimasena tooksin välja, et mõlema osapoole „meie“ määratlused on ajas muutunud. Seadustamise vastaste puhul on see paremini märgatav. 2014 – 2015 koonduti õigusloome küsimuse taha, väites, et KOOS sellisel kujul ei peaks üldse olemagi. Tegu on juriidilises mõttes pooliku ja kehva lahendusega, millel on oht mõjutada olemasolevat väärtusruumi. 2016 alates aga hakati liikuma abielureferendumi toetamise suunas, mida sai iseloomustama kuvand „meist“ kui kompromissi ja lepituse otsijatest.

Seadustamise pooldajad tuginesid algusaastatel seevastu õigluse ja võrdsuse printsiibile, rõhutades seal juures, et KOOS ei ohusta abielu institutsiooni. Debati arenedes aga liikus seadustamise pooldajate „meie“ ühisosa fookus pigem abieluvõrdsuse toetamisele ja poliitilisele vastandumisele, mille keskmeks oli nn ühine vaenlane nimega EKREIKE valitsus.

Erakondade osas tuleb esmalt arvestada, et KOOS kolmanda lugemise ajal<sup>108</sup> kuulus mittetoetajate poolelt riigikokku ainult Isamaa ja Res Publica Liit. EKRE ning Vabaerakond pääsesid Riigikokku alles pärast 03.2015 aasta valimisi. Vaatamata sellele, et kolmest KOOS mittetoetavast erakonnast kuulus sellel hetkel riigikokku ainult üks, toetas 2014 aastal

<sup>108</sup> 2014. aasta 9. septembril.

seaduseelnõud vaid 40 riigikogu liiget. 38 (sh 6 Reformierakonna ja 10 Keskerakonna) saadikut hääletas vastu ja 23 liiget puudus (sh 8 Reformierakonna ja 6 Keskerakonna saadikut).<sup>109</sup> Teiste sõnadega, kui joonis 8 põhjal võib järeldada, et erakondlikul tasandil on seadustamise poolt selgelt Reformierakond ja seadustamise vastu selgelt Isamaa, EVA ning EKRE, siis tegelik pilt on märksa kirjum. Esiteks kaks kolmest seadustamise vastasest polnud parlamendiski ja teiseks Reformierakond (kelle liikmed vastanduvad 2020 – 2021 tekstides selgelt EKREIKE väärtustele) polnud 2014 aastal seaduse lõpphääletuse ajal sugugi nõnda üheselt KOOS poolt, kui 2021 aastal avaldatud arvamused põhjal võib tunduda. Teatav dissonants jääb Reformierakonna puhul õhku ka pärast EKREIKE valitsuse lagunemist, kuna pärast valitsuse moodustamist ei võeta selget kurssi seadustamise suunas. Paar autorit toob selle ka välja, et pärast EKREIKE valitsuse lagunemise järgselt pole olukord sisuliselt muutunud. Abielureferendum jäi küll ära, aga lubatud lahendust samast soost paare puudutava ebavõrdsuse likvideerimiseks pole välja käidud.

Sarnaselt nagu käimasolev väärtuskonflikt pole oma fookuse ja rõhuasetuste poolest olnud staatiline, pole ka selle osapooled olnud 2014 – 2021 vahemikus oma seisukohtades muutumatud. Vaatamata, et nii mõnedki artikite autorid soovivad esitada seda konflikti staatilisena: kogu aeg on nii olnud / probleem on terve aja vältel seisnenud selles. Küll aga mõned läbivad kandvad ideed siiski on, millele eelnevalt ka viitasin. Kokkuvõetult, seadustamise pooldajad iseloomustavad end kui salliv ja avatud Eesti ühikond, kelle hulgas on nii liberaale kui ka konservatiive, nii ilmalikke kui ka kristlasi. Seadustamise vastased aga kui väärtusi hoidev ja konservatiivne Eesti rahvas. Kuidas asetuvad mõlemad osapooled euroopastumise konteksti, selgitan täpsemalt analüüsi teises osas.

---

<sup>109</sup> **Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 09.10.2014:  
<http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410091000#PKP-15594> 07.05.2022

#### 4. ANALÜÜS II: EUROOPASTUMINE VÄÄRTUSKONFLIKTIS

Analüüsi teises osas jätkan põhjalikumalt euroopastumise tahu uurimist, kasutades kodeerimise käigus kogutud andmeid ja eelmisest peatükist saadud sisendit. Täpsemalt analüüsin, kuidas kirjeldavad samast soost paaride perekondade seadustamise pooldajad ja vastased euroopastumise mõju väärtustele ja millise kuvandi euroopastumisest nad lugejatele loovad.

Tulles tagasi eelmise peatüki juurde, konflikti osapooled ei taju euroopastumise mõju konflikti algfaasis ja kui tajuvad, siis kaudselt. Euroopastumise mõju tõstatub teemaks järk järgult ja selgelt ühe osapoole kasutuses negatiivses kontekstis, kirjeldamaks „neid“ kui EL meelseid liberaalseid jõudusid, kes vastanduvad traditsioonilisele ja moraalsele. See siiski ei tähenda, et euroopastumise mõjust ei saaks rääkida enne väärtuskonflikti puhkemist. Nagu ma euroopastumise peatükis välja tõin, euroopastumisel on rahvusriikide identiteetidele kaudne ja läbiv mõju, mille vahendusel jõuavad erinevad tõekspidamised ja ideed Euroopas olevate väiksemate sotsiaalsete gruppideni. Grupid omakorda kohandavad need identiteedi fragmendid alateadlikult endale vastavalt oma maailmapilti. Mille tulemusel saame rääkida, et euroopastumisel on kaudne mõju nii rahvuslikule identiteedile kui ka üksikisiku enesemääratlusele. Seega mõju ka kooseluseadusele ja sellest puhkenud väärtuskonfliktile. Küll aga on see mõju kaudne ja seda pole võimalik avaliku arvamuse pinnalt uurida. Isiklikult kahtlen, kas selle uurimiseks üldse häid meetodeid leidub.

Mida me aga saame vaadata, on Euroopa Liidu väärtused, selle pinnalt sõnastatud Euroopa identiteet ja kuidas see universaalne identiteet haakub liikmesriikide senise identiteediga. Ehk selle töö kontekstis, mis need Euroopa väärtused üldse on? Kuidas ja missugusena tajuvad kooseluseaduse debati näitel (avaliku arvamuse pinnalt) Euroopa väärtusi Eesti kodanikud? Millise kuvandi debatis osalejad euroopastumisele annavad ja kuidas iseloomustavad nad selle mõju Eesti väärtusruumile?

Analüüsi teises osas tulen tagasi uurimisküsimuste juurde ja vaatan täpsemalt kodeerimise käigus kogutud ja kokku koondatud andmete põhjal, kuidas käsitlevad arvamslugude autorid KOOS-st tingitud väärtuskonflikti kontekstis euroopastumist ning kuidas nad Euroopa väärtusi kirjeldavad ja tajuvad. Ühtlasi, kust jookseb piir nõ Euroopa ning mitte-Euroopa vahel? Seejärel

võtan autorite euroopastumise taju kokku ja vaatan, millise kuvandi avalikus debatis osalevad arvamused autorid euroopastumisest loovad. Seal juures, kas eelmises peatükis tõstatunud kahtlus – mille kohaselt on kuvand euroopastumisest kui KOOS põhjustajast ning seega konflikti käivitajast on loodud konflikti jooksul – peab paika.

Sarnaselt analüüsi esimesele osale, jagan debati kolmeks ajaperioodiks, ehk uurin arvamused kolmes jaotuses. 2014 – 2015 avaldatud arvamused, mil seadust menetleti ja väärtuskonflikt puhkes. 2016 – 2018, mil debatt ajutiselt rauges. 2019 – 2021 konflikti teine laine.

#### **4.1 Tulemused**

Arvamused põhjal läbi viidud kvalitatiivse sisuanalüüsi järgselt koostasin koondülevaate autorite käsitlustest koos nende hinnangute (kas autor kasutab euroopastumise iseloomustamiseks positiivse / negatiivse tonaalsusega sõnavara või toob euroopastumisega seotud ühiskondlike ilmingute kirjeldamiseks positiivseid või negatiivseid näiteid) ja põhjendustega.

Koondülevaadet kasutasin abimaterjalina analüüsi tulemuste kirjeldamiseks. Ülevaate vormistasin vastavalt nelja tabeli kujul, eraldi iga ajaperioodi kohta. Üksikudel juhtudel on autor kirjutanud nii ülevalt alla kui ka alt üles euroopastumisest. Lisaks mõned on käsitlenud euroopastumist samas tekstis nii positiivses kui ka negatiivses võtmes. Sellistel juhtudel jagasin autori samast artiklist pärinevad määratlused erinevatesse tabelisse.

Iga ajaperioodi kohta käiva kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusi toetab graafik, milles tõin välja kvantitatiivselt kogutud andmed euroopastumise käsitlusest. Täpsemalt, lähtuvalt kodeerimise skeemist: autor käsitleb oma tekstis euroopastumist ja / või Euroopa väärtusi (1); autor viitab euroopastumisele ja / või Euroopa väärtustele kaudselt (01); autor ei käsitle euroopastumist ja / või Euroopa väärtusi üldse (0).

Kõigis kolmes ajavahemikus jagunesid autorid laias laastus kaheks: kes tajusid konfliktis euroopastumise rolli või tunnetasid konflikti ainult Eesti siseselt. 2014 – 2015 vahemikus ei



käsitlenud konflikti 15 autorit (11 seadustamise pooldajat, 2 neutraalset<sup>110</sup> ja 2 vastast), kes tajuvad või kirjeldavad teemat puhtalt Eesti siseasjana, mille laiem eesmärk on muuta Eesti seadusandlust (pooldajate sõnul paremaks vs vastaste / neutraalsete hinnangul ajaks KOOS olukorra segasemaks). Konflikt on nende sõnul tekkinud üldiselt KOOS pooldajate ja vastaste kokkupõrke tagajärjel, mille juurpõhjus – sõltuvalt autori hinnangust – peitub kas teadmatuses ja muutuste pelgamises või halvas seadusloomes või tundes, et üks osapool üritab teisest üle sõita.

Ülejäänud 28 autorit sellest ajavahemikust käsitlesid KOOS osana laiemast väärtusruumi küsimusest (11 autorit) või puudutasid oma arvamuse loos euroopastumist konkreetset (17). Kui euroopastumist mitte käsitlevate autorite seas on selgelt ülekaalus KOOS toetajad, siis selget või kaudset seost nägevate autorite hulgas on nii samast soost paaride kooselu seadustamise pooldajaid kui ka vastaseid. Küsimuse juurde, kumb osapool (kas seadustamist pooldavad autorid või seadustamise vastu olevad autorid) euroopastumist ja selle mõju rohkem tajub, tulen põhjalikumalt analüüsi teise osa lõpus.

Tulles täpsemalt nende 28 juurde,<sup>111</sup> ilmneb arvamuse lugude põhjal, et euroopastumine toimub KOOS ajendatud väärtuskonflikti raamides sarnaselt, nagu Tanja A. Brözeli käsitlus euroopastumise teooriast seda eeldaks. Brözeli pakutud teoreetilise raamistiku kohaselt on euroopastumine kahtpidine protsess, mille üks suund hõlmab endas EL mõju liikmesriikidele ja teine vastupidi liikmesriikide mõju EL-le.<sup>112</sup> Sarnast kahesuunalist liikumist on võimalik eristada ka nendes 28 arvamuse loos. Lihtsustades, ühed autorid kirjutavad EL suunalt tuleva samast soost paaride kooselu / abielu seadustamisega seonduva väärtusruumi mõjust, ehk ülevalt alla euroopastumisest, kus Euroopa väärtused mõjutavad Eesti kui rahvusriigi väärtuseid. Teised autorid seevastu väljendavad Eesti ühiskonna soovi liikuda lähemale Euroopa Liidu väärtusruumile (eriti NSVL-iga seonduvast väärtusruumist kaugenemise kontekstis), ehk alt üles suunatud euroopastumisest. Küll aga, kui ülevalt alla euroopastumise puhul on kerge rääkida kellegi / millegi soovist mõjutada seni kehtinud korda, siis alt üles suunatud euroopastumise puhul jääb siin kontekstis ebaselgeks, keda või mida soovitakse mõjutada.<sup>113</sup> Kui sellest saab

---

<sup>110</sup> Eelmises peatükis määratletud kui ebaselge.

<sup>111</sup> Kõik 28 autorit on koos viidetega artiklitele esile toodud lisa 2, lk 95-98

<sup>112</sup> Vt lk 22.

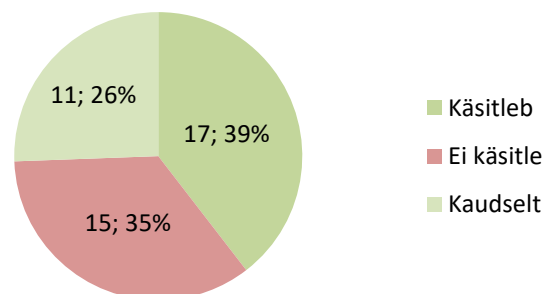
<sup>113</sup> Puht teoreetilisest raamist lähtuvalt käsitletakse euroopastumise kontekstis ennekõike ikkagi mõju, mis toimub vastavalt kas ülevalt alla liikumisena (nt Euroopa Kohtu mõju liikmesriigi õigussüsteemile) või alt üles liikumisena (nt liikmesriigi mõju EL ühise põllumajanduspoliitika kujundamisel).

üldse rääkida, kuna eesmärk pole mõjutada, vaid on saada kellegi / millegi sarnasemaks. Antud juhul olla rohkem see, mida me mõistame euroopalikuna. Siiski, pakun ühe näite, milles võib siin kontekstis alt üles euroopastumise mõju väljenduda. Nimelt, pole küll selle uurimistöö küsimus, aga mitme arvamuse põhjal näib, et Euroopa väärtusruumile liginemine kui nõukogude aegsest väärtusruumist kaugenemine on seotud Eesti julgeolekuga. Ehk skaala ühel poolel on Euroopa Liit ja teisel pool Venemaa. Selliselt lähenedes saaksime käsitleda alt üles euroopastumist kui Eesti julgeoleku kindlustamist, ehk mõju eesmärk seisneb selles, et Eesti Vabariiki teadvustataks ja tunnustataks Euroopas samaväärse tõsiselt võetava riigina, nagu nt Saksamaad või Prantsusmaad. Hüpoteesiliselt jätkates, et Eestit ei käsitletaks mitte lihtsalt liitlasena, vaid ka samu väärtusi ja maailmavaadet jagava meeskonna liikmena, kelle ründamine oleks Venemaa jaoks võimalikult ebamugav.<sup>114</sup>

Seega, 2014 – 2015 ajavahemikus avaldatud aramuslugude põhjal selgus, et euroopastumist käsitlevad autorid (seal juures pole vahet kas autor käsitleb euroopastumist otseselt või kaudselt) jagunevad omakorda kahe liigituse vahel: autorid, kes kirjutavad EL-i poolsest ehk ülevalt alla suunatud euroopastumisest ja autorid, kes käsitlevad euroopastumist alt üles vaates ehk Eesti ühiskonna soovi kaudu liikuda lähemale Euroopa väärtustele. Sama muster kordus ka 2016 – 2018 ja 2019 – 2021 ajavahemikes avaldatud aramuslugudes, ehk 2014 – 2015 perioodil avaldatud tekstid polnud selles mõttes unikaalsed, kuidas euroopastumine avaldub. Teiste sõnadega, euroopastumise teooria üldised printsiibid kehtivad ka väärtuste euroopastumise kontekstis, ehk euroopastumine pole ainult poliitilisi protsesse ja seadusandlust hõlmav EL institutsioonide ja liikmesriikide vaheline suhe, vaid hõlmab endas ka väärtusruumiga seonduvat mõju.

---

<sup>114</sup> Näitlikustava paralleeli võiks tuua 24.02.2022 eskaleerunud Ukraina sõjast, mil Venemaa viis oma väed lisaks Krimmile (2014) ka kogu ülejäänud Ukraina territooriumile. Ukrainast sai sõja esimese nädala jooksul Lääne väärtusruumi nurgakivi, mida tuli hakata aitama mh seepärast, et rünnaku all pole mitte ainult vaba riik ja rahvas, vaid demokraatia ja euroopalik väärtusruum.



Joonis 10. Euroopastumise ja/või Euroopa väärtuste käsitus 2014 – 2015 avaldatud arvamusküsitluses.

Nagu võis eeldada, osutusid alt üles euroopastumisest kõnelejateks KOOS toetajad (va üks erand, kes väljendab küll soovi olla osa euroopalikust kultuuriruumist selle religioosuses tähenduses, aga ei toeta KOOS vastu võtmist). Nad juhtisid lugejate tähelepanu sellele, et KOOS on selge märk meie ühiskonna soovist liikuda lähemale Euroopa väärtustele. Euroopa väärtused tähendavad seal juures liberaalset kultuuriruumi, kus domineerib sallivus, võrdsus ja üleüldiselt pööratakse rohkem tähelepanu inimõigustele.

Analoogne eeldus pidas paika KOOS vastanduvate autorite kohta, kellest enamik käsitles euroopastumist ülevalt alla liikumisena, millel on Eestile negatiivne mõju. Negatiivsus väljendub selles, et seadus ei arvesta Eesti konteksti ja muudab paratamatult käibel olevat abielu tähendust kuni selleni välja, et järgmise sammuna legaliseeritakse geiabelu. Lisaks pealesurutuse tunne, mida osad autorid tajuvad.

Mõned erandid siiski olid: kaks autorit,<sup>115</sup> kes toetavad KOOS, aga kirjutasid euroopastumisest kui negatiivsest ülevalt alla suunalisest mõjust ja üks eelmises peatükis määratletud kui ebaselge seisukohaga autor,<sup>116</sup> kes kritiseeris EKRE-t. Kaks eelmainitud KOOS toetavat autorit kirjutasid vastukaaluks KOOS vastanduvatele autoritele, et hoopis vastaste retoorika on see, mis tuleb väljast, olles teiste (nii Euroopa riikide kui ka Venemaa) näitel üle võetud ja Eestis toimuvasse väärtuskonflikti kohandatud. Seal juures on tegu lihtsasti mõistetavate seisukohtatega, mille kaudu on kerge ühiskonnas hirmu külvata.

<sup>115</sup> Imre Sooäär, EPL, 2014; Hindrek Riikoja, PM, 2015.

<sup>116</sup> Sirje Kiin, PM, 2015.

Minu hinnangul kõige huvitavama ülevaate väärtuskonfliktist annavad need autorid, kes käsitlevad alt üles euroopastumist negatiivses võtmes ja ülevalt alla euroopastumist positiivse kuvandi kaudu.<sup>117</sup> Nende seas on nii samast soost paaride kooselu seadustamise toetajaid kui ka vastaseid. Arvestades, et vastu olevaid arvamused on vähem kui seadustamist toetavaid, ei hakkaks ma siinkohal eristama, kumma hääle jääb nendes kategooriates rohkem peale.

Mis teeb alt üles euroopastumise negatiivseks? Sellesse gruppi koondasin nende autorite arvamused,<sup>118</sup> kes juhivad tähelepanu euroopastumisega seotud võimalikele ohtudele, mille on käimasolev väärtuskonflikt esile toonud. Nende arvamused ei ole küsimus ainult selles, kas me soovime olla progressiivsed või tajume survet oma moraalsele tõekspidamisele. Vaid ka selles, et käimasolev väärtuskonflikt paneb meid mõnes mõttes fakti ette, millisesse väärtusruumi me soovime kuuluda. Kelle sarnane tahaks Eesti ühiskond olla? Sarnane motiiv kumab läbi ka nende ideedest, kes kirjutavad ülevalt alla euroopastumisest kui heast asjast. Selle erinevusega, et nende käsitus on kas üks osapool (EL) meile näiliselt poolele teele vastu tulnud või meil endil on nõ pool teed käidud. Samas kui negatiivses alt üles käsitus jääb kõlma, et see otsus – kumba väärtusruumi me kuulume – on veel tegmata või pole lõplik. Mõlema kategooria juures on selge, kust jookseb piir Euroopa ja mitte Euroopa vahel või millised on Euroopa väärtused ja millised mitte. See piir jookseb, olenevalt aramusloost, kas Euroopa Liidu ja Venemaa vahelt või nn Vana Euroopa ja NSVL-i vahelt. Ühel pool on üldistatult demokraatlikud ja inimõigustel põhinevad väärtused ja teisel pool autokraatlik ning inimõigusi piirav võim.

Siiski on erandeid. Alustades autorist, kes väidab, et euroopastumisega seonduv ohutaju on ülepaisutatud ning miski, mida kasutatakse Eestis infosõja relvana. Tema<sup>119</sup> hinnangul tuleks keskenduda kooseluseaduse debati rahumeelsele lahendamisele ja jätta väärtusruumide küsimus sootuks kõrvale. Teiseks autor,<sup>120</sup> kes tajub autokraatiat hoopis Euroopa Liidu väärtusruumiga seoses. Kolmandaks autor (õigemini organisatsioon),<sup>121</sup> kelle hinnangul ei vasta KOOS euroopalikele arusaamadele laste õiguste kaitsest.

---

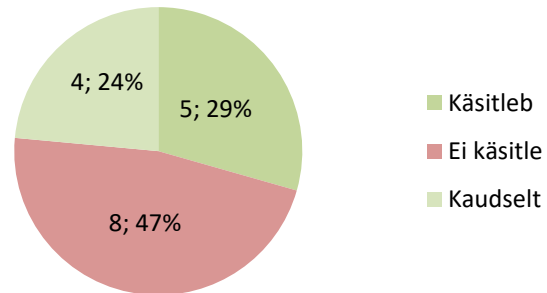
<sup>117</sup> Rait Maruste, EPL, 2014; Anu Realo, PM, 2014; EKN, PM, 2014; Liina Kersna, PM, 2014; Andres Herkel, PM, 2014; Juhan Kivirähk, PM, 2015; Sirje Kiin, PM, 2015; Lauri Vahtre, Õhtuleht, 2015; Gaspar Šabad, PM, 2014; Marti Aavik, PM, 2015; Yoko Alender, PM, 2015.

<sup>118</sup> *Ibid.*

<sup>119</sup> Andres Herkel, PM, 2014.

<sup>120</sup> Lauri Vahtre, Õhtuleht, 2015.

<sup>121</sup> EKN, PM, 2014.



Joonis 11. Euroopastumise ja/või Euroopa väärtuste käsitus 2016 – 2018 avaldatud aramuslugudes.

Kui konfliktit esimestel aastatel käsitles euroopastumist pea kaks kolmandikku aramuslugude autoritest, siis vahepealsetel aastatel tegid seda napilt üle poolte.<sup>122</sup> Muus osas suuri muutuseid ei olnud, väärtuskonfliktit tajuti kas puhtalt Eesti ühiskonna siseasjana või laiema väärtusruumi küsimusena. Uutest elementidest lisandus esiteks poliitiline laetus: debatt muutus erakondade kesksemaks ja selles osalesid valdavalt poliitikud. Teiseks globaalsete trendide indikeerimine, ehk juhtiti mh tähelepanu ülemaailmsetele arengutele.<sup>123</sup>

Nende hulgast, kes kirjutasid konfliktit ainult kui Eesti ühiskonna siseasjast, eristus kolm autorit, kellest üks<sup>124</sup> oponeeris varasematele EELK Peapiiskopi ja EKN-i seisukohtadele ning teised kaks pöörasid tähelepanu kehvale poliitilisele kultuurile. Üks neist<sup>125</sup> käis välja kooselurahu idee, ehk ettepaneku külmutada konflikt valimiste perioodiks, mis pälvis vastulause kahelt erineva erakonna liikmelt.<sup>126</sup> Ülejäänud kasutasid avaliku arvamuse platvormi poliitilise debati pidamiseks.

<sup>122</sup> Vt lisa nr 2, lk 98-99.

<sup>123</sup> Samasse ajajärku jääb 2016 aasta BREXITi referendum ja USA 45. presidendi Donald Trumpi valimisvõit, millel võis olla kaudne mõju sellele, kuidas enamus eestlased kooseluseadust kui meie – nemad väärtuskonfliktit tajuma hakkasid. Kui algselt tunnetas enamus seda ühiskonna arengu küsimusena, siis aja möödudes hakati seda nägema osana ülemaailmsest populismi tõusust, mida Eestis ilmestas EKRE populaarsuse kasv.

<sup>124</sup> **Jürgenstein**, Toomas. „Toomas Jürgenstein kirikule: rohkem veenvat armastuse sõnumit!“, *PM*, 2017: <https://arvamus.postimees.ee/4266491/toomas-jurgenstein-kirikule-rohkem-veenvat-armastuse-sonumit>.

<sup>125</sup> **Raun**, Alo. „TULEVIKU EESTI | Alo Raun: sõlmigem kooselurahu 2030“, *EPL*, 2018: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83076887/tuleviku-est-i-alo-raun-solmigem-kooselurahu-2030?>.

<sup>126</sup> **Sibul**, Priit. „Priit Sibul kooselurahust: vassimiste ja valede abil surutakse läbi kaugemat eesmärki – samasooliste abielu“, *EPL*, 2018: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83121003/priit-sibul-kooselurahust-vassimiste-ja-valede-abil-surutakse-labi-kaugemat-eesmarki-samasooliste-abielu>; **Madison**, Jaak. „Jaak Madison lükkab kooselurahu idee tagasi: kooseluseadus tuleb lihtsalt tühistada“, *EPL*, 2018: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83093019/jaak-madison-lukkab-kooselurahu-idee-tagasi-kooseluseadus-tuleb-lihtsalt-tuhistada-o-p-o-p>.

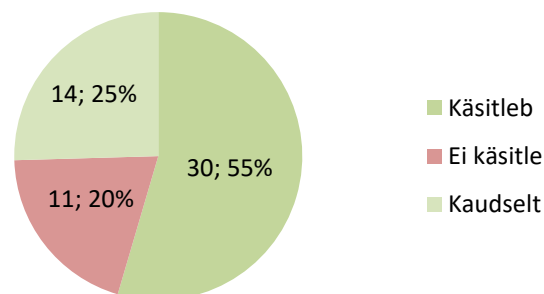
Võrreldes varasema perioodiga tõusis esile uus tahk, mis viitab üleeuroopalisele väärtuste konfliktile. Tolle autori<sup>127</sup> sõnul ei ole Eestis toimuv väärtuskonflikt kuidagi erilisem võrreldes ülejäänud Euroopaga. See on osa laiemast liberaalse ja konservatiivse telje pörkumisest, kus omavahel satuvad konflikti multikultuurne maailm ja sellele risti-vastupidine globaliseerumist (euroopastumist) ohuna tajuv maailm. Eestis toimuva väärtuskonflikti teeb teistsuguseks ainult see, et meie ühiskonnas puudub klassikaline sotsiaal-majanduslik profiil, mis on üldiselt mujal üks peamiseid konflikti algeid. Selle asemel on Eestis vene küsimus. Autor arendas oma tekstis mõtet edasi, et kuigi vene küsimus hoiab konflikti valdavalt väärtuste kesksena, on see euroopastumise mõjul siiski senisest rohkem polariseerunud, kuna KOOS on teema, mis liigitab sarnaselt eestlastele ka venekeelseid Eesti kodanikke ja alalisi elanikke kahte leeri.

Lisaks tooksin sellest ajaperioodist eraldi välja ainsa ülevalt alla suunatud positiivse euroopastumise käsitluse,<sup>128</sup> millest kumab läbi, et euroopastumisega kaasneb ka Eestit kaitsvaid meetmeid. Autor pani oma tekstis põhirõhu küll sellele, mis on demokraatlikule õigusriigile kohane ja mis mitte, aga ma arendaksin seda mõtet edasi ja tooksin välja võimaliku Euroopa Inimõiguste Kohtu mõju. Täpsemalt selle võimekuse kohustada liikmesriiki täitma või tunnistama kehtetuks seaduse, mis vastab / ei vasta demokraatlikele õigusnormidele. Näiteks viitas üks varasematest autoritest jäänud Euroopa Inimõiguste kohtu otsusele, millega kohustati Itaaliat töötama välja meetmed, mis tagaksid samast soost partneritele võimaluse oma kooselu seaduslikult sõlmida. Võimalik KOOS tagasi pöörav otsus võib kellegi kaebuse vahendusel jõuda välja Euroopa Inimõiguste Kohtuni, kus Eesti riik jääks suure tõenäosusega kaotajaks. Vähemalt Itaalia näitel. Ehk euroopastumise positiivsus väljendub selles, et Euroopa Liidu mõju tõttu pole teoreeriliselt võimalik teatud protsesse (vähemalt ilma sellele karistust järgnemata) tagasi pöörata.

---

<sup>127</sup> Tõnis Saarts, PM, 2016.

<sup>128</sup> Kristel Rannaääre, Õhtuleht, 2017.



Joonis 12. Euroopastumise ja/või Euroopa väärtuste käsitus 2019 – 2021 avaldatud arvamusedes.

Kui 2019. aasta Riigikogu valimistele eelnevalt kirjutasid peaaegu pooled autoritest kooseluseadusest kui Eesti sisesest väärtuskonfliktist, siis pärast valimisi võttis teema märkimisväärse pöörde selle küsimuse suunas, milisesse väärtusruumi me soovime kuuluda.<sup>129</sup> Kas euroopalikku või Venemaaga ühte? Sellele aitas silmnähtavalt kaasa uue valitsuskoosseisuga tõstatatud abielureferendumi plaan. Enam ei kirjutanud samast soost paaride perekondade seadustamise pooldajad, vastased ja konflikti kõrvalt analüüsivad autorid niivõrd kooseluseadusest, kuivõrd laiemast väärtusruumist ja / või abielureferendumist. KOOS pooldajad käsitlesid abielureferendumit valdavalt kui otsest rünnakut Eesti senise väärtusruumi vastu, mis ühtlasi kahjustab Eesti kui euroopaliku riigi kuvandit. KOOS vastased seevastu kaitsesid referendumit väites, et tegu on kompromiss-lahendusega, mis annab võimaluse rahval ise otsustada, millist abielukäsitlust nad toetavad. Seal juures nähes Euroopa Liidu sfääril süüd liigeses sekkumises Eesti siseasjadesse.

Võrreldes varasemate aastatega on 2019 – 2021 vahemikus avaldatud arvamusedes (eriti 2020 tekstide näitel) euroopastumise käsitus märksa polariseerunud. Selles ajavahemikus on keeruline teha varasemaid lihtustusi, nagu seadutamise vastased kirjutavad negatiivses toonis ülevalt alla sunatud euroopastumisest ja toetajad positiivses võtmes alt üles protsessist. KOOS vastased / abielureferendumi toetajad (kes on selgelt vähemuses: eelmise analüüsi peatüki tulemuste kohaselt kaksteist neljakümne ühe vastu) on jagunenud mõlemasse leeri, ehk nende autorite poolt on kirjutatud nii alt üles kui ka ülevalt alla suunatud euroopastumisest, nii

<sup>129</sup> Vt viiteid arvamusedele ja autorite seisukohtadele lisas nr 2, lk 99-104.

positiivses kui ka negatiivses võtmes. Samuti KOOS toetajad / abielureferendumi vastased, kes kajastavad euroopastumist mõlema nurga alt nii positiivse kui ka negatiivsena.

Kõige vähem kirjutati selles ajavahemikus euroopastumisest kui positiivsest alt üles liikuvast protsessist.<sup>130</sup> Selles käsitluses paistsid pigem silma hoopis KOOS vastased / abielureferendumi toetajad, kellest üks autor rõhus ühisele kokkuleppele ja abielureferendumile kui võimalikule kompromissile. Teine eitas seost putinlike väärtustega ning selgitas, et referendumiga on soov kasutada riigi poolt antud demokraatlike õigusi, mitte luua diktatuuri. Need vähesed abielureferendumi vastased, kes jäid oma arvamused positiivsest alt üles kuvandi juurde, keskendusid oma sõnumis näiliselt sellele, et koputada lugeja südametunnistusele ja kutsuda teda üles jääma siiski sallivaks ja kaaskodanikega (sh KOOS vastaste) arvestavaks. Sh pehmendati käimasolevat väärtuskriisi, et vaatamata kõigele pole Eesti sellest veel vähem demokraatlikumaks muutunud ja samast soost paaride perekondi ühel või teisel moel siiski tunnustatakse.

Positiivsete käsitlustega jätkates, lisas nr 2 toodud selle ajaperioodi kohta käiva tabeli „Positiivses toons käsitlused arvamused ülevõttes alla suunatud euroopastumisest“ pealkiri vajab kindlasti selgitamist. Tabeli võiks sisuliselt ümber nimetada neutraalseteks käsitlusteks, kuna varasemaga võrreldes pole toodud ühegi autori poolt selget viidet positiivsest ülevõttes alla suunatud mõjust. Pigem koosneb see tabel käsitlustest, kus autorid<sup>131</sup> on lihtsalt nentunud fakti ja pole peatunud pikemalt küsimusel, kas Eestis aset leidva olukorra ebaunikaalsus on hea või halb. Sellesse gruppi olen kategoriseerinud need autorid, kes tõid oma arvamused välja, et euroopastumise mõju lähtekohad ei ole ainult EL-i institutsioonid, vaid selleks võivad olla ka teistes liikmesriikides toimuvad poliitilised trendid, mis ei pruugi enamuse EL kodanikele kõige meeldivamad olla. Täpsemalt need protsessid, mis viisid Brexiti ja Donald Trumpi võiduni. Ehk üleüldine populaarkonservatiivse poliitika esile kerkimine, millest on inspiratsiooni saanud ka Eesti poliitmaastik. Lisaks toodi siin kontekstis välja, et peale Lääne väärtusruumi kaotab sellest ka Eesti kohalik kirik, kes populaarkonservatiividele omastesse seisukohadesse kinni jäädes ja teisi trende mitte arvestades (autor viitab sellele, mis toimub kristlike väärtuste kohandamise

---

<sup>130</sup> Helir-Vador Seeder, EPL, 2020; Mari-Vivian Ellam, EPL, 2020; Viktoria Ladõnskaja-Kubits, PM, 2020; Mart Pukk, EPL, 2020; Robert Bunder, PM, 2020; Vootele Päi, PM, 2021.

<sup>131</sup> Marti Aavik, PM, 2020; Vahur Koorits, EPL, 2020; Juhan Kivirähk, EPL, 2020; Robert Bunder, PM, 2020; Urmas Nõmmik, Õhtuleht, 2020; Tõnis Saarts, PM, 2021.



osas) hoopis kaotab oma liikmeid, mitte ei kasvata populaarsust. Ainus erand selles plokis on üks autor, kes väidab, et kui abielureferendum riivaks inimõiguseid, oleks EL selle ära keelanud. Ta lisas, et Euroopa Inimõiguste Kohus on andnud abielu küsimuse korraldamises Euroopa riikidele vabad käed.

Negatiivsed ülevalt alla suunatud käsitlused sarnanevad olemuslikult sellele, mida on ka varasematel aastatel negatiivses võtmes ülevalt alla euroopastumisest kirjutatud. Ehk valdava osa autoritest saab koondada selle seisukoha taha, mille võib kokku võtta umbes järgnevalt. Jätkub Euroopa institutsioonide ja organisatsioonide sekkumine Eesti suveräänsusesse, mille lõpp-eesmärk on seadustada homoabielu.<sup>132</sup> Sinna hulka mõned KOOS pooldavad autorid, kes juhivad tähelepanu kas ühe erakonna imporditud radikaalsetele seisukohtadele või kummutavad levinud väärarusaama, mille kohaselt pole justkui ei Euroopa Komisjon ega Kohus Eesti perekonnaseaduse puudulikkusele tähelepanu juhtinud (ehk inimõiguste rikkumist Eestis ei esine).

Enim kõneainet pakkus autoritele alt üles suunatud euroopastumine. Eriti negatiivse alatooniga protsessina.<sup>133</sup> Kuus autorit kirjutas negatiivsest alt üles suunaga euroopastumist kui käimasolevast või tulevikus ees ootavast protsessist. Näiteks „valitsuskoosseisu ajal on hakanud süvenema“<sup>134</sup> või „kui kõnealune rahvahääletus peaks toimuma, asuks“<sup>135</sup> – näitlikustamaks, et Eesti irdumine Ida või Venemaa, ehk mitte-euroopalikku väärtusruumi, on kestav või tinglik protsess. See pole veel lõplik, seega ei maksa arvamuse loogilisel lugejal veel lootust maha matta. Seevastu viis autorit kirjutas negatiivsest alt üles euroopastumisest kui aset leidnud sündmusest, millel tagajärg on juba täna kogetav. Näited: abielu küsimust ei panda demokraatlikes riikides referendumile;<sup>136</sup> vastupidiselt paljudele demokraatlikele riikidele, pole Eesti rakendanud

---

<sup>132</sup> Jaak Valge, PM, 2021; Karl-Sander Kase, EPL, 2020; Martin Helme, PM, 2020; Jüri Adams, PM, 2020; Ülla Vähk, Õhtuleht, 2021.

<sup>133</sup> Andres Herkel, 2019, PM; Marti Aavik, PM, 2020; Juhan Kivirähk, PM, 2020; Susanna Veevo, EPL, 2020; Anette Parksepp, EPL, 2020; Kaja Kallas, EPL, 2020; Iverson Ng, PM, 2020; Eesti LGBT Ühing, EPL, 2020; Karl-Sander Kase, EPL, 2020; Artur Talvik, EPL, 2020; Züleyxa Izmailova, EPL, 2020; Kristen Michal, EPL, 2020; Endel Talvik, PM, 2020; Sven Mikser, Õhtuleht, 2020; Imre Sooäär, EPL, 2021; Eesti Päevalehe toimetuse, EPL, 2021; Keio Soomelt, PM, 2021; Egert Rünne, EPL, 2021; Johanna Matia Tõugu, EPL, 2021; Gaspar Šabad, EPL, 2020.

<sup>134</sup> Kristen Michal, EPL, 2020.

<sup>135</sup> Iverson Ng, PM, 2020.

<sup>136</sup> Juhan Kivirähk, PM, 2020.

vaenukõne seadust;<sup>137</sup> LGBT+ kogukonna vastu suunatud rünnak on uus normaalsus;<sup>138</sup> Eesti kui üks neljast riigist, kes ei tauninud Poola riigi vaenulikku suhtumist kohalikku LGBT+ kogukonda;<sup>139</sup> tänini pole astunud ühtegi sammu selleks, et liikuda lähemale euroopalikumale väärtusruumile.<sup>140</sup>

Mitte-euroopaliku võrdpildiks on taaskord valdavalt Venemaa. Teisel juhul Ida Euroopa, aga seda pigem samastatakse vene kultuuriruumiga. Otsesõnu viitas Venemaale negatiivse alt üles euroopastumise kontekstis viitas 6 autorit.<sup>141</sup> Lisaks läbivad kaudsed viited erinevates käsitlustes. Peale varasematel aegadel tõstatanud teemadele kohtas tekstides ka uusi elemente, millega mitte-euroopalikkust iseloomustati. Näiteks Donald Trump, tema retoorika ja sellest ajendatud 06.01.2021 aset leidnud Kapitooriumi rünnak.<sup>142</sup>

## 4.2 Järeldused II

Mis need euroopa väärtused siis on ja kuidas autorid nendega seotud protsesse käsitlevad? Esimene järeldus mille saame teha on see, et KOOS ajendatud väärtuskonfliktis tajuvad euroopastumist mõlemad osapooled ja protsessi ei kirjeldata ainult nõ ridade vahelt. 52 arvamusoos 115st käsitleti euroopastumist otsesõnu protsessina, millel on konfliktiga kas hea või halb seos. 29 tekstis 115st polnud euroopastumine osa konflikti tuumikpromleemidest, aga sellele viidati kaudselt kui suundumusele, mis võib viia Eestit edasi kas paremas või halvemas suunas. Kokku 34 arvamusoost ei käsitletud euroopastumist üldse, vaid käimasolevast väärtuskonfliktist räägiti kui puhtalt Eesti sisesest probleemist.

---

<sup>137</sup> Susanna Veevo, EPL, 2020; Egert Rünne, EPL, 2021; Eesti LGBT Ühing, EPL, 2020.

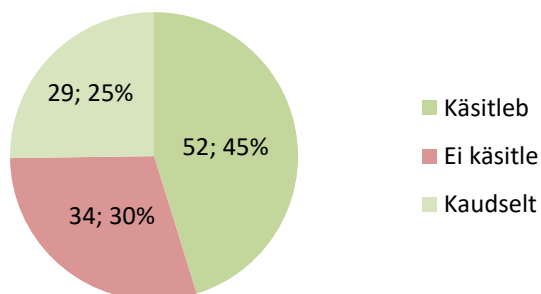
<sup>138</sup> Anette Parksepp, EPL, 2020.

<sup>139</sup> Eesti LGBT Ühing, EPL, 2020.

<sup>140</sup> Keio Soomelt, PM, 2021; Johanna Matia Tõugu, EPL, 2021.

<sup>141</sup> Andres Herkel, 2019, PM; Kaja Kallas, EPL, 2020; Iverson Ng, PM, 2020; Züleyxa Izmailova, EPL, 2020; Gaspar Šabad, EPL, 2020; Kristen Michal, EPL, 2020.

<sup>142</sup> Imre Sooäär, EPL, 2021.



Joonis 13. Euroopastumise ja/või Euroopa väärtuste käsitus arvamusalustes kokku.

Arvamusaluste autorid võrdlevad Euroopa väärtusi ja euroopalikkust läbivalt Lääne- ja Ida-Euroopa vastandumise kaudu. Üldistatult väites, et Euroopa väärtused on kas otseselt või kaudselt Lääne- ja Põhja Euroopa riikide väärtused. Enamus autoreid tõmbavad piiri samast kohast, kus jookseb endine NSVL-i raudne eesriie. Artiklite põhjal kohati ilmneb, et II ms järgselt okupeeritud Ida Euroopa riigid pole pärast taasiseseisvumist ja EL-iga liitumist automaatselt muutunud euroopalikuks. Nad kuuluvad küll Euroopa kultuuriruumi, aga mitte ilmingimata täielikult selle väärtusruumi, mistõttu tuleb neil pingutada, et püsida euroopalike riikide klubis. Ehk euroopalikkus / mitte-euroopalikkus on väärtuste kontekstis omaette nähtus, mis ei sõltu sellest, kas riik kuulub Euroopa Liitu, või mitte. Näiteks UK on oma väärtuste poolest euroopalik, aga ei kuulu EL-i. Poola selles kontekstis pigem mitte-euroopalik, kuigi kuulub EL-i. Analüüsitud arvamusaluste põhjal jääb mulje, et euroopalikkuse / mitte-euroopalikkuse taga peitub üks eestlaste seas levinud stereotüüpne kuvand Lääne- ja Põhja-Euroopast. Saada väärtusruumi poolest euroopalikuks tähendab saada väärtustelt sarnasemaks nn Vanadele Euroopa riikidele, mis panid kunagi aluse EL-i loomisele.

Väärtuskonflikti jooksul toimub mõningane tunnetuslik nihe selles osas, et üha rohkem autoreid hakkab 2019 aastast alates välja tooma, et Eestile sarnased ilmingud (nt populaarkonservatiivide kasv) toimuvad ka Lääne- ja Põhja-Euroopas. Käsitledes oma arvamusalustes euroopastumist kui ülevat alla suunatud negatiivse mõjuga protsessi. Sarnaselt, nagu seda tegid 2014 – 2015 vahemikus KOOS vastu sõna võtnud autorid. Selle erinevusega, et kui toonastes vastaste kirjutatud tekstides iseloomustati euroopastumist negatiivsena liberaalse maailmavaate leviku tõttu, iseloomustavad KOOS toetavad autorid euroopastumist negatiivses

varjundis populistlike seisukohtade levimise pärast. Ehk olemuslikult väljendub euroopastumise negatiivne pool samas asjas: selle tõttu lähevad mõlema konflikti osapoole silmis Euroopas liikvele negatiivsed trendid. KOOS toetajate hinnangul sellised, mille tulemusel saavad teatud poliitilised erakonnad (EKRE ja Isamaa) oma tegevuseks ideid ja indu juurde.

Huvitav on selle juures see, et lisaks olemuslikule sarnasusele, ei irdu negatiivsed käsitlused ei seaduse toetajate ega vastaste tekstides märkimisväärselt varasemast euroopalikkuse definitsioonist, mille keskmeks on Lääne- ja Põhja-Euroopa väärtusruum. Sõltumata, kas Läänest jõuavad meieni head või halvad ilmingud, tajuvad KOOS vastased Läänt ikkagi halvana ja KOOS pooldajad heana. Eriti hakkab see silma KOOS pooldajate hulgas, kes kirjutavad Lääne-Euroopast sümboolses tähenduses, mitte kaasaegseid poliitilisi arenguid silmas pidades. Sümboolses tähenduses selles mõttes, et Lääs sümboliseerib vabadust ja demokraatiat selle kõige ehedamas / puhtamas mõttes. Kust on Lääs sellise kuvandi Eesti autorite silmis saanud, on keeruline täpselt öelda, kuna see teema vajaks eraldi uurimist.

Võib oletada, et kuvand on tekkinud pika aja jooksul, tulenedes Eesti rahvusidentiteedi poliitilisest määratlusest ja kultuurimälust. Täpsemalt sellest, kuidas mõistsid okupatsiooni võimu all elavad eestlased Läänt ja läänelikkust, millist sümboolset tähendust see endas kandis ja kuidas selle poole püüdlemine aitas kaasa Eesti taasiseseisvumisele. Lisaks kinnistunud võõrvõimu alt vabanemise järgselt, mil Eesti võttis eesmärgist saada tõsiselt võetavaks EL-i ja NATO liikmeks.

Julgeoleku temaatika osas võib järelduste tegemisel aga alt minna sellega, et KOOS vastaste seisukohtade seostamine Venemaa väärtusruumiga ja tunnetamine julgeolekuohuna ei pruugi selgelt peegeldada Eesti ühiskonna tegelikku-laiemat taju euroopastumisest. Ühest küljest arvestades, kui läbivalt Venemaaga vastandumine arvamugades üles kerkib ja kui teravalt nn anti-euroopalikesse trendidesse suhtutakse, on võimalik järeldada, et seadustamise pooldajad tajuvad Ida väärtusruumi poolt analoogset survet ja ohtu Eesti väärtusruumile, nagu vastased Läänelt. Teistpidiselt, eriti erakondliku taustaga autorite käsitluses (kes on kirjutanud enamiku julgeoleku teemalistest tekstidest), võib olla tegu taotusliku rõhuasetusega, mille eesmärk on lisada enda seisukohtadele kaalu. Ehk need autorid tahavad, et lugeja seostaks seadustamise vastaste seisukohti potentsiaalse julgeoleku ohuga, kuna sellisel juhul toetavad nad valimistel suure tõenäosusega seadustamise pooldajaid. Teiste sõnadega, julgeoleku temaatikat rõhutavad autorid tahavad, et lugeja tajuks kirjeldatavat ohtu ning teeks teksti põhjal vastavad järeldused.

Sama moodi nagu võib väita erakondliku kuuluvusega seadustamise vastaste kohta, kes rõhutavad oma tekstides ohtu väärtustele ja suveräänsusele. Autor tahab, et lugeja nii arvaks.

Seadustamise vastaste seisukohti analüüsides ei tule julgeoleku küsimus kui euroopastumise tahk nii üheselt välja, nagu pooldajate taju põhjal. Küll aga pooldajate arvamused tuginedes saab siiski järeldada, et euroopastumise üheks kuvandiks on euroopalikumaks saamine kui Eesti julgeolekut toetav protsess. Seda ilmestavad kõige paremini autorid, kes käsitlevad negatiivses võtmes alt üles euroopastumist ja kritiseerivad KOOS vastaseid / abielureferendumi toetajaid kui demokraatial õõnestajaid, kes nügivad Eestit autokraatlike riikide klubisse.

Nagu eelmainitu põhjal võib järeldada, mõistavad samast soost paaride perekondade seadustamist pooldavad autorid euroopalikkuse all valdavalt demokraatiat ja vaba maailma, mida sümboliseerib Lääne Euroopa. Teiseks tuli ühe keskse motiivina tekstides esile inimõiguste järgmine.

Seadustamise vastased seevastu kirjutasid euroopastumisest kui ohust. Üldistatult, kus „sallivuslased“ lämmatavad liberalismi egiidi all senise vaba ja väärtustel põhineva maailmakorra ning piiravad kodanike demokraatlike õiguseid. Ehk seadustamise vastaste poolt domineeris euroopalike väärtuste mõistmisel kuvand trendist, mis seab ohtu nii demokraatia kui ka Eesti kui rahvusriigi suveräänsuse. See oht tuleb ennekõike Lääne- ja Põhja-Euroopa suunalt, ning ei rõhu üksnes Eestit, vaid käib kogu Baltikumi ja Ida-Euroopa pihta.

Nii seadustamise pooldajad kui ka vastased on nõus, et euroopastumine on Lääne- ja Põhja-Euroopaga seotud protsess (Läänest tulev või Eestit läänelikuks kujundav areng), mille eesmärk käsitleb demokraatiat. Ühe osapoole kohaselt on eesmärk hoida Eesti inimõigustel põhineva õigusriigi kursil ja kaitsta riigis kehtivat korda võimalike ebademokraatlike kõrvalekallete eest. Teise osapoole sõnul aga tuleb kaitsta Eestit kui rahvusriiki euroopalike (globaalsete) mõjude eest, mis ohustavad Eesti seadusandlust, kultuuri ja senist väärtusruumi.

Tulles viimaks varasemalt tõusnud kahtluse juurde – euroopastumine on konstrueeritud debati jooksul, mitte alguses – võin analüüsi põhjal kinnitada, et see peab paika. Kuigi autorid viitavad euroopastumisele juba debati alguses, ei kajastu tulemustes ühtegi selget viidet, mis kinnitaks, et KOOS ja euroopastumise vahel on põhjus-tagajärg seos. Pigem vastupidi,

euroopastumine pakub hea aluse selleks, millele tuginedes saavad mõlemad osapooled oma väärtuspõhiseid seisukohti debati arenedes aktuaalsena hoida. Eriti kehtib see poliitikute osas, kes apeleerivad vastavalt, kas julgeoleku küsimusele või suveräänsuse aspektile.

Erakondliku kuuluvusega autorid moodustasid esialgu arvamuskülgedel pigem vähemuse. Peamiselt kas üksikud seaduse toetajad, kes kirjutasid sellest kui sallivuse küsimusest või paar vastast, kes käsitles seadust halva õigusloome näitena. 2016 alates aga moodustasid poliitikud juba enamuse sel teemal sõna võtvatest autoritest, ning avaldasid oluliselt selgema sõnumiga arvamused, adresseerides mh KOOS kui olulist väärtuspõhist otsust / ohtu (lähtuvalt oma erakondlikust taustast). Olukord süvenes 2019 riigikogu valimiste eel, mil kooseluseaduse temaatikast sai kahe erakonna jaoks üks võtmeküsimustest, millega oma valijaid mobiliseerida. Seega teema, mis algas 2014 aastal sallivuse ja õigusloome küsimusest, kujunes pärast seaduse vastu võtmist ajapikku poliitiliseks väärtusküsimuseks, mida erakonnad hakkasid kasutama lähenevateks (2019) valimisteks valmistumisel oma toetajate mobiliseerimiseks.

Autorite seisukohti kokku koondades saab esile tuua, et enamik seaduse toetajatest tajub euroopastumist millegina, mille suunas me alles hakkame liikuma, mitte miski, mis on KOOS kujul juba kohale jõudnud. Vastased seevastu jagunevad peaaegu võrdselt kahe leeri vahel, kellest ühed näevad KOOS-s õiguslikult kehva seadusloomet ja teised tajuvad selles ohtu, mida on võimalik nende hinnangul ära hoida, kui jätta seadus vastu võtmata.

Euroopastumise mõju tõstatubki teemaks järkjärgult, esialgu selgelt ühe osapoole kasutuses negatiivses kontekstis, kirjeldamaks „neid“ kui EL meelseid liberaalseid jõudusid. Hiljem võtavad euroopastumise kui selgelt tajutava protsessi kuvandi kasutusse ka seadustamise pooldajad, kes avavad teemat peamiselt kuuluvusliku seose (üldistatult, tahame kuuluda Läände, mitte Itta), aga kaudset ka julgeoleku küsimuse kaudu (Ida väärtusruum kui Venemaa sõbralik keskkond).

## KOKKUVÕTE

Selles magistritöös uurisin euroopastumise kuvandit Eestis kooseluseadusest ajendatud meie – nemad tüüpi väärtuskonflikti põhjal. Töö eesmärgiks on anda avaliku arvamuse analüüsimisel ülevaade sellest, kuidas tajutakse Eesti ühiskonnas Euroopa integratsiooni viimase kümnendi ühe tervavaima väärtuskonflikti kontekstis. Täpsemalt oli töö keskmes soov paremini mõista kollektiivsel identiteedil rajanevat (meie-nemad tüüpi) kooseluseadusest alguse saanud väärtuskonflikti. Uurimistöö keskne küsimus on, milline on euroopastumise kuvand kooseluseadust saatva meie-nemad väärtuskonflikti kontekstis.

Magistritöö eeldus oli, et selle väärtuskonfliktiga kaasas käiv negatiivne kuvand euroopastumisest kui kooseluseaduse põhjustanud protsessist ei vasta tõe, vaid seesugune kuvand on kujundatud väärtuskonflikti jooksul. Teisisõnu: kooseluseadus ei ole algatatud Euroopa identiteedi mõjust tulenevalt, vaatamata, et üks osa ühiskonnast seda selliselt tajub.

Magistritöös lähtusin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodist, mida kohandasin vastavalt uurimistöö fookusele. Uurimuse aluseks on kolme Eesti suurima erameedia väljaande portaalis aastatel 2014 – 2021 avaldatud arvamusartiklid, repliid ja juhtkirjad, milles käsitleti kooseluseadust ja/või abielureferendumit meie-nemad väärtuskonflikti lõikes. Kokku analüüsisin oma töös 115 teksti.

Töö sisulise osa jaotasin kolme ossa. Esiteks euroopastumise ja identiteedi teoreetiline raamistik. Teiseks analüüsi esimene tasand, mille fookus oli konflikti osapoolte üldisel kaardistamisel ning nende baasseisukohtade ja konflikti laiema dünaamika avamisel. Kolmandaks analüüsi teine tasand, milles keskendusin kitsalt euroopastumist tajuvate / käsitlevate konflikti osapoolte seisukohtade ning tundmuste analüüsile. Enne analüüsi kodeerisin tekstid andmegruppideks, et tuua tekstidest välja uurimise fookuses olev teave.

Uurimistöö tulemuste põhjal saab järeldada, et konflikti osapooled – kokkuvõttes samast soost paaride perekondade seadustamise pooldajad ja seadustamise vastased – defineerivad Euroopa väärtusi Lääne- ja Põhja-Euroopa väärtustena. Samas ei tee nad seda otseselt selliselt, nagu Lääne- ja Põhja-Euroopa neid ise mõistab, vaid lähtuvalt sellest, milline on eestlaste

üldlevinud arusaam Lääne- ja Põhja-Euroopa väärtustest. Teiste sõnadega, Euroopa väärtused on euroopalikud Läänest ja Põhjast tulevad väärtused, mis vastanduvad Ida-Euroopale ja Venemaal levinud väärtustele. Detailsemaks minnes hakkavad osapoolte arvamused selles küsimuses lahknema.

Seadustamise pooldajate hinnangul on tegu vabadust ja demokraatiat kandvate väärtustega, mille järgimine hoiab Eestit inimõigustel põhineva õigusriigi kursil ning kaitseb riigis kehtivat korda võimalike ebademokraatlike kõrvalekallete eest. Oluline on kuuluda demokraatlike riikide klubisse, kuna sinna pürgimine kaugendab meid varasemast okupatsiooni-aegsest väärtusruumist. See pakub mõnes mõttes turvatunnet: olles läänelikud, oleme me paremini kaitstud võimaliku Venemaalt tuleva ohu eest. Mõned autorid tõmbavad läänelikkuse ja julgeoleku vahele ka selge võrdusmärgi väites, et mida läänelikum Eesti on, seda tugevam on riigi julgeolek. Seal juures pole ilmtingimata oluline, kui läänelikud Lääne- ja Põhja-Euroopa riigid ise on, vaid seadustamise pooldajate mõistes tähendab läänelik ennekõike, et Eesti saaks oma väärtustelt sarnasemaks sellele kultuuriruumile, mida EL peaks teoorias sümboliseerima ning kaitsma.

Seadustamise vastaste hinnangul on vastupidiselt tegu vabadust piiravate väärtustega. Nende sõnul ei too euroopastumise protsess kaasa mitte arvamuste paljusust, vaid uusi põhimõtteid, mis hakkavad asendama seniseid vanu väärtuspõhiseid arusaamu. Teiste sõnadega, läänelike väärtuste näol tegu Eesti senist rahvusidentiteeti ohustavate teguritega, millel on negatiivne mõju muuhulgas ka Eesti seadusandlusele ning seeläbi riigi suveräänsusele. Seadustamise vastased ei taju, et Ida-Euroopas levinud väärtused võiksid kuidagi ohustada Eesti julgeolekut ning leiavad pigem – kui julgeoleku teemat üldse puudutatakse – et tegu on ennekõike vastaspoole retoorikaga, mille levitamine võib Eesti julgeolekut pikemas perspektiivis hoopis suuremasse ohtu seada.

Konflikti eri osapoolte seisukohti kokku võttes tuleb välja tuua, et kuigi kuvandit Euroopa väärtustest kui Lääne- ja Põhja-Euroopa väärtustest kohtab 2014 – 2021 vahemikus avaldatud aramuslugudes läbivalt, pole konflikt staatiline, nagu esmapilgul võib tunduda. Aastatel 2014 – 2015 avaldatud tekstides ilmneb, et euroopastumist ei käsitletud eraldiseisva tajutava mõjuga protsessina.



Seadustamise pooldajad kirjutasid küll sellest, kuidas KOOS muudab Eesti ühiskonda võrdsemaks – sarnaselt nagu see on Lääne-Euroopa riikides – aga eraldi rõhku sellele teemale ei pandud. Autorid ei toonud eraldi välja, et Eesti peab Lääne suunas liikuma või see on oluline või KOOS viib meid Läänele lähemale (sh ühtlasi ei toodud vastupidiseid näiteid nagu KOOS toppama jäämine tähendaks Läänest kaugenemine ning Ida sarnasus mõjuks julgeolekuohuna). Säärast seost või taju hakati kirjeldama alles 2016. aastast alates ja kõige rohkem kohtas seda narratiivi 2020. aastal avaldatud artiklites.

Seadustamise vastased koondusid 2014 – 2015 vahemikus õigusloome küsimuse taha ning väitsid, et sellisel kujul KOOS ei ole Eestile vaja. Tegu on juriidilises mõttes pooliku ja läbimõtlemata lahendusega, millel võib olla olemasolevale väärtusruumile negatiivne mõju. 2016. aastast alates aga hakati järk-järgult avaldama tekste, milles keskenduti abielureferendumi toetamisele ning asuti referendumit seostama kompromissi leidmisega lõhenenud ühiskonnas. Kujundades viimaks kuvandi „meist“ kui kompromissi ja lepituse otsijatest.

Osapoolte seas levinud seisukohtade ümbersõnastamine hakkas aset leidma aegamisi 2015. aasta riigikogu valimistest alates, kui KOOS teemast kirjutasid enamasti erakondliku kuuluvusega autorid, kes hakkasid seaduse ümber toimuvat debatti nimetama väärtuskonfliktiks. Poliitilise mõju kulminatsioon avaldus pärast 2019. aasta riigikogu valimistele järgnenud EKREIKE valitsuskoalitsiooni moodustamist, mil samast soost paaride kooselu seadustamist puudutav avalik diskussioon muutus KOOS debatist abielureferendumit hõlmavaks väärtuskonfliktiks. Selle käigus tõusid arvamused selgelt esile ka euroopastumise taju puudutavad seisukohad. Osapooled hakkasid KOOS / AR teemal sõna võttes kirjutama kas euroopastumisest kui positiivsete tagajärgedega protsessist või vastupidi iseloomustama seda kui negatiivse mõjuga protsessi. Selle tulemusel sai euroopastumise taju üsna üheselt mõistatava sisu, mida eelpool kirjeldasin.

Nõnda võib järeldada, et euroopastumise kuvand – eelnevalt välja toodud vormis – on kujundatud väärtuskonflikti käigus konflikti politiseerimise kaudu. Tegu pole olnud algusest saati poliitilise konfliktiga, vaid see konflikt on saanud oma poliitilise mõõtme debati käigus, ajapikku pärast KOOS vastu võtmist. Teema, mis algas 2014. aastal sallivuse ja õigusloome küsimusest, kujunes pärast seaduse vastu võtmist poliitiliseks väärtusküsimuseks, mida hakati kasutama järgnevatel riigikogu valimistel toetajate mobiliseerimiseks. See omakorda kujundas

euroopastumist n-ö käega katsutavamaks protsessiks, millel on osapoolte hinnangul kogetav mõju.

Euroopastumise taju tõstatas teemaks järk-järgult, esialgu pigem seetõttu, et üks konflikti osapool kasutas euroopastumist negatiivses tähenduses, kirjeldamaks „neid“ kui EL-meelseid liberaalseid jõudusid. Hiljem võtsid euroopastumise kui selgelt tajutava protsessi kuvandi kasutusse ka seadustamise pooldajad, kes avavasid teemat peamiselt kuulusliku seose (sooviga kuuluda Lääne riikide sekka, mitte Itta), aga kaudsel ka julgeoleku küsimuse kaudu.

## SUMMARY

### **The perception of Europeanization in Estonia on the example of the value-based conflict surrounding the cohabitation agreement on the basis of opinion articles published in three major publications**

The debate on legitimating same-sex partnerships in Estonia turned out to be one of the most heated domestic value-based conflicts in recent years. What started as a gender-neutral cohabitation agreement in 2014, eventually became a large scale marriage referendum dispute by the year 2020, which split the society into two groups.

The general impression is, that the supporters of the legitimation describe “*us*” as pro-EU minded citizens, who perceive Western and Northern Europe as an example of progress. They see “*them*” as traditionalists, who sympathise with Eastern Europe. Therefore creating the impression that the West equals progress and the East is the opposite of that. Similar thing can be said about the other end, which is against legitimating same-sex partnerships. But the other way around. The opponents of the legitimation describe “*us*” as conservatives, who perceive the West as a potential threat to “*our*” values and see “*them*” as liberals, who blame Eastern Europe for its rising nationalism.

The aim of this thesis is to further analyse this impression and give an overview on the general perception of European integration in Estonia. More precisely, how do Estonians perceive Europeanization among values based on public opinion in the context of the gender-neutral cohabitation agreement dispute in Estonia.

According to the results, Europeanization became a topic of its own gradually throughout the conflict due to political influence. What started as a legal dispute on the gender-neutral cohabitation agreement in 2014, became a political battle which shaped the way how people perceive and experience Europeanization. At the start of the conflict in 2014, Europeanization was rarely brought up and usually by the opponents to describe „*them*“ as EU centric progressive powers in a negative manner. After 2015 however, the supporters of the legitimation also started

to frequently discuss Europeanization and turned their focus towards the sense of belonging (interest to be part of the West) or security (distancing Estonia from the East increases its national security).

## KASUTATUD ALLIKAD

**Altnurme**, Lea. Loengusari Loodus Eesti usundites, *loetud Tartu Ülikooli Usuteaduskonnas 2015 aasta sügissemestril*.

Bulletin of the European Communities. „Declaration on European Identity“, *Copenhagen, 14 December 1973, Office for official publications of the European Communities, 18.12.2013*, lk 2-3:  
[https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable\\_en.pdf](https://www.cvce.eu/content/publication/1999/1/1/02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32/publishable_en.pdf)

**Bözel**, Tanja A. „Member State Responses to Europeanization“, *Journal of Common Market Studies, Vol 40, Nr 2, lk 193-214*.

**Cinnirella**, Marco. „Towards a European identity? Interactions between the national and European social identities manifested by university students in Britain and Italy“, *British Journal of Social Psychology, no 36, 1997, The British Psychological Society*.

**Choi**, Soojin. **Lehto**, Xinran Y. **Morrison**, Alastar M. „Destination image representation on the web: Content analysis of Macau travel related websites“, *Tourism Management nr 28, 2007*.

**Chopin**, Thierry. „Europe and the identity challenge: who are "we"?", *European Issues, European Issue no 466, Foundation Robert Schuman, 19.03.2018*.

**Delanty**, Gerard. „The idea of a Cosmopolitan Europe: On the Cultural Significance of Europeanization“, *International Review of Sociology, Vol 15, 2005, lk 405-421, lk 407-408*.

**ERR**. „EKRE katse kooseluseadust tühistada kukkus riigikogus läbi“, *pressiteade, 17.10.2017*:  
<https://www.err.ee/636955/ekre-katse-kooseluseadust-tuhistada-kukkus-riigikogus-labi>.

**Ehala**, Martin. „Keele rollidest eesti rahvusidentiteedis“, *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017*:  
<https://2017.inimareng.ee/ranne-identiteedi-ja-keelemuutused/keele-rollidest-eesti-rahvusidentiteedis/>

ET 26.10.2012. Euroopa Liidu lepingu ja Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid 2012/C 326/01.

**Eylandt, Otti.** „Euroopastumine ja Euroopa Liidu Identiteet Eesti Ajakirjanduses 2003-2017“, *magistritöö, Johan Skytte politikauuringute instituut, Tartu Ülikool, Tartu, 2018.*

**Fukuyama, Francis.** „Identity“, *Profile Books Ltd, London, 2019.*

**Gellner, Ernest.** „Rahvused ja rahvuslus“, *orig. Nations and Nationalism, 1983, Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2019.*

**Inimõiguste Keskus.** „Kooseluseadus: küsimused ja vastused“, *Eesti Inimõiguste Keskus, 2014:*  
<https://humanrights.ee/teemad/vordne-kohtlemine/kooseluseaduse-rakendamine/kooseluseaduse-kusimused-ja-vastused-2/>

**Justiitsministeerium.** „Justiitsministeerium ootab arvamusi kooseluseaduse kontseptsiooni kohta“, *uudised, avalike suhete talitus Valdek Laur, 28.08.2012:*  
<https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-ootab-arvamusi-kooseluseaduse-kontseptsiooni-kohta>

**Justiitministeerium.** „Kooseluseaduse eelnõu konseptsioon“, *27.08.2012, lk 1:*  
[https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article\\_files/kooseluseaduse\\_eelnou\\_kontseptsioon\\_1.pdf](https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kooseluseaduse_eelnou_kontseptsioon_1.pdf)

**Kalmus, Veronika. Masso, Anu. Linno, Merle.** „Kvalitatiivne sisuanalüüs“, *Kvalitatiivse sisuanalüüsi eripära, Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas, Tartu Ülikool, 2015:* <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>.

**Kirch, Marika.** „Eesti ja Euroopa identiteet“, *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis, TÜ Euroopa Kolledž, 2002.*

**Leherand, Meri-Liis.** „Kvalitatiivne uurimisviis“, *retsensent PhD Inger Kraav, OÜ Sulesepp, 2010*

**Middelaar, Luuk.** „Teekond Euroopasse“, *Eesti Maailmavaate Sihtasutus, 2009.*

**Paramonov, Riho.** „Võõrahirm, rahvusmüüdid ja kultuur“, *Müürileht*, 29.01.2016: <https://www.muurileht.ee/voorahirm-rahvusmuudid-ja-kultuur/>.

**Polletta, Francesca. Jasper, James M.** „Collective Identity and Social Movements“, *Annual Review of Sociology*, Vol 27, 2001, lk 298.

**Raud, Rein.** „Mis on kultuur?“, *Tallinna Ülikooli Kirjastus, Tallinn, 2013.*

**Riigikogu.** „Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seadus 149 SE“, *Õiguskomisjon*, 23.11.2015: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/9fa13e17-9909-43e5-b1ca-f827c47a3f83/Kooseluseaduse%20kehtetuks%20tunnistamise%20seadus>

**Riigikogu.** „Kooseluseaduse kehtetuks tunnistamise seadus 185 SE“, *Õiguskomisjon*, 22.02.2016: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/bf8b8eb2-7e16-4b26-8b4a-1cbba5197a86>

**Riigikogu.** „Kooseluseadus“, *Riigi Teataja, seadus*, 09.10.2014: <https://www.riigiteataja.ee/akt/116102014001>

**Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm V istungjärk“, 30.01.2013: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201301301300#PKP-12025>

**Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VII istungjärk“, 17.04.2014: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201404171000#PKP-14810>

**Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 08.10.2014: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410081400#PKP-15585> 04.02.2020

**Riigikogu.** „XII Riigikogu stenogramm VIII istungjärk“, 09.10.2014: <http://stenogrammid.riigikogu.ee/et/201410091000#PKP-15594>

**Saarts, Tõnis.** „Eesti mäss Lääne vastu“, *Sirp*, 20.09.2019: <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/eesti-mass-laane-vastu/> 18.02.2020

„Schumani deklaratsioon – 9. mai 1950“, *Euroopa Liidu koduleht europa.eu*: [https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration\\_et](https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_et)

**Schöpflin**, George. „The Dilemmas of Identity“, *Tallinn University, TLU Press, Tallinn, 2010.*

**Sepp**, Risko. „Uuring: kooseluseaduse vastased on vähemuses“, *ERR, uudised, 10.06.2019:*  
<https://www.err.ee/950895/uuring-kooseluseaduse-vastased-on-vahemuses>

**Smithey**, Lee A. „Social Movement Strategy, Tactics, and Collective Identity“, *Sociology Compass, vol 3, Blackwell Publishing Ltd, 2009.*

**Stekelenburg**, Jacquelin. „Collective Identity“, *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements, Blackwell Publishing Ltd, 14.01.2013.*

**Talvik**, Merje. „Riigikohus: kooseluseaduse näol on tegemist kehtiva õigusega“, *Riigikohus, 10.04.2018:*  
<https://www.riigikohus.ee/et/uudiste-arhiiv/riigikohus-kooseluseaduse-naol-tegemist-kehtiva-oigusega>

**Tamm**, Marek. „Marek Tamm: riigiidentiteedist ja rahvusidentiteedist“, *Postimees, 28.01.2021:*  
<https://leht.postimees.ee/7165846/marek-tamm-riigiidentiteedist-ja-rahvusidentiteedist>

**Valge**, Jaak. „Riigikogu saadik Jaak Valge: Eest vasakliberaalide mäss Euroopa rahvaste vastu“, *Uued Uudised, arvamus, 09.10.2019:* <https://uueduudised.ee/arvamus/riigikogu-saadik-jaak-valge-eesti-vasakliberaalide-mass-euroopa-rahvaste-vastu/>

**Whooly**, Owen. „Collective Identity“, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology, John Wiley & Sons, Ltd, 15.02.2007.*

**Õiguskantsleri kantselei.** *Märgukiri justiitsministrile, 23.05.2011:*  
[https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field\\_document2/6iguskantsleri\\_margukiri\\_samasooliste\\_isikute\\_peresuhe.pdf](https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_samasooliste_isikute_peresuhe.pdf)

**Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 156“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 10.06.2014:* <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus>



**Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 158“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 16.06.2014*: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus>

**Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 162“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 11.09.2014*: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus>

**Õiguskomisjon.** „Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 164“, *Kooseluseadus 650 SE, Riigikogu, 16.09.2014*, lk 1: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus>

**Õiguskomisjon.** „Seletuskiri kooseluseaduse eelnõu juurde“, *650 SE Eelnõu menetluskäik, Riigikogu, 17.04.2014*: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21/Kooseluseadus>

**Õunapuu,** Lembit. „Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes“, *toimetanud Ede Kärner, Tartu Ülikool, 2014*.

## LISA 1: VALIM: ANALÜÜSIMISEL KASUTATUD ARVAMUSLOOD

### 2014 avaldatud tekstid

#### *Eesti Päevaleht*

- Sven Veltmann. „**Sven Veltmann: Kooseluseadus ei ole homoseadus**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69888831/sven-veltman-kooseluseadus-ei-ole-homoseadus>.
- Raivo Salumäe. „**Lugeja kiri: Kooseluseadus on Eestile võõras**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69657465/lugeja-kiri-kooseluseadus-on-eestile-vooras>.
- Rait Maruste. „**Rait Maruste Riigikogus: Kooseluseadus ei reguleeri ainult gei- ja lesbiinimeste probleeme**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/68465137/rait-maruste-riigikogus-kooseluseadus-ei-reguleeri-ainult-gei-ja-lesbiinimeste-probleeme>.
- Urmas Sutrop. „**Sutrop: mille poolest on samasooliste kooselu amoraalne, aga väljaspool abielu laste saamine mitte?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69925015/sutrop-mille-poolest-on-samasooliste-kooselu-amoraalne-aga-valjaspool-abielu-laste-saamine-mitte>.
- Karin Salumäe. „**Karin Salumäe: Kaitset vajavad kõik pered ja kõik lapsed**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69890329/karin-salumae-kaitset-vajavad-koik-pered-ja-koik-lapsed>.
- Imre Sooäär. „**Imre Sooäär: Homo ja seks – selle kombinatsiooniga saab inimesi hirmutada hullumiseni**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69880619/imre-sooaar-homo-ja-seks-selle-kombinatsiooniga-saab-inimesi-hirmutada-hullumiseni>.
- Aitäh, aga minu traditsiooniline perekond ei vaja kaitset Facebooki kogukonna ühisavaldus. „**Toetuskiri: Toetame kooseluseadust**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/68901341/toetuskiri-toetame-kooseluseadust>.
- Rait Maruste. „**Rait Maruste: Sallimatusest ja koos elamisest**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/69524243/rait-maruste-sallimatusest-ja-koos-elamisest>.

#### *Postimees*

- Gaspar Šabad. „**Gaspar Šabad: miks on kooseluseadus tähtis?**“: <https://arvamus.postimees.ee/2962597/gaspar-sabad-miks-on-kooseluseadus-tahtis>.

- Postimehe toimetuse „**Juhtkiri: leppimise aeg**“: <https://arvamus.postimees.ee/2949701/juhtkiri-leppimise-aeg>.
- Mariel Gregor. „**Mariel Gregor: millest hirm, et homosuhted kuidagi eriliselt levima hakkavad?**“: <https://arvamus.postimees.ee/2946589/mariel-gregor-millest-hirm-et-homosuhted-kuidagi-eriliselt-levima-hakkavad>.
- Anu Realo. „**Anu Realo: millisesse väärtusilma soovime kuuluda?**“: <https://leht.postimees.ee/2945091/anu-realo-millisesse-vaartusilma-soovime-kuuluda>.
- Postimehe toimetuse „**Juhtkiri: mõistetamatu viha**“: <https://arvamus.postimees.ee/2944089/juhtkiri-moistetamatu-viha>.
- Eesti Kirikute Nõukogu ühisavaldus. „**Eesti Kirikute Nõukogu: kooseluseaduse vastuvõtmine oleks riiklik viga**“: <https://arvamus.postimees.ee/2942235/eesti-kirikute-noukogu-kooseluseaduse-vastuvotmine-oleks-riiklik-viga>.
- Urmas Viilma. „**Urmas Viilma: demokraatia nähtamatu rahvaga riigis**“: <https://arvamus.postimees.ee/2929047/urmas-viilma-demokraatia-nahtamatu-rahvaga-riigis>.
- Ülla Vähk. „**Ülla Vähk: tsiviilpartnerlus Saksamaa eeskujul**“: <https://arvamus.postimees.ee/2904017/ulla-vahk-tsiviilpartnerlus-saksamaa-eeskujul>.
- Liina Kersna. „**Liina Kersna: inimesel on vabadus vihata, riigil mitte**“: <https://arvamus.postimees.ee/2832809/liina-kersna-inimesel-on-vabadus-vihata-riigil-mitte>.
- Andreas Kaju. „**Andreas Kaju: hirmu rollist poliitikas**“: <https://arvamus.postimees.ee/2827507/andreas-kaju-hirmu-rollist-poliitikas>.
- Toomas Kiho. „**Toomas Kiho: lapsed toovad sootud toonekured**“: <https://arvamus.postimees.ee/2819336/toomas-kiho-lapsi-toovad-sootud-toonekured>.
- Jüri Kõre. „**Jüri Kõre: kaitseme kooselu. Tõsine lubadus või bluff?**“: <https://leht.postimees.ee/2817046/juri-kore-kaitseme-kooselu-tosine-lubadus-voi-bluff>.
- Raul-Allan Kiivet. „**Raul-Allan Kiivet: apteegid ja üksielamise seadus**“: <https://arvamus.postimees.ee/2816536/raul-allan-kiivet-apteegid-ja-üksielamise-seadus>.
- Aro Velmet. „**Aro Velmet: kooseluseadus ja liberaalse rahvusriigi paradoks**“: <https://arvamus.postimees.ee/2804848/aro-velmet-kooseluseadus-ja-liberaalse-rahvusriigi-paradoks>.

- Andres Herkel. „**Andres Herkel: kas poolabielu järel tuleb veerandabielu?**“: <https://arvamus.postimees.ee/2943243/andres-herkel-kas-poolabielu-jarel-tuleb-veerandabielu>.

### *Õhtuleht*

- Enn Vatter. „**Enn Vatter | Pereelu ja kooselu, abielu ja perekond**“: <https://www.ohhtuleht.ee/600677/enn-vatter-pereelu-ja-kooselu-abielu-ja-perekond>.
- Ülo Vooglaid. „**Ülo Vooglaid kirjas riigikogulastele: ära toeta "kooseluseadust" ega akte, mis kahjustavad Eestit kui riiki**“: <https://www.ohhtuleht.ee/598488/ulo-vooglaid-kirjas-riigikogulastele-ara-toeta-kooseluseadust-e-ga-akte-mis-kahjustavad-eestit-kui-riiki>.
- Jaak Allik. „**Jaak Allik: nagu heteroseksuaalsus, nii ei vaja ka homoseksuaalsus mingit propagandat**“: <https://www.ohhtuleht.ee/598370/jaak-allik-nagu-heteroseksuaalsus-nii-ei-va-ja-ka-homoseksuaalsus-mingit-propagandat>.

### **2015 avaldatud teksitd**

#### *Eesti Päevaleht*

- Ilmar-Erik Aavakivi. „**Ilmar-Erik Aavakivi: kooseluseadus eeldab järgmise sammuna homoabielu**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/73123151/ilmar-erik-aavakivi-kooseluseadus-eeldab-jargmise-sammuna-homoabielu>.
- Mihkel Raud. „**Mihkel Raud: Seadus, mis teeb Eesti õnnelikumaks**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/73044615/mihkel-raud-seadus-mis-teeb-eesti-onnelikumaks>.
- Eesti Päevalehe toimetus. „**Juhtkiri: vajadus kaitse järele**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/73175835/juhtkiri-vajadus-kaitse-jarele>.

#### *Postimees*

- Maris Sander. „**Maris Sander: kristliku lobitöö tõusuaeg**“: <https://arvamus.postimees.ee/3445883/maris-sander-kristliku-lobitoo-tousuaeg>.
- Juhan Kivirähk. „**Juhan Kivirähk: 2015. aasta tõi vastasseisu**“: <https://www.postimees.ee/3445713/juhan-kivirahk-2015-aasta-toi-vastasseisu>.
- Olev Remsu. „**Olev Remsu: kooseluseadus ja esimese öö õigus**“: <https://arvamus.postimees.ee/3432649/olev-remsu-kooseluseadus-ja-esimese-oo-oigus>.

- Priit Tohver. „**Priit Tohver: kooseluseadus peabki normaalsust muutma**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3431067/priit-tohver-kooseluseadus-peabki-normaalsust-muutma>.
- Marti Aavik. „**Marti Aavik: ärge trööbake Euroopat**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3424725/marti-aavik-arge-troobake-euroopat>.
- Sirje Kiin. „**Sirje Kiin: kas Eesti on vaba riik või sõltuv provints?**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3419749/sirje-kiin-kas-eesti-on-vaba-riik-voi-soltuv-provints>.
- Postimehe toimetus. „**Juhtkiri: kooseluseadus – vägikaikavedu jätkub**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3413197/juhtkiri-kooseluseadus-vagikaikavedu-jatkub>.
- Yoko Alender. „**Yoko Alender: kooseluseadus kaitseb inimeste põhiõigusi**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3390099/yoko-alender-kooseluseadus-kaitseb-inimeste-pohioigusi>.
- Varro Vooglaid. „**Varro Vooglaid: mida teha seadusega, mille vastuvõtmiseks pole parlamendis toetust?**“: <https://arvamus.postimees.ee/3364641/varro-vooglaid-mida-teha-seadusega-mille-vastuvotmiseks-pole-parlamendis-toetust>.
- Hindrek Riikoja. „**Hindrek Riikoja: tuld tolerastide pihta**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3188851/hindrek-riikoja-tuld-tolerastide-pihta>.
- Allar Jõks, Mart Luik. „**Allar Jõks ja Mart Luik: kõige vastuolulisema seaduse aasta**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/3095005/allar-joks-ja-mart-luik-koige-vastuolulisema-seaduse-aasta>.

### *Õhtuleht*

- Lauri Vahtre. „**Lauri Vahtre | Kooseluseadus pole minevik, vaid stardipauk**“:  
<https://www.ohtuleht.ee/708068/lauri-vahtre-kooseluseadus-pole-minevik-vaid-stardipauk>.
- Karolin Vasli. „**Seisukoht | Homod ja heterod**“:  
<https://www.ohtuleht.ee/705670/seisukoht-homod-ja-heterod>.
- Õhtulehe toimetus. „**Juhtkiri | Kooseluseaduse teine tulemine**“:  
<https://www.ohtuleht.ee/702829/juhtkiri-kooseluseaduse-teine-tulemine>

## 2016 avaldatud tekstid

### *Postimees*

- Rein Raud. „**Rein Raud: suur osa Eesti konservatiive pole konservatiivid**“: <https://arvamus.postimees.ee/3590511/rein-raud-suur-osa-eesti-konservatiive-pole-konservatiivid>.
- Andrei Kuzitškin. „**Andrei Kuzitškin: armastusest, perekonnast ja samasoolistest paaridest**“: <https://arvamus.postimees.ee/3584991/andrei-kuzitskin-armastusest-perekonnast-ja-samasoolistest-paaridest>.
- Tõnis Saarts. „**Tõnis Saarts: uuest väärtuskonfliktist Eesti parteipoliitikas**“: <https://arvamus.postimees.ee/3522265/tonis-saarts-uest-vaartuskonfliktist-eesti-partecipoliitikas>.
- Imre Sooäär. „**Imre Sooäär kooseluseaduse rakendamisest: kui saime üle koerast, tuleb üle saada ka koera sabast**“: <https://arvamus.postimees.ee/3483257/imre-sooaar-kooseluseaduse-rakendamisest-kui-saime-ule-koerast-tuleb-ule-saada-ka-koera-sabast>.

### *Õhtuleht*

- Urmas Reinsalu. „**Urmas Reinsalu | Sotsid ärgu vassigu**“: <https://www.ohtuleht.ee/715680/urmas-reinsalu-sotsid-argu-vassigu>.

## 2017 avaldatud tekstid

### *Eesti Päevaleht*

- Kristel Rannaääre. „**Eesti LGBT Ühingu tegevjuht: inimeste sallivus on suurenenud ja seda on kindlasti mõjutanud kooseluseaduse jõustumine**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/79201198/eesti-lgbt-uhingu-tegevjuht-inimeste-sallivus-on-suurenenud-ja-seda-on-kindlasti-mojutanud-kooseluseaduse-joustumine>.
- Kelly Grossthal. „**Inimõigustlane: kurb on lugeda, et Urmas Reinsalu kasutab kooseluperesid ja nende lapsi oma valimisvõitluses**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/79126310/inimoiguslane-kurb-on-lugeda-et-urmas-reinsalu-kasutab-kooseluperesid-ja-nende-lapsi-oma-valimisvoitluses>.

- Toomas Jürgenstein. „**Toomas Jürgenstein homoparaadi eel: kui kaua on veel mõistlik kooseluseaduse küsimuses aega maha võtta?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/78786818/toomas-jurgenstein-homoparaadi-eel-kui-kaua-on-veel-moistlik-kooseluseaduse-kusimuses-aega-maha-votta>.
- Eesti Päevalehe toimetus. „**Juhtkiri: Reinsalu alatu flirt kooseluseadusega**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/79116308/juhtkiri-reinsalu-alatu-flirt-kooseluseadusega>.

### *Postimees*

- Toomas Jürgenstein. „**Toomas Jürgenstein kirikule: rohkem veenvat armastuse sõnumit!**“: <https://arvamus.postimees.ee/4266491/toomas-jurgenstein-kirikule-rohkem-veenvat-armastuse-sonumit>.
- Urmas Viilma. „**Peapiiskop: põhiseadust tuleks täiendada sättega, mis sõnastab abielu mehe ja naise vahel sõlmitud liiduna**“: [https://arvamus.postimees.ee/4328755/peapiiskop-pohiseadust-tuleks-taiendada-sattega-mis-sonastab-abielu-mehe-ja-naise-vahel-solmitud-liiduna?\\_ga=2.147402423.1805772891.1612779591-1489734036.1568194965](https://arvamus.postimees.ee/4328755/peapiiskop-pohiseadust-tuleks-taiendada-sattega-mis-sonastab-abielu-mehe-ja-naise-vahel-solmitud-liiduna?_ga=2.147402423.1805772891.1612779591-1489734036.1568194965).

### *Õhtuleht*

- Kristel Rannaääre. „**LGBT ühing | Riigikogu, tehke kooseluseadus korda**“: <https://www.ohtuleht.ee/834781/lgbt-uhing-riigikogu-tehke-kooseluseadus-korda>.

## **2018 avaldatud tekstid**

### *Eesti Päevaleht*

- Reimo Mets. „**Reimo Mets: riik kohtleb kooseluseaduse sõlmijaid kui inimrämpsu**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/84350601/reimo-mets-riik-kohtleb-kooseluseaduse-solmijaid-kui-inimrampsu>.
- Alo Raun. „**TULEVIKU EESTI | Alo Raun: sõlmigem kooselurahu 2030**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83076887/tuleviku-eesti-alo-raun-solmigem-kooselurahu-2030?>
- Priit Sibul. „**Priit Sibul kooselurahust: vassimiste ja valede abil surutakse läbi kaugemat eesmärki – samasooliste abielu**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83121003/priit-sibul-kooselurahust-vassimiste-ja-valede-abil-surutakse-laibi-kaugemat-eesmarki-samasooliste-abielu>.

sibul-kooselurahust-vassimiste-ja-valede-abil-surutakse-labi-kaugemat-eesmarki-samasooliste-abielu.

- Jaak Madison. „**Jaak Madison lükkab kooselurahu idee tagasi: kooseluseadus tuleb lihtsalt tühistada**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/83093019/jaak-madison-lukkab-kooselurahu-idee-tagasi-kooseluseadus-tuleb-lihtsalt-tuhistada-o-p-o-p>.

*Postimees*

- Erik Aru. „**Erik Aru: kooseluseadus, rändepakt, rahva arvamus ja oma mullis eliit**“: <https://arvamus.postimees.ee/6474930/erik-aru-kooseluseadus-randepakt-rahva-arvamus-ja-oma-mullis-eliit>.

## 2019 avaldatud tekstid

*Eesti Päevaleht*

- Joosep Tiks. „**KOLUMN | Joosep Tiks: kolm põhjust, miks tuleks uue koalitsiooni rahvahääletust boikoteerida**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/85837417/kolumn-joosep-tiks-kolm-pohjust-miks-tuleks-uu-koalitsiooni-rahvahaaletust-boikoteerida>.

*Postimees*

- Rein Raud. „**Rein Raud: Eesti teravaim probleem on vaesus, mitte kooseluseadus**“: <https://arvamus.postimees.ee/6549740/rein-raud-estti-teravaim-probleem-on-vaesus-mitte-kooseluseadus>.
- Andres Herkel. „**Andres Herkel: kas Euroopa valmistub revolutsiooniks?**“: <https://arvamus.postimees.ee/6693047/andres-herkel-kas-euroopa-valmistub-revolutsiooniks>.
- Andrus Karnau. „**Andrus Karnau: Helme ja tema hirm**“: <https://arvamus.postimees.ee/6733148/andrus-karnau-helme-ja-tema-hirm>.



## 2020 avaldatud tekstid

*Eesti Päevaleht*

- Eiki Nestor. „**Eiki Nestor: sallivale maailmale vastuseisjad otsivad vaenlase kuju, sest keegi peab ju olema süüdi**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91575095/eiki-nestor-sallivale-maailmale-vastuseisjad-otsivad-vaenlase-kuju-sest-keegi-peab-ju-olema-suudi>.
- Helir-Valdor Seeder. „**Helir-Valdor Seeder abielureferendumist: opositsioon, miks ei hääleta te ise südametunnistuse järgi?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91968777/helir-valdor-seeder-abelureferendumist-opositsioon-miks-ei-haaleta-te-ise-sudametunnistuse-jargi>.
- Helir Valdor Seeder. „**PÄEVA TEEMA | Helir-Valdor Seeder: rahvaküsitlus on nüüd juba ainuõige valik**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91509721/paeva-teema-helir-valdor-seeder-rahvakusitlus-on-nuud-juba-ainuõige-valik>.
- Andrus Kivirähk. „**NÄDALA NÄGU: Andrus Kivirähk: opositsiooni jõuetu sahin**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91497166/nadala-nagu-andrus-kivirahk-opositsiooni-jouetu-sahin>.
- Mari-Vivian Ellam. „**Mari-Vivian Ellam: kui homod minema saadetakse, kes siis üldse võib jääda?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91452056/mari-vivian-ellam-kui-homod-minema-saadetakse-kes-siis-uldse-voib-jaada>.
- Kaja Kallas. „**PÄEVA TEEMA | Kaja Kallas koalitsiooni leppimisest: EKRE on valitsuses end kehtestanud ja see on kaotus Eestile**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91439446/paeva-teema-kaja-kallas-koalitsiooni-leppimisest-ekre-on-valitsuses-end-kehtestanud-ja-see-on-kaotus-eestile>
- Helve Särgava. „**PÄEVA TEEMA | Helve Särgava: abielureferendum, abordid, maskide kandmine - miks me nende üle vaidleme?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91908865/paeva-teema-helve-sargava-abelureferendum-abordid-maskide-kandmine-miks-me-nende-ule-vaidleme>.
- Susanna Veevo. „**Susanna Veevo: meediakünnise ületavad võõravihast ajendatud kuriteod on ainult jäämäe tipp**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91245951/susanna-veevo-meediakünnise-uletavad-vooravihast-ajendatud-kuriteod-on-ainult-jaamae-tipp>.

- Eesti Päevalehe toimetus. „**JUHTKIRI | Ratas ohverdaski väärtused**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91442410/juhtkiri-ratas-ohverdaski-vaartused>.
- Alar Kilp. „**PÄEVA TEEMA: Alar Kilp: Helmelt ei küsitud „kas geid peaksid Eestist lahkuma“. Ja ta ei öelnud, et peaksid**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91400393/paeva-teema-alar-kilp-helmelt-ei-kusitud-kas-geid-peaksid-eestist-lahkuma-ja-ta-ei-oelnud-et-peaksid>.
- Vahur Koorits. „**PÄEVA TEEMA | Vahur Koorits: kevadine referendum annab rahvale võimaluse valitsusele molli anda**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91469436/paeva-teema-vahur-koorits-kevadine-referendum-annab-rahvale-voimaluse-valitsusele-molli-anda>.
- Anette Parkasepp. „**PÄEVA TEEMA | Anette Parksepp: valitsus otsustas, et kedagi ei tohi diskrimineerida – „tõestuseks” muutis diskrimineeriva referendumi aega**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91440478/paeva-teema-anette-parksepp-valitsus-otsustas-et-kedagi-ei-tohi-diskrimineerida-toestuseks-muutis-diskrimineeriva-referendumi-aega>.
- Kaja Kallas. „**Kaja Kallas: kavandatav rahvahääletus on korraga mõttetu, naeruväärne ja julm**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91970607/kaja-kallas-kavandatav-rahvahaaletus-on-korraga-mottetu-naeruvaarne-ja-julm>.
- Zuzu Izmailova. „**Zuzu Izmailova: töökate sipelgate asemel on valitsuses viiuldavad rohutirtsud**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91732689/zuzu-izmailova-tookate-sipelgate-aseemel-on-valitsuses-viiuldavad-rohutirtsud>.
- LGBT ühingu ühispöördumine. „**LGBT ühingu avalik kiri peaministrile: sinu jaoks on kriis läbi, aga meie elame selles iga päev, kuni võimul on valitsus, kes võtab meilt kodus turvatunde**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91449844/lgbt-uhingu-avalik-kiri-peaministrile-sinu-jaoks-on-kriis-labi-aga-meie-elame-selles-iga-paev-kuni-voimul-on-valitsus-kes-votab-meilt-kodus-turvatunde>.
- Karl-Sander Kase. „**Karl-Sander Kase: Eesti poliitilised äärmused kuritarvitavad ohvirolli**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91483592/karl-sander-kase-estti-poliitilised-aarmused-kuritarvitavad-ohvirolli>.
- Artur Talvik. „**Artur Talvik: kevadist abielureferendumit ei tohi boikoteerida - otsedemokraatia aitab lõhenenud ühiskonda liita**“:

<https://epl.delfi.ee/artikkel/91488302/artur-talvik-kevadist-abielureferendumit-ei-tohi-boikoteerida-otsedemokraatia-aitab-lohenenud-uhiskonda-liita>.

- Mart Pukk. „**KOLUMN | Mart Pukk: põhiseaduse täiendus - Eestis tõuseb päike idast ja loojub läänes**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91607221/kolumn-mart-pukk-pohiseaduse-taiendus-eestis-touseb-paike-idast-ja-loojub-laanes>.
- Jane Saks. „**MIS SAAB HOMME? | Jane Saks: pärast abielureferendumit ei tohi olla häbi oma lastele silma vaadata**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/92131035/mis-saab-homme-jane-saks-parast-abielureferendumit-ei-tohi-olla-habi-oma-lastele-silma-vaadata>.
- Züleyxa Izmailova. „**Züleyxa Izmailova: ikka putinistid, mis muud. Eesti taandub kaabude survele itta**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/92018183/zuleyxa-izmailova-ikka-putinistid-mis-muud-eesti-taandub-kaabude-survel-itta>.
- Kristen Michal. „**Kristen Michal: DJ Kaabu tantsitas valitsuse ajas tagasi liikumise masinaks**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91541963/kristen-michal-dj-kaabu-tantsitas-valitsuse-ajas-tagasi-liikumise-masinaks>.
- Gaspar Šabad. „**PÄEVA TEEMA | Gaspar Šabad: Eesti põhiseadus on sekulaarse riigi alusdokument, mitte luterlaste või kellegi teise moraalitekst**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91299381/paeva-teema-gaspar-sabad-eesti-pohiseadus-on-sekulaarse-riigi-alusdokument-mitte-luterlaste-voi-kellegi-teise-moraalitekst>.
- Kaido Kukk. „**PÄEVA TEEMA | Kaido Kukk: kas soovime tulevikus kampaaniaid riigikeele, kodakondsuse või muude lõhestavate teemade üle?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91650875/paeva-teema-kaido-kukk-kas-soovime-tulevikus-kampaaniaid-riigikeele-kodakondsuse-voi-muude-lohestavate-teemade-ule>.
- Siim Pohlak. „**Ekrelane Pohlak kurjustab sotsidega: rahvahääletuse takistamine on umbusaldus Eesti rahvale**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91712999/ekrelane-pohlak-kurjustab-sotsidega-rahvahaaletuse-takistamine-on-umbusaldus-eesti-rahvale>.
- Kristen Michal. „**Kristen Michal perekonnaseaduse referendumist: Kellele on kasulik, et Eesti rahvas jaguneks seejärel võitjateks ja kaotajateks?**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/88669373/kristen-michal-perekonnaseaduse-referendumist-kellele-on-kasulik-et-eesti-rahvas-jaguneks-seejarel-voitjateks-ja-kaotajateks>
- Juhan Kivirähk. „**Juhan Kivirähk: plaanitav rahvaküsitlus on poliit-tehnoloogiline aktsioon, mille läbiviimine on mõttetu**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/91523831/juhan>

kivirahk-plaanitav-rahvakusitus-on-poliit-tehnoloogiline-aktsioon-mille-labiviimine-on-mottetu.

### *Postimees*

- Marti Aavik. „**KIIRKOMMENTAAR } Äärmuslaste laupkokkupõrge, mida Eesti rahval tarvis pole**“: <https://arvamus.postimees.ee/7096535/aarmuslaste-laupkokkuporge-mida-eesti-rahval-tarvis-pole>.
- Juhan Kivirähk. „**Juhan Kivirähk: EKRE jagab hääletuse kaudu ühiskonna õigeteks ja valedeks kodanikeks**“: <https://leht.postimees.ee/7119561/juhan-kivirahk-ekre-jagab-haaretuse-kaudu-uhiskonna-oigeteks-ja-valedeks-kodanikeks>.
- Jüri Adams. „**AK } Jüri Adams: abielust ja referendumist**“: <https://leht.postimees.ee/7119565/juri-adams-abielust-ja-referendumist>.
- Iverson Ng. „**Iverson Ng: alanud on uus väärtussõda**“: <https://leht.postimees.ee/7128667/iverson-ng-alanud-on-uus-vaartussoda>.
- Mihkel Mutt. „**Mihkel Mutt: haige rahvas, terve rahvas**“: <https://leht.postimees.ee/7125815/mihkel-mutt-haige-rahvas-terve-rahvas>.
- Postimehe toimetus. „**JUHTKIRI } Tuul Eesti 200 purjedes**“: <https://leht.postimees.ee/7124337/tuul-eesti-200-purjedes>.
- Martin Helme. „**Martin Helme: võitlus väärtuste üle on põhimõtteline**“: <https://leht.postimees.ee/7121359/martin-helme-voitlus-vaartuste-ule-on-pohimotteline>.
- Meinhard Pulk. „**Meinhard Pulk: kes küll seoks ühiskonda?**“: <https://leht.postimees.ee/7116645/meinhard-pulk-kes-kull-seoks-uhiskonda>.
- Viktoria Ladõnskaja-Kubits. „**Viktoria Ladõnskaja-Kubits: rahvahääletuse eelnõu tuleks tagasi lükata**“: <https://arvamus.postimees.ee/7114647/viktoria-ladonskaja-kubits-rahvahaaretuse-eelnou-tuleks-tagasi-lukata>.
- Toomas Jürgestein. „**Toomas Jürgestein: kooseluseaduse rakendusaktid tuleks võimalikult kiiresti vastu võtta**“: <https://arvamus.postimees.ee/7087836/toomas-jurgenstein-kooseluseaduse-rakendusaktid-tuleks-voimalikult-kiiresti-vastu-votta>.
- Endel Talvik. „**AK } Endel Talvik: abielu rahvakusitus on sündinud nartsissismist**“: <https://leht.postimees.ee/7119648/edel-talvik-abielu-rahvakusitus-on-sundinud-nartsissismist>.

- Robert Bunder. „**Robert Bunder: toetad abielureferendumit, toetad diktatuuri?**“: <https://leht.postimees.ee/7094091/robert-bunder-toetad-abielureferendumit-toetad-diktatuuri>.

### *Õhtuleht*

- Õhtulehe toimetus. „**Juhtkiri | Kas võimuliit kardab?**“: <https://www.ohhtuleht.ee/1016485/juhtkiri-kas-voimuliit-kardab>.
- Urmas Nõmmik. „**Urmas Nõmmik | Abielureferendum on oht kirikutele**“: <https://www.ohhtuleht.ee/1017600/urmas-nommik-abielureferendum-on-oht-kirikutele>.
- Sven Mikser. „**Sven Mikser | Sotsiaaldemokraadid kaitsevad demokraatia põhialuseid**“: <https://www.ohhtuleht.ee/1018209/sven-mikser-sotsiaaldemokraadid-kaitsevad-demokraatia-pohialuseid>.

## **2021 avaldatud tekstid**

### *Eesti Päevaleht*

- Imre Sooäär. „**Imre Sooäär: riigikogu raius Gordioni sõlme läbi rahvahääletusega**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/92264231/imre-sooaar-riigikogu-raius-gordioni-solme-labi-rahvahaaletusega>.
- Eesti Päevalehe toimetus. „**JUHTKIRI | Mängukirg varjutab riigikogus mõistuse**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/92218741/juhtkiri-mangukirg-varjutab-riigikogus-moistuse>.
- Egert Rünne. „**Egert Rünne: kuhu jäid inimõigused? Kooseluseadus? Kõlab kõrvulukustav vaikus**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/95342235/egert-runne-kuhu-jaid-inimoigused-kooseluseadus-kolab-korvulukustav-vaikus>.
- Aili Kala. „**Aili Kala: riigikogu, lõpetage oma ignorantne üleolevus samast soost paaride vastu**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/95113781/aili-kala-riigikogu-lopetage-oma-ignorantne-uleolevus-samast-soost-paaride-vastu>.
- Johanna Maria Tõugu. „**Johanna Maria Tõugu: Kaja ja Jüri ei ole abieluvõrdsuseks valmis, aga Eesti ühiskond on. Koalitsioon vaadaku peeglist**“: <https://epl.delfi.ee/artikkel/94615753/johanna-maria-tougu-kaja-ja-juri-ei-ole-abieluvordsuseks-valmis-aga-eesti-uhiskond-on-koalitsioon-vaadaku-pegglisse>.

## *Postimees*

- Jaak Valge. „**Jaak Valge: kodanikud ootavad selgitust ja vabandust**“:  
<https://leht.postimees.ee/7170528/jaak-valge-kodanikud-ootavad-selgitust-ja-vabandust>.
- Vootele Päi. „**Vootele Päi: abieluvõrdsus on majanduslikult kasulik**“:  
<https://leht.postimees.ee/7168940/vootele-pai-abeluvordsus-on-majanduslikult-kasulik>.
- Keio Soomelt. „**Keio Soomelt: mida need homod jälle tahavad?**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/7273276/keio-soomelt-mida-need-homod-jalle-tahavad>.
- Tõnis Saarts. „**Tõnis Saarts: põhivoolul on keeruline EKRE edasist tõusu peatada**“:  
<https://arvamus.postimees.ee/7358675/tonis-saarts-pohivoolul-on-keeruline-ekre-edasist-tousu-peatada>.

## *Õhtuleht*

- Ülla Vähk. „**Ülla Vähk | Abielureferendum on möödapääsmatu**“:  
<https://www.ohtuleht.ee/1022593/ulla-vahk-abelureferendum-on-moodapaasmatu>.

## LISA 2: KOONDÜLEVAADE EUROOPASTUMISE KÄSITLUSTEST

### *KOOS meneluse periood ja järelkaja 2014 – 2015*

Positiivses võtmes käsitletud arvamulugudes ülevalt alla suunatud euroopastumisest
Euroopa Liit on aidanud kaasa liberaalsete väärtuste tulekule ja silmaringi avardamisele. Kooseluseaduse vastane mõttemaailm on sovetlik jäänuk. (Gaspar Šabad, PM, 2014)
Eesti peab arvestama rahvusvaheliste arengutega ja pöörama tähelepanu Euroopa Inimõiguste Kohtu otsustele. Seda ikka selleks, et vähemuste õiguseid kaitsta ja olla ka ise sallivam. (Yoko Alender, PM, 2015)

Tabel 2. Positiivsed käsitletud ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2014 – 2015.

Negatiivses võtmes käsitletud arvamulugudes ülevalt alla suunatud euroopastumisest
KOOS eelnõu on Eestile võõras ja seda toetavad valdavalt mõjutustele vastuvõtlikud noored. Seadus võib kahjustada meie senist abielu institutsiooni ning seeläbi nõrgendada peresuhteid. Mõju ühiskonnale on negatiivne. (Raivo Salumäe, EPL, 2014)
KOOS vastased on Eestisse importinud homovastase retoorika ja loosungid. Kuvand ohustatud väärtustest on osa vastaste retoorikast. (Imre Sooäär, EPL, 2014)
KOOS läbisurumine suurendab võimuorganite võõrandumist rahvast ning võib mõjuda mh negatiivelt ka riiklikule lõimumisprotsessile, kuna see pole kooskõlas teistest rahvustest kodanike väärtushinnangute ja veendumustega. (EKN, PM, 2014)
Euroopa ja USA suunast tuleb Eestisse homoideoloogia, mis survestab vastu võtma samasooliste paaride abielu. (Ülla Vähk, 2014)
Näiliselt Rootsi eeskujul loodud KOOS ei arvestata Eesti konteksti ning siinseid arenguid. (Jüri Kõre, PM, 2014)
KOOS puhul on tegu rahvusvaheliselt koordineeritud kampaaniaga, mis kahjustab Eesti riiki, rahvast ja kultuuri. (Ülo Vooglaid, Õhtuleht, 2014)
Teiste EL-i riikide näitel ei jää kooseluseadus lõplik, vaid eeldab järgmise sammuna homoabielu kehtestamist. Eriti Euroopa Kohtu praktika näitel, mille kohaselt peab rakendama abieluga võrdseid hüvesid ka samasooliste paaride kooselu puhul. (Ilmar-Erik Aavakivi, EPL, 2015)
EKRE sõnul peaks euroopastumise taga olema rahva mandaat, sest praegusel juhul on nende sõnul Eesti nagu Brüsseli marionett. (Sirje Kiin, PM, 2015)

Suurele osale eestlastest ei jää töö kõrvalt aega ja luksust, et tutvuda euroopalike väärtustega. Mistõttu on lihtsam mõista marurahvuslaste hirmujutte eestlaste muutumisest eurooplasteks ja maailma kodanikeks. (Hindrek Riikoja, PM, 2015)

Tabel 3. Negatiivsed käsitlused ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2014 – 2015.

Positiivses võtmes käsitlused arvamusalustes alt üles suunatud euroopastumisest
Soovin elada ühiskonnas, kus domineerib sallivus ja austus ning lapsed saaksid kasvada riigis, kus nende erinevust austatakse. (Karin Salumäe, EPL, 2014)
Seaduse pooldajad soovivad elada riigis, mis ei teeskleks euroopalikkust, vaid oleks euroopalik. Ehk demokraatlik ja inimõigusi austav, kus on võrdsemad õigused ja võimalused. („Aitäh, aga minu traditsiooniline perekond ei vaja kaitset“ ühispoordumine, EPL, 2014)
Eesti peab ka edaspidi liikuma liberaalsema, läänelikuma ja vabama ühiskonna suunas. (Gaspar Šabad, PM, 2014)
Eestlasi on liiga vähe, et kedagi diskrimineerida ja ühiskonda lõhestada. Eriti arvestades, et paljud on vähemustesse salliva suhtumise dilemmad enda jaoks juba selgeks mõelnud, mistõttu pole põhjust võidelda. (Postimehe toimetus, PM, 2014)
Toetame jätkusuutliku perekonna ja ühiskonna kujundamist, mis tugineb Öhtumaa ja Eesti traditsioonilistele kristlikele väärtustele ning suudab tagada meie rahva iseseisvust ja vabadust. (EKN, PM, 2014)
KOOS näitab meie soovi kuuluda võrdõiguslikkust ja tolerantsust hindavasse kultuuriruumi, mille suunas liigub ka ülejäänud demokraatlik maailm. (Liina Kersna, PM, 2014)
Eesti soovib liikuda nn Vana Euroopa poole, kus väärtustatakse tolerantsust ja erinevuste sallivust. Eestlastel on nn Vanalt Euroopalt veel palju õppida. (Toomas Kiho, PM, 2014)
KOOS ajendatud debatt viib Eestit lähemale liberaalsetele Euroopa riikidele ning kaugemale Venemaast. (Aro Velmet, PM, 2014)
Seadus ise ei ole täiuslik, aga viib meid lähemale universaalsele väärtustele, tagaks seadusliku aluse õigusele ja õnnele ka vähemustele. (Mihkel Raud, EPL, 2015)
KOOS muudab Eesti lugupidavamaks ja võrdsemaks riigiks. (Jaak Allik, 2014)
Eesti soovib kuuluda euroopalikku kultuuriruumi, mis taunib seksuaalvähemuste diskrimineerimist kristlik-normatiivsetel põhjustel. Eriti arvestades, et Eesti ise on sekulaarne riik, kus religioosne argumentatsioon ei kuulu peavoolu. (Maris Sander, PM, 2015)



Debati keskne küsimus on muutustega kaasas käimine, kus ühel pool on muutustega arvestav enamus ja teisel pool konservatiivid, kes seisavad ajas jalgu jäänud ideede eest. (Olev Remsu, PM, 2015)
Üldine maailmavaate küsimus, kas me soovime kuuluda 21. saj väärtusruumi või mitte. (Karoliina Vasli, Õhtuleht, 2015)

Tabel 4. Positiivsed käsitlused alt üles suunatud euroopastumisest, 2014 – 2015.

Negatiivses võtmes käsitlused arvamslugudes alt üles suunatud euroopastumisest
Küsimus on rohkem iseseisva Eesti ja postsovetliku väärtusruumi pörkumises. Vastaste retoorika on tugevalt venemeelne ja tuleb väljast, aga mitte Euroopast. Euroopa õigus- ja kultuuriruumis ei peeta perekonna mõistet samaseks mehe ja naise vahelise registreeritud abielu mõistega. Seega tuleks vastastelt küsida, kust võetakse väide, et KOOS kasutatakse ühiskonna väärtuste ümbersõnastamiseks. Kogu debati valguses tekib ebamugav tõdemus, et kas me ikka oleme selle 20 iseseisvusaasta jooksul postsovetlikust väärtusruumist märkimisväärselt kaugenenud? (Rait Maruste, EPL, 2014)
Küsimus seisneb lõpuks selles, kumba väärtusruumi soovib Eesti kuluda: kas Põhjanaanabrite või endiste idabloki riikide omasse. Ühest küljest püüab Eesti olla osa edumeelsest Põhjast, aga teiselt poolt väärtusruumi küsimustes kaldub Venemaa ja Valgevene mesti. (Anu Realo, PM, 2014)
Kuidas kaitseb KOOS, mis võib soodustada laste ärakasutamist, laste huve vastavalt ÜRO Lapse õiguste konventsioonis sätestatule? Kuidas seatakse esikohale laste huvid, kui samasoolised saavad õiguse lapsendada üksteise lapsi? (EKN, PM, 2014)
KOOS vastased soovivad meid endise NSV väärtusruumi ja autoritaarsete riikide suunas. (Liina Kersna, PM, 2014)
Homofobsete meeleolude ülesõrritamine võib kergesti seguneda umbusuga Lääne väärtussüsteemi. KOOS vastaste sildistamine Putini meelseteks õhutab sallimatust ja võib Eesti julgeolekut hoopis kahjustada. (Andres Herkel, PM, 2014)
Kooseluseaduse debatti iseloomustab edasi Euroopasse ja tagasi Eestisse mentaliteetide kokkupõrge, kus esimest esindavad liberaalse maailmavaatega kodanikud ja teist konservatiivid. Kooseluseaduse debatt ise jääb Eesti riigi sisesvääri, aga paneb proovile meie ühiskonna sallivuse. (Juhan Kivirähk, PM, 2015)
Lisaks leiab EKRE, et üks erakondadest edendab hoopis Venemaa huve ja töötab Kremli plaani elluviimise nimel. (Sirje Kiin, PM, 2015)
Nagu Hiina, sammub Eesti euroopalikke väärtusi jälgides helde tuleviku suunas, kus kõik (rass, sugu, pere, rahvus, religioon) liigitatakse sotsiaalseks konstruktiks ja teisitimõtledajad tembeldatakse vihakõnelejateks. (Lauri Vahtre, Õhtuleht, 2015)

Geiabelu küsimus tekitab vaidlusi igas Euroopa riigis ega pole seotud euroopalikkusega. Euroopa Liidu surve selles küsimuses on lihtsalt demagoogia võte, millega jäetakse näiline mulje, justkui KOOS oleks Eestile peale surutud. Euroopalikkuse mõju pidev rõhutamine on mh üks Kreml'i jutupunktidest. (Marti Aavik, PM, 2015)

Tabel 5. Negatiivsed käsitlused alt üles suunatud euroopastumisest, 2014 – 2015.

### *Vahepealne aeg 2016 – 2018*

#### Positiivses võtmes käsitlused arvamusalustes ülevalt alla suunatud euroopastumisest

Demokraatlikus õigusriigis ei võeta kodanikelt tagasi juba olemasolevaid õiguseid. (Kristel Rannaääre, Õhtuleht, 2017)

Tabel 6. Positiivsed käsitlused ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2016 – 2018.

#### Negatiivses võtmes käsitlused arvamusalustes ülevalt alla suunatud euroopastumisest

Mitu aastakümnet Euroopa poliitikat kujundanud liberaalsuse-konservatiivsuse väärtuslõhe on jõudnud Eesti sisepoliitikasse. Väärtuslõhe mõjul on tekkinud paremäärmuslike erakondade esiletõus ja sundind peavoolu erakondi flirtima rahvusliku retoorikaga. (Tõnis Saarts, PM, 2016)

Kui eeldada, et ajalugu jätkab oma kulgu samas sihis läänemaailmaga, on samast soost paaride abielu legsliseerimine ainult aja küsimus. (Erik Aru, PM, 2018)

Tabel 7. Negatiivsed käsitlused ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2016 – 2018.

#### Positiivses võtmes käsitlused arvamusalustes alt üles suunatud euroopastumisest

KOOS toetab inimeste põhiõigusi ja ühiskondlikku võrdsust, viies meid lähemale universaalsete inimõiguste omaks võtmisele. (Kristel Rannaääre, EPL, 2017)

Inimõiguste Keskuse uuringud ütlevad küll, et kooseluseaduse toetajaid ja vastaseid on ühiskonnas võrdselt, aga praktikas näib pigem, et selliseid Eesti inimesi, kelle jaoks on headus, sallivus ja inimõigused olulised, paistab välja üha rohkem. (Kelly Grossthal, EPL, 2017)

Eesti jaoks on inimõigused oluline väärtus. PÕS-is on sätestatud, et iga inimene vajab riigipoolset kaitset. (Reimo Mets, EPL, 2018)

Tabel 8. Positiivsed käsitlused alt üles suunatud euroopastumisest, 2016 – 2018.

Negatiivses võtmes käsitletud arvamused alt üles suunatud euroopastumisest
Kui Eesti soovib olla osa Lääne ühiskonnast, peab ta arvestama ning kaasas käima Läänes toimuvate arengutega. Arvestades sealseid arenguid samast soost paaride abielu küsimuses, on KOOS vm sarnane seadus üks sammudest, mida Eesti peab rakendama, et ülejäänud Lääne riikidega sammu pidada. (Rein Raud, PM, 2016)
Sallivus ja demokraatia pole alati käsikäes käinud, aga sallivus on arenenud demokraatia tunnus. KOOS on kujunenud Eesti ühiskonna sallivuse testiks. (Andrei Kuzitškin, PM, 2016)
Väärtuslõhe ilmumine muudab küll Eesti erakonnapoliitikat senisest (halvas mõttes) läänelikumaks (nüüd leiab Eestiski aset populismi kasv, vaenulik suhtumine immigratsiooni jne), aga teiselt poolt kaugendab Eestit Euroopa peavoolust veelgi, kuna Eestis puudub tasakaalustav jõud, mis väärtuspõhiseid pingeid maandaks. Enamikes Euroopa riikides tasakaalustab väärtuspõhiseid vastasseise tugev sotsiaal-majanduslik lõhe, mis sunnib erakondi tõsiselt arutama majanduslike ja sotsiaalpoliitiliste valikute üle. Eestis aga väljendub see lõhe vene küsimuses, mis viib tagasi väärtuspõhise konfliktini. (Tõnis Saarts, PM, 2016)
Võrreldes teiste Euroopa riikidega, paistab Eesti silma religioosse kirjaoskamatusena. Kui ülejäänud Euroopa riigid liiguvad religioosse kirjaoskuse suunas, siis Eestis pole selles vallas senimaani arenguid olnud. (Urmas Viilma, PM, 2017)

Tabel 9. Negatiivsed käsitletud arvamused alt üles suunatud euroopastumisest, 2016 – 2018.

### *Väärtuskonflikti teine laine 2019 – 2021*

Positiivses toons käsitletud arvamused ülevalt alla suunatud euroopastumisest
Eestis aset leidvad aset samad trendid, nagu ka mujal Lääne ja Kesk Euroopas. (Marti Aavik, PM, 2020)
Eesti abielureferendum ei erine olemuslikult Brexitist ega Itaalia PÕS muutmise protsessist. (Vahur Koorits, EPL, 2020)
Helmed ja Trump jagavad sama mõttelaadi. (Meinhard Pulk, PM, 2020)
EL kodanike vaba liikumise tõttu tunnustame me teisest riigist saabuvate samasooliste paaride abielu. (Juhan Kivirähk, EPL, 2020)
Kui abielureferendum kahjustaks inimõiguseid, siis vaevalt, et EL oleks lubanud sellist rahvahääletust korraldada. Sama kehtib Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohta, kus on mitmetel juhtudel jõutud järeldusele, et abielu defineerimine peab jääma iga liikmesriigi enda otsustada. (Robert Bunder, PM, 2020)

Kirikud peaksid rohkem arvestama samasoolitse paaride kohta käiva maailmas toimuva teoloogilise ja tõlgendusliku muutumisega. See muutus on tingitud enesekriitilisest piiblilugemisest ja kutsub üles kristlike väärtuste kohandamisele, et need oleks paremini kooskõlas ajas areneva ligimesearmastuse printsiibiga. Sellega arvestamine tuleks kirikutele kasuks. (Urmas Nõmmik, Õhtuleht, 2020)
EKRE valijate väärtused ei erine teiste EL rahvuslike parteide valijate omadest (sh Venemaa konservatismist). Nii EKRE kui ka teiste Euroopa rahvuslike parteide väärtused on suunatud Lääne Euroopa ja Brüsseli vastu, mida seostatakse liberaalsete hoiakute lähtekohaga. (Tõnis Saarts, PM, 2021)

Tabel 10. Positiivsed käsitlused ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2019 – 2021.

Negatiivses võtmes käsitlused arvamslugudes ülevalt alla suunatud euroopastumisest
EKRE on üle võtnud natsionaalsotsialistlikud väärtused ning levitab uhkusega nendel põhinevaid seisukohti Eestis. (Rein Raud, PM, 2019)
Võõraviha ja hirmuga võõrtööjõu ees on võimalik üles kütta kartus võõramaise vastu ning seekaudu avaldada mõju siseriiklikule majanduspoliitikale. (Andrus Karnau, PM, 2019)
Avatud ja salliva maailma vastased peavad pakkuma oma toetajatele vaenlase eeskujut, mille vastu võitlemine kasvataks nende toetust. Vastasel juhul jääksid nad sidusa ühiskonna pooldajate alla. (Eiki Nestor, EPL, 2020)
EL ja selle liikmesriikides tegutsevad EL-i poolt rahastatud organisatsioonid survevad Eestit pidevalt parandama oma suhtumist samasooliste armastusse ning liikuma samasoolite abielu institutsiooni tunnustamise suunas. Kuigi näib ebarealistlik, et lähitulevikus kõik EL riigid samasooliste abielu ka tegelikult kehtestaksid. (Jüri Adams, PM, 2020)
’Tegu on peamiselt põlvkondade ja ühiskondlike gruppide vahelise konfliktiga, mille keskmes on abielu ja seksuaalse orientatsiooni küsimused. Erakonnad nende küsimuste lahendamise otseselt ei tegele, küll aga langetatakse nendega seotud siduvaid otsuseid kõrgemal tasandil – valitsuses ja / või Brüsselis. Seega on aja jooksul kuhjunud gruppide vahele pingeid. (Alar Kilp, PM, 2020)
Konflikti keskmes on Eesti suveräänsus, mis on Euroopa Liidu sekkumise tõttu aina tugevama surve all. Paljud poliitikud peavad Euroopa survet heaks, kuna see aitab neil lihtsamalt teatud otsused rahvale peale suruda. Nagu nt homoabielu. Abielu on mehe ja naise vaheline liit. Sääraselt on see fikseeritud PÕS-is juba praegu, aga küsimus on hetkel selle kaitsmises ja säilitamises ka tulevikus. (Martin Helme, PM, 2020)
Maailmas toimuvate arengute tõttu ei pääse sooneutraalse abielumõiste kaalumisele ka kohalik kirik. (Toomas Jürgestein, PM, 2020)

Eesti on üks väheseid EL riike, kus pole vaenukõne kriminaliseeritud. Seega võib Eestit ähvardada Euroopa poolt trahvimenetlus. (Eesti LGBT Ühing, EPL, 2020)
Eesti vasakpoolsed kasutavad vasakäärmuslastelt imporditud strateegiat, millega luuakse kuvand justkui oleks vähemuste arvamustest ja õigstest aastakümnete jooksul üle sõidetud. (Karl-Sander Kase, EPL, 2020)
2019 aasta ALDE asepresidendi deklaratsioon, mille kohaselt pidi ALDE liige Keskerakond tagama hääletuse mittetoimumise, oli jäme sekkumine Eesti kui liikmesriigi demokraatilisesse protsessi. Demokraatlikus riigis lahendatakse väärtusküsimusi rahvahääletuse teel. (Jaak Valge, PM, 2021)
Juba 20. saj alates valitseb olukord, kus ükski EL-i riik pole saanud oma otsust abieluküsimuses langetada ilma kolossaalse LGBT-ideoloogia surveta. Kui varasemalt saime viidata ÜRO Inimõiguste deklaratsiooni artikkel 16-le, siis praegu elame ajal, mil ei deklaratsioon ega rahvusvahelised lepingud enam ei kehti, neid on vaikivalt muudetud. Seni on Euroopal õnnestunud räige survega peale suruda LGBT-abielu 16-le riigile. Nüüd on kord meie käes ja abielureferendum on viis, kuidas saame seda neomarksistlikku vasakliberalismi peatada. (Ülla Vähk, Õhtuleht, 2021)
Väidetakse, et Euroopa Komisjoni hinnangul ei ole ühelgi rahvusvahelisel institutsioonil etteheiteid Eesti perekonnaseaduse diskrimineerivate sätete kohta. See ei pea paika. Tegelikult annavad riigikogule nii EL-i institutsioonid ja ÜRO Inimõiguste Nõukogu kui ka Eesti kohalikud inimõiguste valdkonna eksperdid ning meie kohtusüsteem pidevalt märku, et KOOS ei toimi tänini. Vaatamata, et vahepeal on seitse aastat mööda läinud. (Aili Kala, EPL, 2021)

Tabel 11. Negatiivsed käsitlused ülevalt alla suunatud euroopastumisest, 2019 – 2021.

Positiivses võtmes käsitlused arvamusalustes alt üles suunatud euroopastumisest
Eesti perekonna ning abielu käsitlus on meie kõigi ühise kokkuleppe küsimus. (Helir-Vador Seeder, EPL, 2020)
Abielureferendum kui poliitiliselt laetud väärtuskonflikt on tulnud, et jääda. Küll aga lõpuks on see iga inimese enda südametunnistuse otsus ja võimalus anda oma hääl sõbralikkuse toetuseks. Ainult inimesed ise saavad leppida teiste inimeste puuduste ja erimeelsustega ning õppida üheskoos selles ühiskonnas elama. Kui kõik teisiti mõtlejad Eestist välja saadetaks, siis kes üldse alles jääks? (Mari-Vivian Ellam, EPL, 2020)
Meil valitseb demokraatia vorm, mille järgi rahvas teostab võimu enda valitud esindajate kaudu. Sõltumata, kas poliitikud arvestavad sellega või soovivad seda eirata. (Viktoria Ladõnskaja-Kubits, PM, 2020)

Samasooliste paaride abielu kehtib ka Eestis: Eesti tunnustab Euroopa Liidus sõlmitud samasooliste abielusid, kui üks partneritest on EL-i kodanik. (Mart Pukk, EPL, 2020)
Seos abielureferendumi toetajate ja Putini Venemaa väärtusruumi vahel ei pea paika. Referendumi toetajad ei ihka diktatuuri, vaid soovivad kasutada oma demokraatlike õigusi elamaks demokraatlikus ühiskonnas, kus on erinevaid kooseluvorme, kuid abielu mõistetakse kristlikule kultuuriruumile kohaselt ühe mehe ja naise vahelise liiduna. (Robert Bunder, PM, 2020)
Eesti suguse Ida Euroopa väikeriigi puhul ei saa jätta arvestamata asjaolu, et võistleme teiste riikidega kvalifitseeritud tööjõu pärast. Samasooliste paaride õigus abielule võib mõjuda riigi atraktiivsuse perspektiivist imagoloogilise argumendina. Mitte selles mõttes, et LGBT kogukond immigrereuks Eestisse, vaid selles, et kõrgharitud noored eksperdid (sõltumata seksuaalsest orientatsioonist) ei jookseks Eestist ära. (Vootele Päi, PM, 2021)

Tabel 12. Positiivsed käsitlused alt üles suunatud euroopastumisest, 2019 – 2021.

Negatiivses võtmes käsitlused arvamusküsitluses alt üles suunatud euroopastumisest
Euroopa mõju on hääbu ning rahvusriiklus jääb alati lõpuks peale. Seda nõrkust kasutavad ära nii äärmuslased kui ka Venemaa. (Andres Herkel, 2019, PM)
Probleem seisneb äärmuslike ja teineteist välistavate seltskondade põrkumises, kes ohustavad teiste kodanike väärtuseid. (Marti Aavik, PM, 2020)
Sääraseid küsimusi nagu abielu Põhiseaduslik määratlus ei panda demokraatlikes riikides referendumile. Sääraste referendumite korraldamine on ebademokraatlik ja iseloomulik totalitaarsetele ühiskondadele. (Juhan Kivirähk, PM, 2020)
Võõravihast ajendatud kuriteod on vaid väike osa nendest sallimatuse allhoovidest, mis Euroopa ühiskondades toimub. Üks viis nendele allhoovustele vastu seista on seadustades vihakõne, mida mitmed riigid on ka kasutanud. Eesti seal juures on üks vähestest, kes pole vihakõne regulatsioone oma seadusandlusesse üle võtnud. (Susanna Veevo, EPL, 2020)
Vikerkaarelippudega inimeste vastu suunatud rünnak on EKRE hinnangul uus normaalsus, kuna anti-LGBT liikumist ei käsitleta mitte tagakiusamise ja sallimatusena, vaid eraldiseisva maailmavaatena, mida mh EKREIKE valitsus tolereerib. (Anette Parksepp, EPL, 2020)
Abielureferendumi toetajad lähevad ajalukku kui Putini meelsed inimesed. (Kaja Kallas, EPL, 2020)

<p>Kui kõnealune rahvahääletus peaks toimuma, asuks Kreml õhutama vene keelt kõnelevaid Eesti kodanikke toetama abielu kuulutamist ühe mehe ja ühe naise vaheliseks püsivaks liiduks, mis kinnistaks Venemaal 2013 aastal kehtestatud homopropagandaseadust. Teiste sõnadega, Eestist saaks Putini väärtuste üks kasvulava Euroopa Liidus, mis rikuks tugevalt Eesti mainet nii Euroopas kui ka mujal maailmas. (Iverson Ng, PM, 2020)</p>
<p>Eesti oli üks neljast riigist, kes ei allkirjastanud Poola LGBT+ kogukonda toetavat rahvusvahelist avaldust, milles mõisteti hukka Poola võimu vaenulik suhtumine nende kohalikku LGBT+ kogukonda. (Eesti LGBT Ühing, EPL, 2020)</p>
<p>Narratiiv Rootsist kui homoriigist pärineb EKRElt. (Karl-Sander Kase, EPL, 2020)</p>
<p>KOOS algatajatele tundus, et kiirelt tehnilise progressi üle võtnud Eesti ühiskond on valmis samahästi taluma ka kiireid sotsiaalseid muutusi. (Artur Talvik, EPL, 2020)</p>
<p>Briti konservatiivide eeskujul kehtib Ühendkuningriigis samast soost paaride abieluõigus juba 2014 aastast. Eesti nooremad konservatiivid ei kannu selles võrdluses konservatiivseid väärtusi, vaid putinlikku vähemuste vastu viha õhutavat „väärtusruumi“. EKRE võiks võtta rohkem eeskju Lääne konservatiividest, mitte suunata meid Ida poole. (Züleyxa Izmailova, EPL, 2020)</p>
<p>EKREIKE valitsuskoosseisu ajal on hakanud süvenema Eesti lõhestatus ja äralõigatus maailmast. (Kristen Michal, EPL, 2020)</p>
<p>Debati jooksul on asendunud sisuline arutelu sellest kuidas võiks maailm olla parem ja turvalisem paik sellega, millise partei taha koondutakse. (Endel Talvik, PM, 2020)</p>
<p>Vähemuste vastu suunatud sallimatust ja viha pole suudetud mitte üheski Euroopa riigis päriselt välja juurida. Küll aga on see olnud seni omane vaid ükikutele postsovetlikele riikidele. Kahju on, et praegune valitsus on astunud Eestit vedama selle nõ tagurliku klubi suunas. (Sven Mikser, Õhtuleht, 2020)</p>
<p>Eesti peab õppima USA kongressihoone rünnakust, kui kaugemale võib viia viha õhutamine, vabade valimistulemuste eiramine ja vähemuste õiguste jalge alla trampimine. (Imre Sooäär, EPL, 2021)</p>
<p>Abielureferendumi menetlemisel Riigikogus kasutatakse demokraatiat õnnestavaid võtteid. Ühel poolel on koalitsiooni püüd opositsiooni vaigistada ja teisel pool opositsiooni jaburad, Brexitist indu saanud muudatusettepanekud, nagu referendum astumaks Venemaa koosseisu ja lahkumaks EL-ist. (Eesti Päevalehe toimetis, EPL, 2021)</p>
<p>Kui opositsioonis olles kritiseeris Reformierakond EKREIKE valitsust ja iseloomustas seda Eestit Ida Euroopasse kallutava koosseisuna, siis täna koalitsioonis olles pole Reformierakond teinud ühtegi muudatust, mis viiks meid lähemale sellele väärtusruumile, mille eest nad opositsioonis olles seisid. (Keio Soomelt, PM, 2021)</p>

Inimõigused ei tähenda rahvusvaheliste konvensioonide miinimumnõuete täitmist, vaid nende tagamise ja parendamisega tuleks tegeleda pidevalt. See on mh oluline seepärast, et inimõigusi austav ühiskond mõistab ka paremini hädavajaduse korral nende piiramist ( <i>Covid-19 näide</i> ), sest rahvas mõistab piirangute olulisust ja usaldab riiki, et kriisi lõppedes piirangud tühistatakse. (Egert Rünne, EPL, 2021)
Valitsuse senine retoorika: ühiskond pole samast soost paaride küsimuse lahendamiseks valmis – viib Eestit kaugemale Lääne väärtuste kursilt. (Johanna Matia Tõugu, EPL, 2021)
Abielu PÕS määratlemine on suund Venemaa ja Viktor Orbani poole. (Gaspar Šabad, EPL, 2020)

Tabel 13. Negatiivsed käsitlused alt üles suunatud euroopastumisest, 2019 – 2021.



### LISA 3: LIHTLITSENTS

Mina, Kevin Kirs, (isikukood: 39402080817) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Euroopastumise kuvand Eestis kooseluseadusest tulenenud väärtuskonflikti näitel kolmes suuremas meediaväljaandes avaldatud arvamused põhjal, mille juhendaja on Heiko Pääbo,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.